

Úvod do předmoderních dějin I – evropské a české dějiny středověku

Ústav PVH a archivnictví FF MU

Přehled hodin (14x 3)

1. Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království
2. Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku
3. Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)
4. Boj o investituru: problém institucí a dělby moci
5. Křížové výpravy a setkávání s „jiným“: zrození rytířstva
6. Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie
7. Periferie Evropy II: Mezi Římem a Byzancí? *Europa Slavica* vstupuje do dějin
8. Poslední soud? *Domesday Book* a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie
9. *Melioratio terrae*: právo – vzdělávání – kultura
10. Štaufové: budování impéria, Habsburkové: vytváření osobní domény?
11. Zrození dvou národů?, II. Francie a Německo (13.-15. století)
12. Střední Evropa dynastií

Přehled hodin

1. Od pozdní antiky k ranému středověku (podoba pozdně antického impéria, stěhování národů, vznik barbarských království, rozpad západořímské říše, církve na Západě, počátky mnišství, počátky středověké kultury)
2. Franská říše (Merovejci, Karlovcí, expanze Franské říše, obnovení západního císařství impéria, dělení Franské říše, církve ve Franské říši, karolinská renesance)
3. Vrcholně středověká království a papežství (Francie, Anglie, Římsko-německé království – Svatá říše římská, papežství, klášterní a papežské reformy církve, boj o investituru a dominium mundi)
4. Vrcholně středověká společnost a kultura (šlechta, města, proměny zemědělství, univerzity, kacířství, mnišské a žebřavé řády, křížové výpravy)
5. Velká Morava a české země v době knížecí (Počátky Velké Moravy a její vztah k Franské říši, byzantská misie, velkomoravská kultura, počátky Přemyslovců, vztah českého knížectví k říši a jeho integrace do říšských struktur, integrace do struktur latinské církve, společnost a hospodářství doby knížecí, počátky latinské kultury)
6. České země za posledních Přemyslovců (postavení Čech v rámci říše, domácí a vnější politika přemyslovských králů, společenské, hospodářské a právní změny 13. století – šlechta, města, proměny zemědělství)
7. Evropa pozdního středověku (soupeření evropských království, rozvoj stavovství, papežství v Avignonu, schisma a koncily, morová epidemie, stagnace ekonomiky, náboženská hnutí)
8. České země za Lucemburků (domácí a vnější politika Lucemburských králů, získání římské koruny a jeho dopad na postavení Čech v říši, Praha rezidencí římských králů, lucemburská expanze do Lužice a Slezska, vznik zemí Koruny české, povýšení Prahy na arcibiskupství, vznik pražské univerzity)
9. Česká reformace a husitská revoluce (Kořeny české reformace, Jan Hus, Jeroným Pražský, Jakoubek ze Stříbra, vzplanutí husitské revoluce, vznik Tábora, orelité, protihusitské kruciáty, vladařství Zikmunda Korybuta, Žižkův Nový Tábor – počátky Sirotčího svazu, dominance bratrstev, husitská expanze do okolních zemí a poslední kruciáty, jednání se Zikmundem a církví, kompaktáta, vláda Zikmunda a Albrechta, rozmach stavovství)
10. Evropa na prahu novověku (soupeření evropských království, nové mocnosti: Burgundsko, sjednocení Španělska, nástup Habsburků, renesanční papežství, osmanská expanze a pád Cařihradu, počátky zámořských plaveb, vynález knihtisku, humanismus a renesance, nástup reformace)
11. České země v době polipanské, poděbradské a jagellonské (politický vývoj českých zemí mezi stavovstvím a královskou mocí, konflikt Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského s Matyášem Korvínem, česko-uherská personální unie a předpoklady vzniku Habsburské monarchie, legální dvojvěří, proměny utrakvismu, vznik Jednoty bratrské a první ohlasy reformace, počátky humanismu a renesance v českých zemích)

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Situace v Římě
  - Císař, stát a vojsko
    - Sílí význam císařského dvora na úkor veřejných/senátních institucí ↔ *comites* jako bývalí nebo stávající dvořané se stávají oficiální institucí
      - *Comes dispositionum*, zástupce *magistra officiorum*, zodpovědný za kalendář a opisování oficiální korespondence
      - *Comes domesticorum*, velitel císařské ochranky
      - *Comes rerum privatarum*, tedy správce soukromých císařských majetků
      - *Comites* jako vyslanci císaře v provinciích, případně vojenští velitelé v provinciích
    - 12 diecézí v čele s vikářem (*vices agens praefectorum praetorio*)
    - *Cursus honorum* (*Notitia dignitatum*), 395/420 n. l.)
    - Ca. 300/350 *Limitanenses* (ca. 200 000, standardní placené vojsko do Justiniána), *comitatenses* (ca. 100 000), *palatini* a *scolae* (ca. 3 500) + „barbarizace“ armády
      - Většina armády stále tvořena římskými občany (3/4) – většina jednotek pojmenovaných po barbarech nejspíše neměla žádné etnické, jako spíše etnografické konotace
    - Význam římského práva a důvěry v něj
    - X Neměli bychom přeceňovat početnost císařského a státního úřednictva ↔ různé tabulky jsou spíše přehledem hodností, určujících sociální status, neudávají povinnosti dané osoby – ty určovány nezávisle
    - Císařský ceremoniál
  - Římské elity: okolo 5 000 osob
    - Rovněž respektováno i starší dělení na senátory, jezdce (obojí později řazeni k *honestiores*) a ostatní svobodné plebejce (majetkový census) x osob senátorského ranku přibývá (z řádu stovek do řádu tisíců)
    - Obrovské koncentrace majetku v rukou předních římských rodin, které obvykle nejsou omezeny na jednu provincii
    - V jistém smyslu stále reprodukován starší ideál (vzdělanec stojící ve službách státu)
      - X s přibývajícím desetiletími ovšem pronikají mezi římské senátory nejenom provinciálové, avšak také vysoce postavení „barbaři“, obvykle vojenští velitelé
        - » X senátorská aristokracie si podržuje díky svému bohatství (roční renty nejbohatších na úrovni mil. starých denárů/2 t zlata/360 000 sol. X žold 4 sol. ročně) a tradici značný vliv
        - » Urozenost a bohatství vs. státní služba
          - X ideál služby státu však přežívá i mezi etablovanými rodinami a význam služby pro společenský rank spíše roste
          - X klesá ochota místních elit investovat do veřejné infrastruktury ↔ není nutné soupeřit o „římskost“
      - ↔ Snaha římských elit hledat si jiné perspektivní kariéry
        - » → „barbarizace“ a militarizace, vč. přebírání barbarského „kroje“ nebo germánských jmen ↔ již ve 3. století snaha *equites primipilares* (zavedeno již Augustem) udělovat vysoké vojenské pozice vyhrazené senátorům (fikce zástupnictví), později sílí i jejich zastoupení mezi civilním úřednictvem
        - » → napojení na církev a její správní struktury spolu s osvojením si ideálu světce-askety (hagiografie, zejm. *Život sv. Martina*)

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Nižší složky společnosti (desítky milionů)
  - Pozvolný proces úpadku středních a nižších vrstev na straně jedné, na straně druhé zlepšování postavení otroků (teorie)
    - X velmi zjednodušený popis situace, kdy se mísí právní, společenská a ekonomická hlediska
    - Patrná snaha připoutat obyvatelstvo k určitým úkolům
      - » Kolonát – původně pouze svobodní nájemci (od 1. st., *locatio/conductio* – srovnatelné s „landlease“ – dlouhodobý (zprvu na 5 let) pronájem s právem zcizit při zachování povinností k majiteli půdy) x připoutávání k půdě (dekret c. Konstantina směřovaný na specifickou skupinu kolónů; povolování sňatků, etc.), některé trestní a jiné pravomoci majitelů půdy vůči nim (od konce 3. st.) + podstatné zvýšení daňové zátěže → *coloni adscripticii*
      - » *Decuriones* a řemeslníci ve městech
        - X Důležité je ovšem konfrontovat zákoníky a právní praxi
- Církev a křesťanství
  - Po staletích pronásledování státním kultem ↔ péče o „čistotu“ a jednotnost kultu je zároveň péčí o jednotu státu → účast císařů na koncilech a jejich snaha ovlivnit věrouku (ariánství, monofysitismus)
    - ↔ církevní správa navázána na správu státní – ideálně metropole v každém centru provincie; v každé obci biskupství
    - Církev má zajišťovat Římu nebeskou ochranu – propojení říšského prostoru, civilizovaného prostoru a křesťanské oikumeny u některých spisovatelů
    - → Prostor uplatnění pro elity
    - → Proměna ideálu svěťce (*martyr* → asketa, často mnich nebo poustevník) a jeho následná recepce elitami
    - Rostoucí organizovanosti odpovídá i vznik klášterních komunit a prvních řeholí (*regula magistri*; Augustinova řehole)

Evropa r. 526

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Germánsky mluvící kmeny se objevují v antických pramenech již v době republiky
  - X zaměňování s Gally
  - Soudobé texty zatíženy snahou buď Germány idealizovat a stavět je proti zhýralé římské společnosti, nebo je popsat jenom jako barbary, odpírajícími Římu světovládu
    - ↔ obvykle velmi nejasné znalosti autorů, často převzaté z druhé ruky
      - » → s tím souvisí např. představa o věrolomnosti „barbarů“, případně vůbec idea „kmenů“
        - ← Učenci si s sebou nesou představu poměrně jasně strukturovaných, centrálně ovládaných společenství
        - Řím se ostatně sám snaží podporou některých příslušníků elit v barbariku zasahovat a strukturovat jej ↔ nálezy římského zlata, stříbra, skla; rukojmí; udílení římských titulů
        - „Barbaři“ verbováni do řad římské armády → stávají se i významnými veliteli; „etnické“ jednotky
  - → Problémy s identitou – máme tendenci vnímat etnika jako „přirozené“ celky a je pravdou, že určité společné rysy usnadňují vytváření společenství (jazyk, území, apod.)
    - X společenství ovšem vznikají, sejde-li se několik faktorů (vnímání jako celek z vnějšku; přijetí této identity; stabilizační faktory ve formě sdílené paměti ↔ instituce) + na individuální úrovni různé formy identifikace (etnikum, náboženství, kultura, apod.)
      - » ↔ Frankové x Sykambrové, Brukteři, Tenkterové, Chamavové...
      - » Stopy společné tradice se obvykle objevují u římských autorů, resp. je zachycují až texty, které vznikly a šířily se v „barbarských“ královstvích, tedy ve velmi odlišném kontextu
      - » Nositelé identity: *Traditionskern* (Wenskus) x svobodní (Heather)
      - » Romanizace x „barbarizace“: Panovníci nových království se stylizují jako římscí císaři či konzulové/patriciové
        - Titulatura (*vir inluster/gloriosissimus*)
        - mince podle byzantských vzorů (*solidy*)
        - zákonodárství („barbarské“ zákoníky x „*Vulgarrecht*“)
        - Ostatně i tzv. „národní písma“ jsou jen dědici římské kurzivy a unciály
      - Splývání elit (volba jmen, kariéry,...) ↔ biskupské dynastie (potomci senátorské aristokracie (Řehoř Tourský) x pronikání „Germánů“ do řad kléru (Bertramnus)
        - Družiníci (*antrustiones regis*) z řad elity provinciálního, i germánského původu x nesnadno rozlišitelné kvůli splývání kroje, zvyklostí, užívání germánských jmen provinciály, apod.
- Ukázky – Zajatec, Thukydides o Řecích
- Nějaké účty/římský vojenský „diplom“

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Barbarská království:
  - Podíl na příjmech/nemovitostech?
  - Personalita práva a otázka sociální struktury
- Vizigótská říše (Terwingové): problém pramenů (dochovány narativní a normativní, prakticky žádné listiny)
  - Tolosánská (418-507): 416 foederátní smlouva, zaměřená na boj s barbary pronikajícími do Hispánie (418)
    - » Ve 30. letech boje s Římany (Aetius) x 451 spojenci Říma na Katalaunských polích
    - » 468 Eurich II. (466-484) expanduje na úkor Říma k Loiře, resp. do Auvergne a do Hispánie
    - » *Codex Euricianus* (475); *Lex Romana Visigothorum/Breviarium Alaricianum* (506) dle Theodosiova kodexu
    - » X 507 v bitvě u Voillé Allarich II. poražen Chlodvíkem padl
    - » Asimilace Vizigótů (vg. místní jména pouze v okolí Toulouse)
    - » Sidonius Apollinaris
  - Toledánská (507-711/725): po Amalarichově smrti vládl jeho říši jeho tchán Theoderich ve prospěch svého vnuka Amalaricha
    - » X po porážce u Narbonne (531) (a zavraždění Amalaricha) další zmenšení říše → Theudis
    - » + boje s Byzancí, která okupuje jih Hispánie (50. l. 6. st.)
    - » Leovigild (568/569-586) – cílem ovládnutí poloostrova na úkor Byzance, Svěvů a dalších drobných vládců
      - Stylizuje se do role římského císaře
    - » Rekkared I. (586-601) : 589 přestup ke katolictví
    - » X následně říše oslabena zánikem dynastické continuity – Wamba (672-680) ? První pomazání? (*Historia Wambae regis* Juliana z Toleda)
      - Zákon, prikazující účast biskupů a kleriků na vojenských taženích (x většina církevního zákonodárství rs)
      - 4) *At ubi ventum est, quo sancte unctiois vexillam susciperet, in praetoriensis ecclesiae sanctorum scilicet Petri et Pauli, regio iam cultu conspicuus ante altere divinum consistens, ex more fidei populis reddidit. Deinde curbatibus/genibus oleum benedictionis per sacri Quirici pontificis manus vertici eius refunditur et benedictionis copia exhibetur, ubi statim signum hoc salutis emicuit. Nam mox e vertico ipso, ubi oleum perfusum fuerat, evaporatio quaedam fumo similis in modum columnae sesse erexit in capite, et e loco ipso capitis apis visa est prosilisse, quod utique signum cuiusdam felicitatis sequuturae speciem portenderet.*
    - » Bitva na Río Guadalete 711 Tariq ibn Ziyad porazil krále Rodericha, který v bitvě padl – do r. 725 si Arabové a berberové podrobili většinu poloostrova
    - » Isidor Sevilský (560-636) 600 ab., *Etymologiae; Historia (de regibus) Gothorum, Vandalorum, Suevorum*
      - „Wenn Du in einem Wort etwas Wahres über das mit dem Wort bezeichnete Objekt erkennen willst, dann überprüfe den Ursprung des Objekts, oder seine Wirkung oder das Gegenteil davon darauf, ob Du sprachliche und/oder sachliche/inhaltliche Ähnlichkeiten zwischen Wort und Sache findest.“
    - » Ildefons z Toleda (607-667): 657 ab., pokračuje v Isidorově kronice – je jeho žákem; *De Viris illustribus; Sermo in die s. Mariae*

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Říše Ostrogótů/Greutungů
  - 488 táhne Amal Theoderich (493-526) do Itálie z pověření císaře
    - » Zavraždění Odoakara během bojů o Ravenu → Theoderich jako „*princeps Romanus*“ / „*Flavius Theodoricus rex*“ vládne v císařově jméně Itálii, části Gallie a Pannonie i Sicílii
    - » Theoderich vychován na císařském dvoře, kde pobýval jako rukojmí
    - » Vládu v Itálii převzal hladce – podobně jako v Itálii tvoří jeho lidé menší díl obyvatelstva, obdrželi buď přímo díly půdy (většina starší hg., dnes např. Bednaříková), nebo podíly na výnosech (tak např. W. Goffart)
    - » Obnova staveb, hry, ... - snaha vzbudit dojem kontinuity
      - Symmachus (+525/526), pravnuček Symmachy, známého „pohanského“ historika; významný mecenáš umění a řečník a autor díla *Historia Romana*, jež ovšem známe jen prostřednictvím Jordana
      - Boethius (+524/526): překlady klasické filozofie z řečtiny a komentáře a učebnice; *Consolatio philosophiae*; patricius, konzul, magister officiorum
      - Cassiodorus (+580): praefectus praetorio, etc.; *Institutiones divinarum et saecularium litterarum* – průvodce antickou literaturou (a taktní návod, co opisovat); *Chronica*; ztracená *Historia Gothorum*; *Variae*; *Enarrationes in Psalmos*
    - » Konec jeho život poznamenán spory mezi různými frakcemi, jimž padl za obět např. Boethius či Symmachus x Theoderichovo vměšování do této kauzy není jisté, odsouzení senátem
    - » Symmachovské schisma (498) Laurentius a Symmachus
    - » Akkaciovské schisma (484-519): spory mezi patriarchátem a papežstvím (Hennotikon ↔ přiblížení se monofysitům) x 519 Jan II. Kappadocký přijal Hormisdovy požadavky a došlo opět k sjednocení obou patriarchátů
      - S odvoláním na ustanovení sv. Petra „skálou církve“ patriarcha uznává papeže za strážce víry a prohlašuje: „*Slibuji, že od nynějška ti, kdo jsou vyloučeni z přijímání, tedy ti, kdo nejsou ve shodě s apoštolským stolcem, neuslyší svá jména čtena během bohoslužby. Pokud bych se v sebemenším odchytil od svého vyznání, budu považován za společníka těch, kdo byli proklati.*“
      - Konec schismatu paradoxně přinesl vnitřní pnutí – papežství nyní v dobrých vztazích s císařstvím, které není ostrogótskému panství zcela nakloněno → + Symmachy či Boethia
      - X po jeho smrti spory o následnictví (zavraždění jeho dc. Amalasuinthy, etc.) → 535 se vyloduje Bellisarios x po prvotních úspěších císařská armáda oslabena redislokací většiny jednotek na východ + konsolidace Ostrogótů → konečné rozhodnutí přináší až Narses (b. u Bysty Gallorum (552) a u Mléčné hory (552) x další boje trvají ještě 10 let
  - Právě na pramenech té doby je zřejmé, jak obtížné je jednoznačně identifikovat identitu tehdejších obyvatel Itálie (Amory)

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

• Říše Vandalů

- 429 Geiserich (428-477) přitáhl do severní Afriky a během desetiletí se jí zmocnil (439 dobytí Kartága)
  - » X konfliktní soužití (nábožensko-etnický základ? Čerpáme jen z díla Viktora z Vity)
  - » Problém nástupnictví
  - » Flotila Vandalům umožnila obsadit Sardinii, Korsiku i Baleáry a zajistila jejich říši před několika pokusy Římanů znovu severní Afriku obsadit
  - » 534 poražena Belisariem – Afrika opět součástí (nového) Říma

• Říše Langobardů

- Langobardi byli zřejmě původně sousedy Gepidů a Ostrogótů x příchod Avarů je přiměl k odchodu do Itálie, kterou obsadili r. 568
- Kromě království vznikly dukáty s centry v Beneventu, ve Spoletu či na Friaulsku
- Likvidace římské aristokracie a zabránění jejich majetků (Alboin, Cleph)
- Authari si připojuje ke jménu „Flavius“ a hlásí se k ochraně domácího obyvatelstva
  - Kontakty s Agilulfovci v Bavorsku ← sňatek s Theodelindou → jí je následně jako vdově dovoleno vybrat sňatkem nového krále – Agilulf (+616)
  - Stabilizace dukátů (Friaul, Treviso, Trento, Turín, Verona, Bergamo, Brescia, Ivrea, Lucca)
  - Dobyhl Parmu, Piacenzu, Padovu, Monselice, Este, Cremonu a Mantovu, na jihu Spoleto a Benevento
  - *Gratia Dei rex totius Italiae*
- Rotari (636-652)
  - podrobil si Ligurii
  - Zákoník
  - X po jeho smrti návrat „bavorské“ dynastie a vítězství katolictví (Aripert)
  - Postupná stabilizace, dokonce růst počtu obyvatelstva – postupná pauperizace Langobardů a bohatnutí Románů
- Liutprand (712-744)
  - Ženat s bavorskou princeznou Guntrud (715) – s její sestřenicí Sunhildou byl ženat Karel Martell
  - Zasahuje v Bavorsku a posunuje hranice své říše na jeho úkor (717)
  - Darování ze Sutri (728): Pentapolis a další města a území dobytá (?) na ravennském exarchátu předána papežství
  - Opět obnovuje kontrolu nad jihoitalskými dukáty – r. 730 po smrti Romualda II. Beneventského dosazuje do čela dukátu svého synovce Gregoria a Romualdova syna Gisulfa II. přivádí na svůj dvůr
  - Kontakty s Karlovcí – Pippin (734/737) je jím dokonce adoptován
  - Na 3 roky se zmocňuje dokonce i Ravenny (737-740)
  - X 739-742 boje na jihu (Godescalc v Beneventu a Transamund II. ve Spoletu); vzpoura jeho synovce Hildepranda během L. nemoci → ustanoven spoluvládce
  - *Liutprandi Leges*
- [Paulus Diaconus, Historia Langobardorum](#), hrsg. Ludwig Bethmann und Georg Waitz, in: [Monumenta Germaniae Historica](#), Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX, Hahn, Hannover 1878, S. 12–187
  - (725-797/799), syn Theodolindy a Warnefrieda, v kontaktu s dvorem friaulských vévodů a následně s dvorem krále Ratchise, na jehož dvoře se mu dostalo vzdělání
  - Před r. 774 mnichem v Monte Cassinu
  - Historia Romana, sbírka homilií, Gesta episcoporum Mettensium
  - 782 přichází na dvůr Karla Velikého orodovat za svého bratra
  - Historia Langobardorum – dnes známa ve více než 100 opisech

744

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Říše Burgundů
  - zprvu usazení v provincii Germania I (411)
  - 435 poraženi Aetiem při pokusu rozšířit své panství do Belgici I
  - 443 usazení opět jako foederati v oblasti dnešního západního Švýcarska a Savojska
  - Gundobad (+516) *Lex Gundobada*
  - 523/524: francký tlak x spojení s Ostrogóty
  - 532 v bitvě u Autun poraženi Franky – říše přivtělena k francké

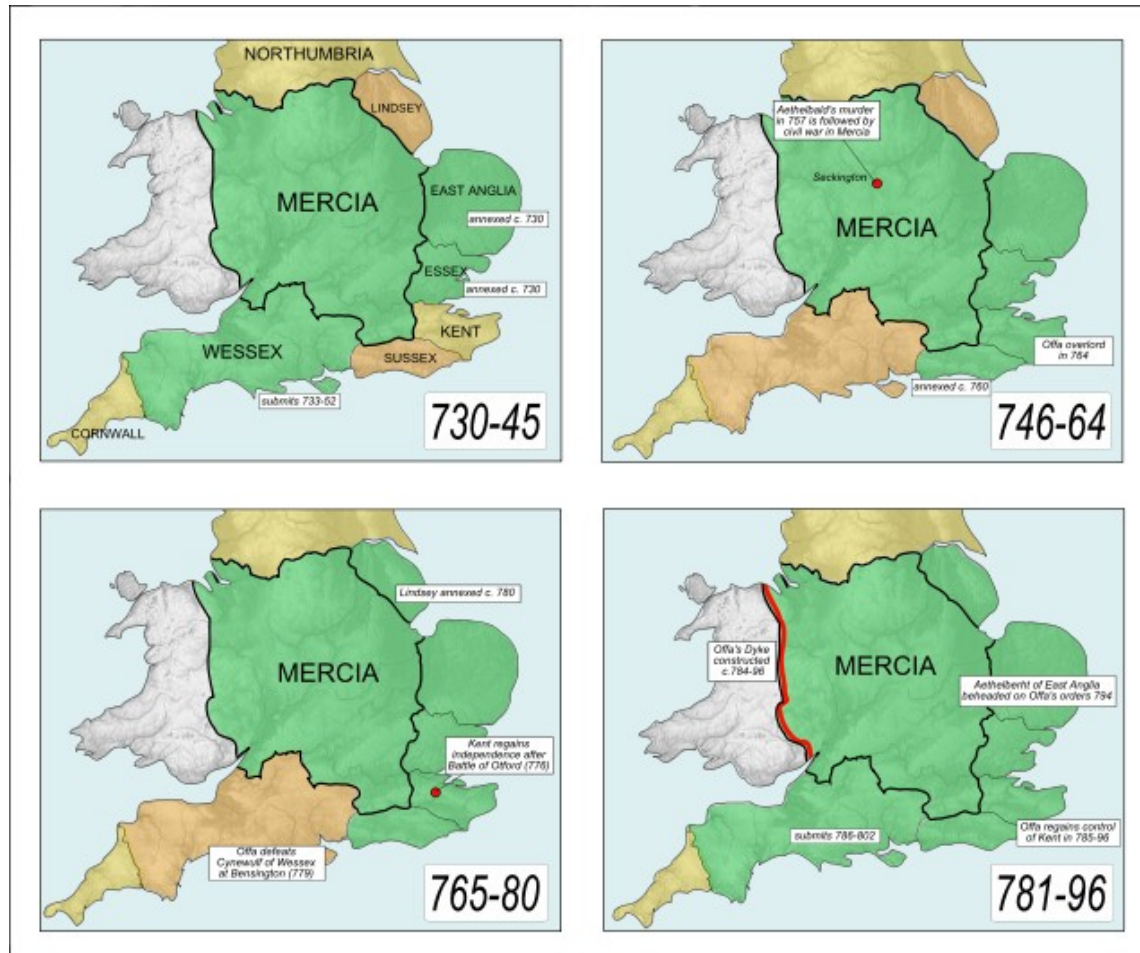
Říše Burgundů

Pád římské říše: Transformace impéria a barbarská království

- Anglosaská království
  - Tradičně (od 12. století, kdy toto označení použil lincolnský arciděkan Henry z Huntingdomu (1088-1157), *Historia Anglorum*, 1129) se hovoří o heptarchii (království Kent, Mercia, Wessex, Northumbria, Essex, Sussex, East Anglia)
  - Nicméně jednak zmíněná království procházela obdobími slávy a úpadku, jednak sama sestávala z různých historických celků (např. Meonwara, Haestingas, Hwicce, Bernicie, Deira, Lindsay, etc.) a nebyla homogenní
  - Kent
    - Na vrcholu za vlády krále Aethelberta (+616)
      - » Sňatek s Bertou, dc. krále Chariberta před 588 – ta s sebou přivádí biskupa Liudharda – obnovení Canterbury
      - » 597 římská misie – usazuje se v Canterbury při sv. Martinu
      - » Po r. 650 ovládáno mocnějšími sousedy
  - Essex, Sussex, East Anglia – nezanechaly výraznější stopu, kořistí Wessexu a Mercie spolu s Kentem
  - Christianizace v 7. století, a to jednak z Říma (od 597), jednak z francké říše (kc. 6. st.), jednak z Irska (30. l. 7. st.)
    - Aethelbert pokřtěn ca. 600, Readwald z East Anglie a Saebert z Essexu 604 x „pohanské“ reakce
    - 625-634 Paulinova northumbrijska misie – 627 Edwin pokřtěn
    - První biskupové domácího původu až od poloviny 7. st.
    - Po smrti mercijského krále Pendency v bitvě r. 655 Mercie také přijímá křest, ovšem první mercijští králové křesťany už o generaci dříve
    - 664 synoda ve Withby – spor o datum velikonoce – převážil římský prvek na d irským (Kdo drží klíče k nebeskému království?) (fr. biskup Angilram a Colmán z Northumbrie)
  - Mercia mezi l. 630-850 dominuje jižní polovině Anglie
    - První vrchol (a pád) s vládou krále Pendency v polovině 7. st.
    - Aethelbald (716-757) – zprvu soupeří z Withredem z Kentu a králem Wessexu Inem x sice zvítězil, nicméně jeho úspěchy přivedla vniveč občanská válka po jeho smrti
    - Offa (757-+796) – opět posiluje mercijskou hegemonii (do 80.let)
      - V důsledku sporů s canterburským arcibiskupem usiluje o povýšení Lichfieldu na ab.
      - Kvalitní mince
      - *Burhs* jako pevnosti, administrativní centra i sídla regionálního obchodu – *trinoda necessitas* (známa ovšem z podstatně starších dokladů)
      - 868 *Five boroughs*, ad. → Danelaw
        - » Po smrti posledního krále Ceowulfa II. (879) končí období mercijské samostatnosti
  - Northumbrie – sestává z Bernicie (S) a Deiry (J), jež byly sjednocovány a zase se oddělovaly
    - Edwin – pokřtěn, několik málo let asi nejmocnějším vládcem v Anglii x zabit v bitvě Pendou 633 u Heathfield Chase
    - Oswald – opětovná christianizace země, zejména s pomocí irských mnichů; expanze
      - X zabit v bitvě Pendou 642 u Maserfieldu
      - 654/655 Penda poražen králem Bernicie a Oswaldovým bratrem Oswií v bitvě u Winwaedu (není jasné, o kterou řeku se jedná) → Oswií pánem Mercie, která je rozdělena mezi ním a Pendovým synem do konce 50. let; christianizace Mercie ↔ v Bedově vyprávění Boží soud a demonstrace Oswiívy zbožnosti – prosí Boha, slibuje mu svou dceru a 12 statků
    - X 685 po bitvě s Pikty u Dun Nechtain moc Northumbrie na ústupu, král Ecgfrith padl
    - V 9. století padlo za oběť vikingům
    - Beda Ctihodný (670-735)

Anglie v druhé polovině 8. st.

Anglie kol. r. 850

Literatura

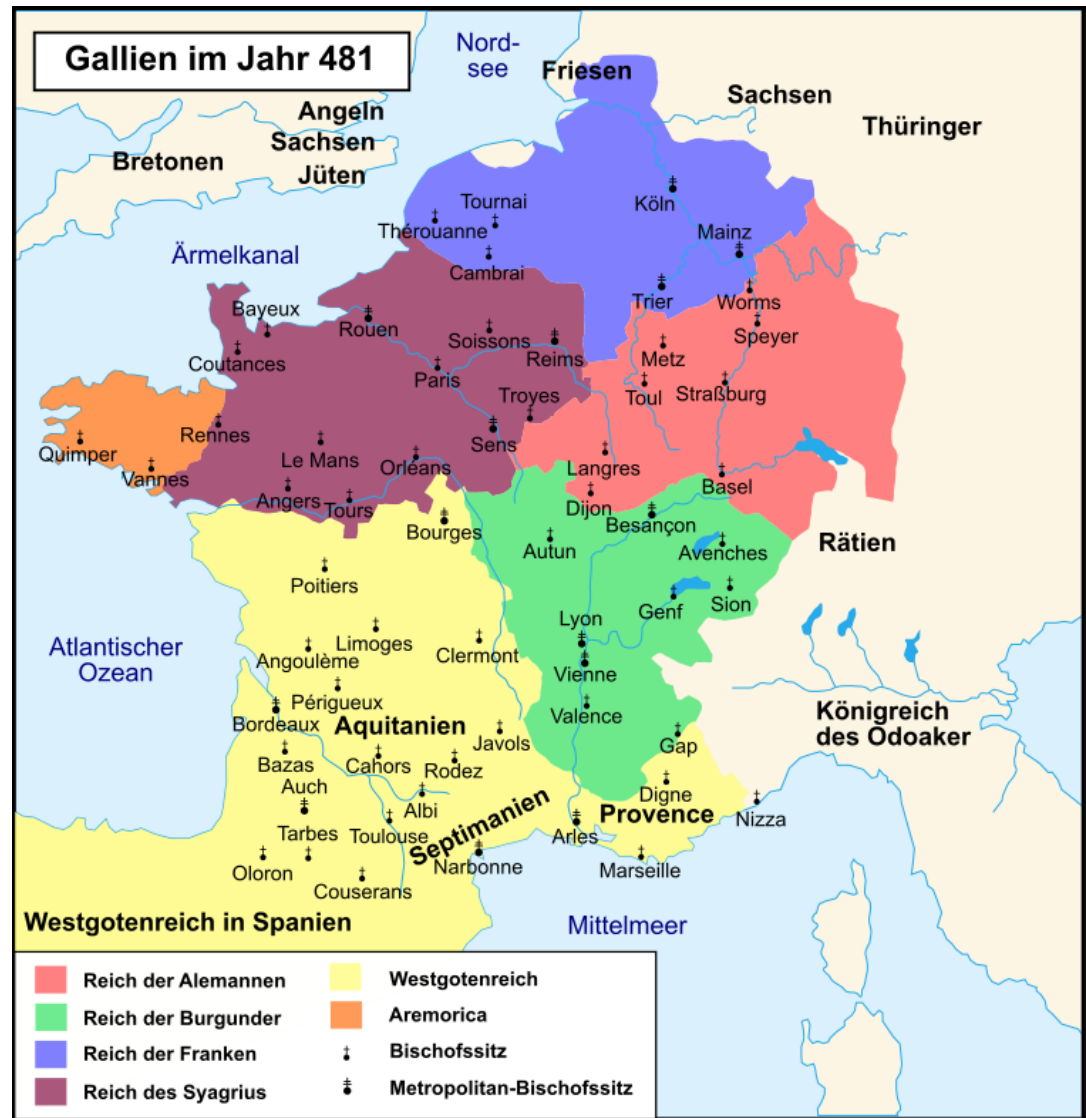
- Patrick Amory, *People and Identity in Ostrogothic Italy, 489-554*, 2007.
- Jarmila Bednařiková, *Attila: Hunové, Řím a Evropa*, 2012.
- Peter Brown, *Autorita a posvátné. Aspekty christianizace římského světa*, 1999.
- Peter Brown, *Tělo a společnost. Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*, 2000.
- Peter Brown, *The Rise of Western Christendom*, 2003.
- Peter Heather, *Gótové*, 2002.
- Sebastian Schmidt-Hofner, *Reagieren und Gestalten: der Regierungsstil des spätrömischen Kaisers am Beispiel der Gesetzgebung Valentinians I*, 2008.
- Oliver Schipp, *Der weströmische Kolonat von Konstantin bis zu den Karolingern (332 bis 861)*, 2009.
- Barbar Yorke, *Kings and Kingdoms of Early Anglo-Saxon England*, 1990.
- Reinhard Wenskus, *Stammesbildung und Verfassung: Das Werden der frühmittelalterlichen gentes*, 1961.
- Dietrich Claude: *Adel, Kirche und Königtum im Westgotenreich*. Thorbecke, Sigmaringen 1971.
- Roger Collins: *Visigothic Spain 409-711*. Oxford 2004.

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- Říše Merovejců – jejím zakladatelem Chlodvík (481/482-511) a jeho žena, burgundská princezna Chrotechilda (sňatek 492)
  - Syn krále Childericha I. a durynské princezny Bisiny – kontroluje část provincie Belgica II
  - Většinu informací dějiny francké říše v jejich počátcích čerpáme ze světové kroniky Řehoře z Tours (*538/539-594?)
    - » Hlas episkopátu i vrstvy tzv. senátorské aristokracie, jejíž kultivovanější podobu reprezentují např. v Itálii Symmachus, Boethius nebo Cassiodorus, v Galii např. Venantius Fortunatus nebo Avitus z Vienne nebo Sidnoius Apolinaris
      - ↔ rodina tradičně obsazuje důležitá biskupství Galie (Clermont, Lyon, Tours, Auvergne, ...)
      - Z pohledu dějin spásy ↔ např. hodnocení Chlodvíka
      - Gros tvoří dějiny Franků, nicméně Řehoř zcela nepomíjí ani dění na východě
      - Pečlivý výběr a sestavení informací
      - Velmi prostou latinou – nicméně na této jazykové úrovni se Řehoř zřejmě pohybuje úmyslně, nikoli z neznalosti – nezapomínejme, že latina byla, ať už v jakékoli formě, rodným jazykem většiny tehdejších obyvatel Galie
      - Kromě kroniky autorem hagiografických spisů
      - Ať již vcelku, nebo prostřednictvím různých krácených a upravovaných opisů klíčovým textem po celé francké dějiny
  - Sjednocení moci v rukou jedné rodiny – bohužel není stále jasné, koho reprezentovali franctí králové, které nechal Chlodvík povraždit (nejasná chronologie, obvykle se datuje na konec Chlodvíkovy vlády)
  - Křest z rukou sv. Remigia z Remeše (497/498/499 nebo 507 ?)
  - Mohutná územní expanze
    - 486 porazil Syagria, syna Aegidiova v bitvě u Soissons a tím zřejmě rozšířil své panství až po Loiru
    - 496 a 506 porazil Alemany
    - 507 v bitvě u Voulonu porazil Vizigóty
  - Čestným konzulem – uděleno císařem Anastáziem I., v. inl., gloriosissimus rex
  - Zachována struktura *civitates* – v čele obvykle biskupové, dlouhá setrvačnost (např. Chur)
  - Rýn jako hranice

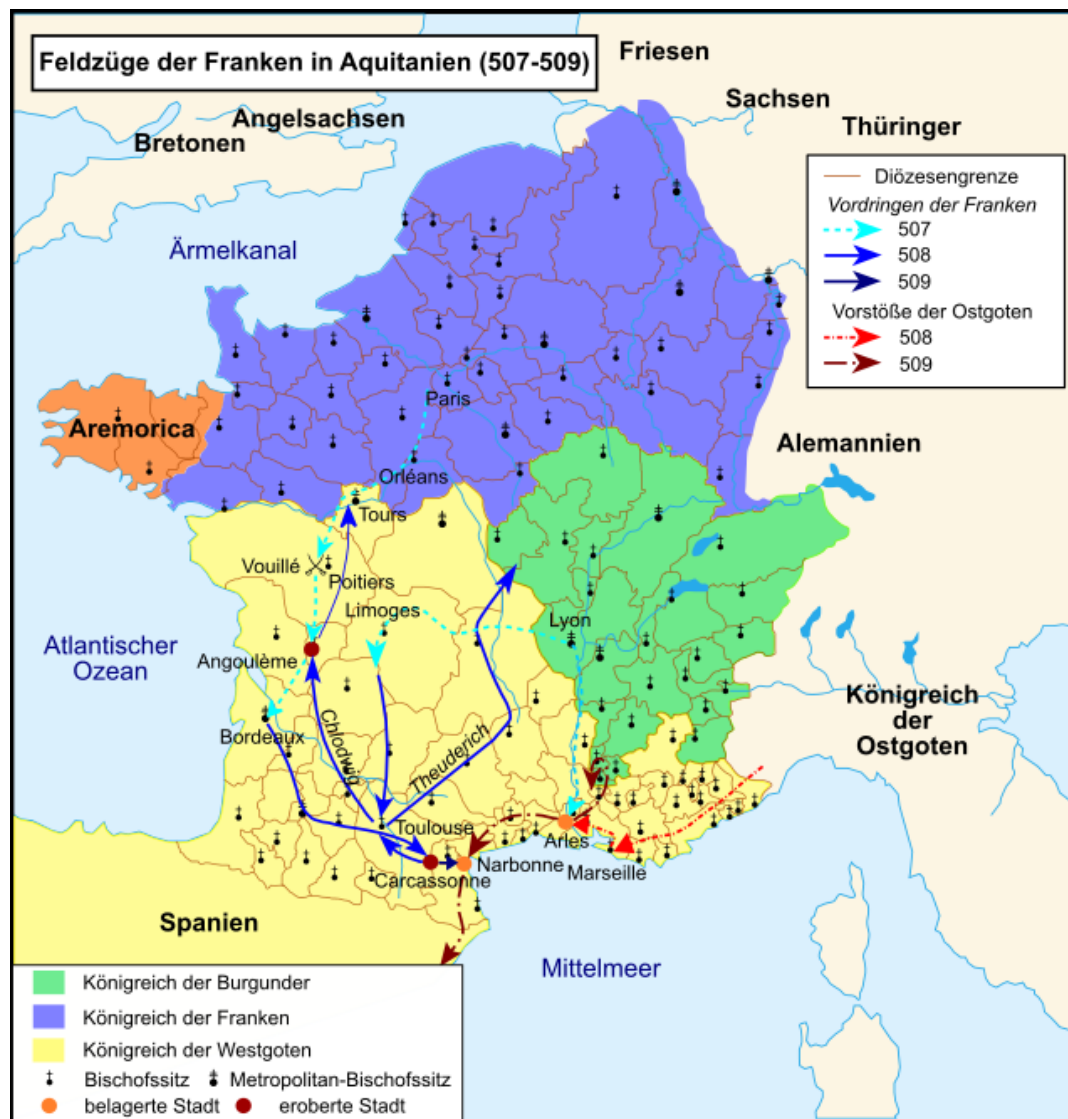
Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

Gallie v okamžiku Chlodvíkova
nastolení

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

Chlodvíkova tažení

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

Dělení francké říše 511

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- Generace synů – rozdělení říše podle počtu synů a vnuků
  - Germánský zvyk? Nápodoba císařských zvyklostí pokonstantinovské doby?
  - Postupná profilace stabilnějších celků – Neustrie (zprvu jádro) a Austrasie, obklopaná Burgundií, Akvitánií, Alemánií, Durynskem, Bavorskem
  - *Civitates* si podržují svou váhu, v čele biskupové
  - Nejasné postavení *duces* a *comites/grafiones* – i otázka lokálních zvyklostí
    - » Rozhodně neplatí, že v této době byla francká říše rozčleněna do nějaké stabilní sítě jasně vymezených územních jednotek
      - Častěji narážíme na více hrabat v jednom hrabství a v jednom okamžiku →
        - 1) kým tito lidé vůbec byly
        - 2) jak fungovala „veřejná moc“ v raném středověku
        - 3) jak probíhala komunikace mezi centrem a elitami na periferii
    - » Snaha spojit *comites* s římskými *civitates* a vzbudit dojem kontinuity s pozdní antikou, respektive vidět v *grafiones* něco diametrálně odlišného
  - Klášterní reformy a vznik imunit
    - » Populárnost irských mnichů (Sv. Havel, sv. Columbán, ad.) – Luxeuilles, St. Gallen, Bobbio (S It) → idea větší samostatnosti klášterů
    - » Snaha královny Balthildy nebo majordoma Ebroina posílit nezávislost klášterů na straně jedné, na straně druhé je nepřímou více připoutat k centru
    - » Klášter jako pozemkový vlastník, jako strážce paměti i vlivný přímluvce na nebesích
      - → kláštery jako mocenské základny nejenom panovnické rodiny, avšak také vlivné aristokracie (Karlovcí)

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- Proměny územního rozsahu francké říše za Merovejců a Karlovců

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- Vzestup majordomátů: správce paláce/comes palatinus, osoba zodpovědná za chod panovnické domácnosti
  - Austrasie (výběrově)
    - Pippin st. (623-640)
    - Grimoald st. (643-662)
    - Pippin II. (680-688-714)
    - Karel Martell (715-718, po 718 v celé říši)
    - Karlomann (741-747)
    - Pippin III. (747-751)
  - Neustrie (výběrově)
    - Erchinoald (641-656)
    - Ebroin (656-680/681)
    - Waratto (680/681-686)
    - Berchar (686-688/689)
    - Pippin II. (680-688-714)
    - Grimoald ml. (700-714) pro Neustrii a Burgundsko
    - Karel Martel (718-741)
    - Pippin III. (742-751)

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

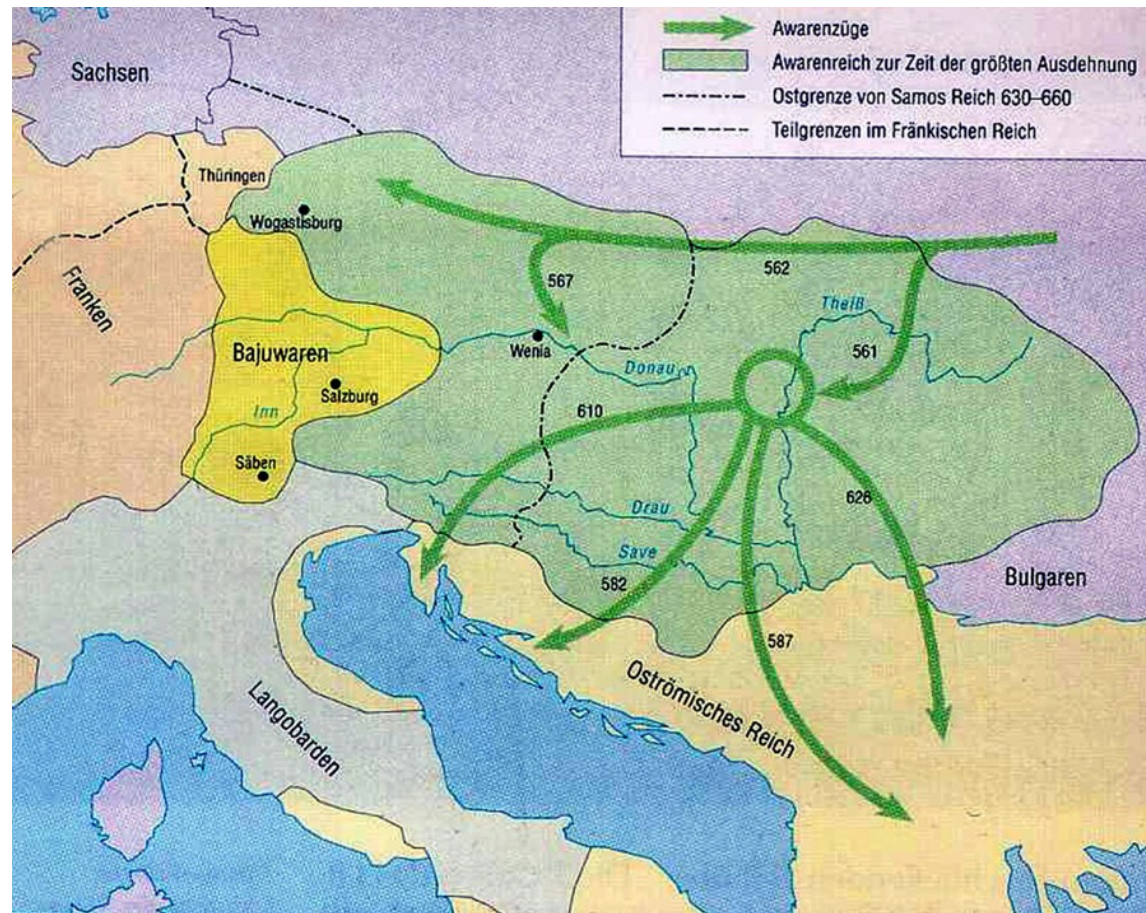
- Vzestup majordomátů spjat se vzestupem pozdějších Karlovců
  - Majetková základna v oblasti Arden
  - Poprvé se potomní Karlovcí objevují počátkem 7. století – předky byl biskup Arnulf Metský a Pipin st.
    - » Pippin St. (ca. 580-ca. 640): podíleli se na povolání Chlotara II. ↔ s nástupem Dagoberta na austrasijský trůn jeho pozice zesílila, s jeho odchodem oslabila; přesto si podržel úřad majordoma a po Dagobertově smrti opět posílil svou moc
      - Kl. Nivelles, Andenne
      - Grimoald St. (615/616-656/657) majordomem → 656 nechává postříhnout Dagoberta II. a posílá jej do Irska + pokus dosadit na trůn vlastního syna Childeberta prostřednictvím adopce
        - Childebert III. uznán vládl do r. 662
        - X Grimoald se ocitl ve sporu s neustrijským králem Chlodvíkem II., byl zajat a ve vězení popraven
        - Založil kl. Stablo a Malmédy
    - » Arnulf (582?-640) : 612 vysvěcen na kněze, jeho žena vstupuje do kláštera
      - Byl mezi těmi, kdo povolal Chlotara II. Neustrijského proti královně Brunhildě (613) → Chlotarovým rádčem a r. 623 vychovatelem jeho syna Dagoberta I. po té, co mu byla svěřena Austrasie
      - Když Dagobert I. převzal vládu nad celou říší (629), stáhl se do ústraní (kl. Remiremont)
      - Jeho syn Chlodulf také metským biskupem (ca. 660)
      - 635 Ansegisel (679 zavr.) + Begga, dc. Pippina St. → rodiči Pippina II. (635-714)
        - I po smrti Grimoaldově Pippin udržel rodinné majetky
        - + Plektrudis, dc. falckr. Hugberta a Irminy z Oeren
        - 678/679 neúspěšný střet s Ebroinem (656-681)
          - X Po smrti majord. Wulfoalda se zmocnil majordomátu a byl uznán i Ebroinovým nástupcem Waratonem
        - 687 naopak porazil Berchara a kr. Theudericha III. X ponechal jej v úřadu a následně – po B. brzké smrti svého syna oženil s vdovou po něm
        - Drogo a Grimoald ml. brzy dosazení do významných úřadů x zemřeli dříve než on
          - → boje o následnictví – Plektrudis hájí zájmy svých vnuků proti Karlovi a Childebrandovi, synům z Pippinova vztahu s Chalpais
            - X Childebrand zakladatelem hraběcí dynastie a kronikářem
            - Karel (Martell) (688-741): 714 pokusy o jeho uvěznění x 715 Theudoald a Plektruda poražení neustrijskou šlechtou → Raganfrid + Karel získal podporu Austrasijsců (717) i akvitánského vévody Euda
            - → 718 Karel poráží Neustrijce u Soissons a zmocňuje se vlády nad celou říší
            - Následně takřka každoroční výpravy do okolí s cílem pevněji připoutat území okolo jádra říše (Durynsko, Akvitánie, Alemannie, Bavorsko); boje s Araby (732, 737, 739) za podpory Langobardů
            - Karlovi také přičten vznik lenního systému (spojení vazalství a léna) vybudovaný na úkor církevního majetku a vybudování jízdní armády x nedostatečné doklady pro obojí

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- Karlomann (?706/708-747-754) a Pippin III. (714-768): podělení otcem – Pippin na Z
  - Po prvotních sporech s nevlastním bratrem Grifonem konsolidace
  - Karlomann ovšem brzy vstupuje do kláštera (mj. Monte Cassino) a umírá – vstup do kláštera někdy spojován s otřesem po té, co nechal pobít alemanskou elitu v Cannstattu (746)
    - » → jeho synové také postřiženi a zavřeni do kláštera
    - » Napojen na Bonifáce-Winfritha a jeho kruh x okolo Pippina jiný kroužek reformně naladěných kleriků (Fulrad ze St. Denis a würzburgský biskup Burkhard)
    - » Klášter Fulda
  - Pippin: podobně jako jeho otec konsoliduje franckou moc na volněji připoutanými vévodstvími na východě – prolínání elit
    - 751/752 králem s požehnáním papeže Zachariáše
      - » Listopad, 751 potvrzen shromážděním Franků v Soissons a údajně pomazán Bonifácem (vztah B a P však nebyl bezproblémový ↔ informování jsme jen prostřednictvím relativně pozdních (40 let a více) prokarolínských pramenů)
      - » R. 754 pomazání papežem Štěpánem II. v St. Denis – i se syny → tažení proti Langobardům
      - » Boje s vévodou Waifarem (Akvitánie), získání Narbonne, vpády do Saska a S Itálie
  - Karel Veliký (768/774-814) a problém císařské korunovace
    - » 800

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

Panství Avarů (c. 600-800)

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

Mojmírovská Morava

- Dynastie
- Misie
- Centra moci (hrady)
- Pád?

Political situation in the early 9th century (until 833 AD):

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- Ludvík Pobožný (814-840)
  - Původně vládcem v Akvitánii
  - Po smrti bratří jediným dědicem otcovy říše – 813 korunován otcem císařem
  - Celá řada reformních záměrů (velká cášská synoda; množství kapitulářů) – mezi jeho rádci např. Benedikt z Anniane (821), průmský opat Markward, Einhard, rem. ab. Ebbo
  - 817 L. nejstarší syn Lothar korunován spolucísařem, vydáno *Ordinatio imperii* →
    - » Čelí vzpouře svého synovce, italského krále Bernharda – poražen a oslepen záhy umírá ↔ jeho smrt vážně Ludvíka poškozuje
      - → Ludvík pro jistotu svěruje svým nelegitimním bratřím církevní úřady (Drogo, Hugo a Theoderich)
      - → 822 veřejné pokání v Attigny
  - 819 druhý sňatek s Juditou Welfskou → změna *Ordinatio* – Karlovi přičena Alamánie X postupně sílí odpor proti Juditině vlivu
    - » 829 Lothar poslán do Itálie, Wala vykázán od dvora do kláštera Corbie
      - → 830 za situace, kdy Ludvík povolal muže na tažení do Bretaně, „palácový převrat“ (duben) ↔ Ludvík vykázán do kláštera Poitiers, Lothar povolán zpět z Itálie
        - Již v říjnu došlo v Nimwegen k Ludvíkově reinstalaci → rebelanti uvězněni, Lothar opět poslán do Itálie; Ludvík a Pippin se otci podrobili 832
        - X synové z prvního manželství se spojili → 833 se jejich vojska setkala s otcovým u Colmaru – Ludvík svými opuštěn
        - Boje s otcem a mezi bratry trvají až do r. 840
        - 843 vymezeny tři mocenské sféry – na západě království Karla II. Holého, na východě državy Ludvíka II. řeč. Němec; mezi nimi a v Itálii království Lothara I., spojené s císařským titulem

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

- „Bischofsherrschaft“
  - Biskupové podobně jako elity vůbec činěny v soudobých představách odpovědnými za spásu duše svých poddaných/oveček
    - » → četné biskupské kapituláře – vymezují povinnosti kléru i laiků; nastavení standardů nejenom ohledně mravů, avšak např. co do hospodářského vybavení kostelů, rozdělení příjmů či vybavení kostelů liturgickým náčiním a knihami
- Kláštery a jejich reforma
  - Mnišské komunity již od doby merovejské „manufakturami“ na nebeskou přímluvu ← formule v merovejských listinách, kde se hovoří o darech „*pro statu ecclesie nostraque incolumitate totius regni stabilitate*“
    - » ↔ stav mnišských komunit je klíčový prvek pro zachování království
      - → Zájem krále (i světských elit) na mnišské reformě, jež má tento „stroj“ udržet v dobrém pořádku (cášská synoda 816-819: Benedikt z Anniane (ca. 750-821) a díky němu prosazená benediktinská řehole spolu s jím sepsanou *Capitulare monasticum*; Chrodegang z Met a jeho řehole pro kanovníky)
      - Hospodářské centrum
      - „Strážce paměti“ (spolu s Karlovým dvorem) → nekrologia a *libri confraternitatum*
        - Skriptoria (Chelles, St. Gallen, Corbie, Řezno, Fulda, etc.): opisování v centru produkováných písemností
          - X značný význam centra, dvora, kde jsou např. sepsovány letopisy nebo formulována kapitulária
          - LC – rovněž prostředek integrace elit
            - Politický jazyk = jazyk teologie a Bible
  - Kapituláře, tzv. tradiční knihy a polyptycha: poměrně intenzivní kultura písma x v době merovejské zřejmě dovednost čtení a psaní ještě více rozšířená (i panovníci umí psát, referendáři světské osoby) x známe méně skriptorií (s jistotou Lyon, snad Chelles, ad.)
    - Nelze proti sobě klást ústní a písemné jako vylučující se alternativy
    - Kapituláře: sbírky ustanovení, obvykle vyhlášená frankými panovníky na shromážděních elit
      - Předjednávaná
      - Mnoho nevíme o jejich dopadu na běžný život, určitým svědectvím je rukopisné dochování – četné rukopisné sbírky obsahující kapituláře a další normativní texty – i v majetku světských příslušníků elity
      - Příkaz nejprve vycházet z psaného práva
      - Vzájemné odkazování, podíl předních učenců (Alcuin a *Admonitio generalis*)
    - Polyptycha (* primárně se tak označují soubory vzájemně spojených obrazů): vznikají při klášterích (Prüm, St. Germain, etc.) ve snaze podchytit klášterní majetky, a zejména jejich výnosy – srovnatelné s pozdějšími urbáři
      - Jejich vznik spojován s požadavky karolínského státu
    - Tradiční knihy: 9.-12. století, typické zejména pro jihoněmecký prostor (ale existují i ve Fuldě, Weissenburgu, loršském klášteře, ...; Falkensteinský rkp. Je jediným podobným souborem pořízeným pro šlechtice)
      - Soubory obsahující přepsány aktové záznamy obsahující dary ve prospěch dané církevní instituce – záleží na konkrétním opisovači, co z aktového záznamu přeneše – často vynechávají i datační formule
      - Pokud neexistoval zvláštní, k tomu vyčleněný rukopis, vepisovány i do rkp. liturgického charakteru
      - ↔ jejich právní platnost dána spíše znalostí obsahu, než příslušnou formou ↔ zápis do TK a listina mohly mít stejnou váhu; význam textů jako soupisu svědků + rituál
      - 1135 Ortlieb z Zwiefalten píše, že podobné soupisy jsou důležité nejenom pro samotný konvent, avšak i pro dobrodince kláštera, neboť bratří díky nim budou i v budoucnu vědět, „*kdo byl tím, kdo svými statky rozmnožil majetky kláštera, a co a v jakém množství daroval ...*“, a tím získávali dobrodinci „*nejen odměnu u Boha, avšak také přímluvu v modlitbě bratří*“.
        - » → Ochrana donace by měla být i v zájmu donátorovy rodiny

Říše Karlovců: nástroje integrace v raném středověku

Správa země

- Tradičně se užívá pojmu „*Reisekönigtum*“
  - ↔ dobové komunikační možnosti
  - ↔ neexistence byrokracie
    - » X Existují i další formy kontroly a zpřítomňování panovnické moci mimo centrum
    - » Dlouhá období (např. v závěru Karlovy vlády), kdy se panovník zdržuje na nevelkém území okolo Cách
      - ↔ Význam dvora a písma
        - Dvůr: *De ordine palatii* Hinkmara z Remeše (882)
          - Falckrabí, číšník, senešal, Quartiermeister, kaple
          - Alkuin z Yorku, Petr z Pisy, Pavel Diakonus, Theodulf z Orleans, Dicuil; Arno Salcburský, Angilbert, Adalhard, Wala
          - *Annales regni Francorum* (741-829) : první redakce vznikla mezi l. 788-793
- Hrabství
  - Prostředek vytváření vazeb mezi centrem a periferií (hra o legitimitu), spíše než organizace státní správy
  - X nelze popřít význam hrabat jako soudců a velitelů hotovosti
  - Hrabat obvykle z řad místní aristokracie
- Fiskus
  - Jeho správa organizována z falcí a dvorců
  - Obvykle nezávislá na hrabstvích
  - *Capitulare de villis* (795), platné pro karolinské majetky v Akvitánii – praktická nařízení pro správu panovnických majetků, a to nejenom manažerská, avšak také odborná
  - Jeden ze způsobů zajištění panovníka na jeho cestách x právo pohoštění i v panovnických kláštrech či v sídlech biskupství
- *Missi dominici*
  - Teoreticky prostředek dozorování místní aristokracie z centra a fisku, v praxi prolínání

• Lenní systém (spojení vazalství a beneficia) – neexistoval x Karel Martell usazoval na církevní půdě své věrné

• Císařství a království

- 25. 12. 800: Dodnes není zcela jasné, co přesně se v Římě odehrálo – některé prameny vzbuzují dojem, že se jednalo o rozhodnutí papeže Lva III. (795-816), jehož tehdy přijel Karel do Říma zachránit před spiklenci, a mělo se odehrát proti Karlově přání
  - → Konflikt s Byzancí
- 813 Karel sám korunoval svého syna Ludvíka, který se však nechal 816 sám korunovat papežem Štěpánem IV.
- Různé formy (re)prezentace v různých oblastech (různá titulatura, odlišné mince, apod.)

• Forma expanze

• Rodina králů – příbuzenská terminologie vyjadřuje postavení a vztahy osob; kmotrovství jako politický nástroj (*unicus filius*, etc.)

• Karolinské vojsko – podrobně rozepsáno, s jakou výzbrojí a výstrojí se bojovník musí dostavit (**Jaká?**)

- S ohledem na vzdálenosti a míru ohrožení také definováno, jaký podíl mužů musí narukovat (**příklady**)
- **Objevují se třmeny**
  - Obrnění jízdní bojovníci již součástí parthské či novoperské, nebo pozdně římské armády

Cášská falc

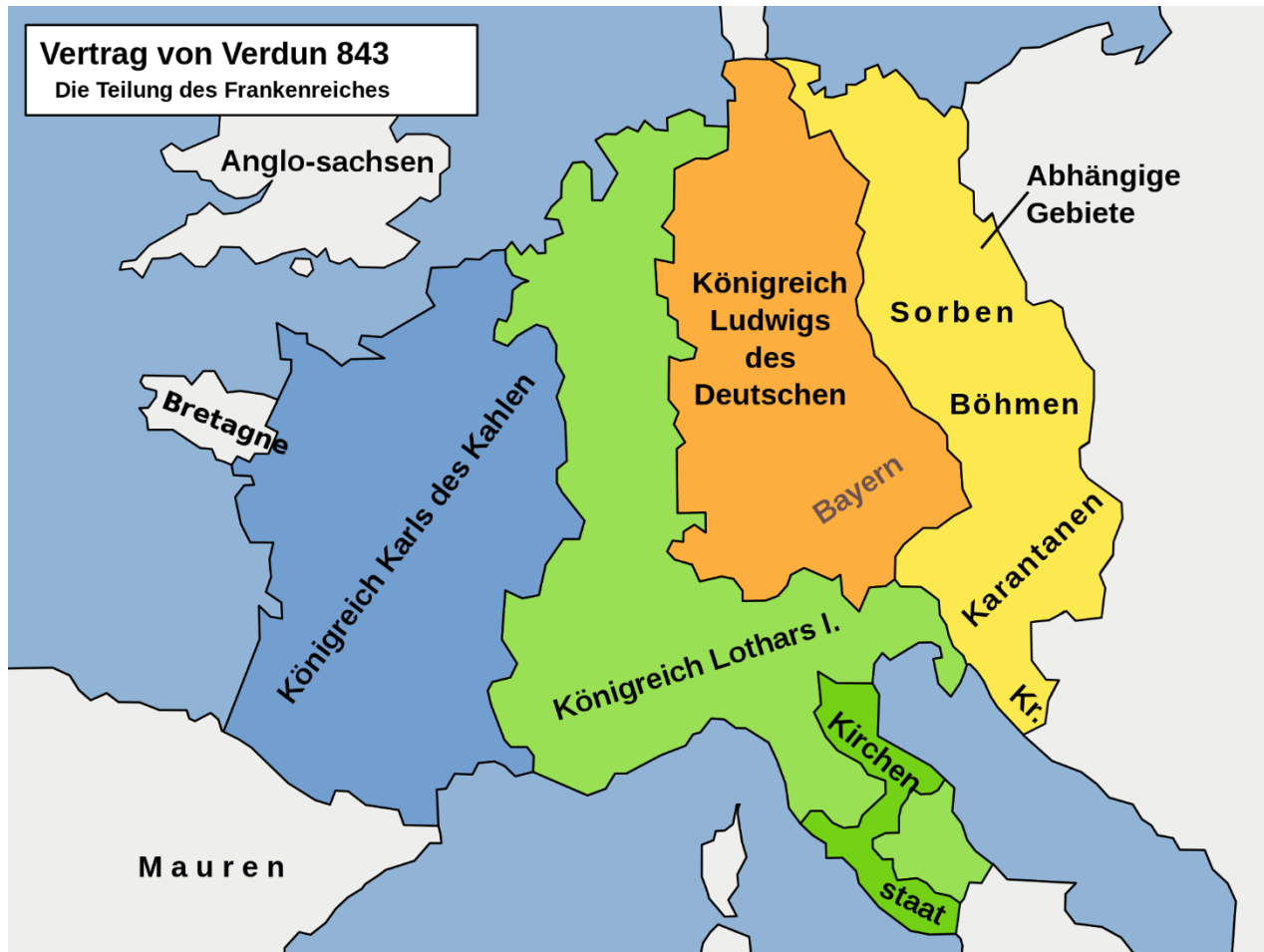

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Karel Holý (ve smyslu Bezzemek) (840/843-877): nejmladším synem Ludvíka Pobožného s jeho druhou manželkou Juditou Welfskou
  - → Snaha otce zajistit jej, byť v rozpory s předchozími nástupnickými dohodami (829 je mu svěřena Alemánie, Rétie, Alsasko a část Burgundska)
  - 837 na sněmu v Cáchách Ludvík Karlovi přiřknul západní díl svého panství a po smrti Pippina I. Akvitánského mu věnoval i jeho země
  - Po r. 840 se spojil s Ludvíkem proti nejstaršímu bratrovi
    - → bitva u Fontenoy 25. 6. 841 – verdunská smlouva a štrasburské přísahy (843)
    - Kapitulář z Pistres – posílení jízdní složky vojska (ověřit)
    - 858 invaze – ZF šlechta zve Ludvíka Němce x odražena za přispění biskupů a díky pomoci Welfů
    - 860 neúspěšný pokus obsadit Provence, državu Karla z Provence
    - 870 si smlouvou z Mersenu podělil Lotrinsko s Ludvíkem
    - Hinkmar z Remeše, významný dvořan, státník a spisovatel
    - Dvůr zůstává mocenským centrem, akční radius panovnické moci zůstává zachován
      - » ↔ povstání okolo pretendentů z rodu Karlovců (jako dříve z rodu Merovejců)

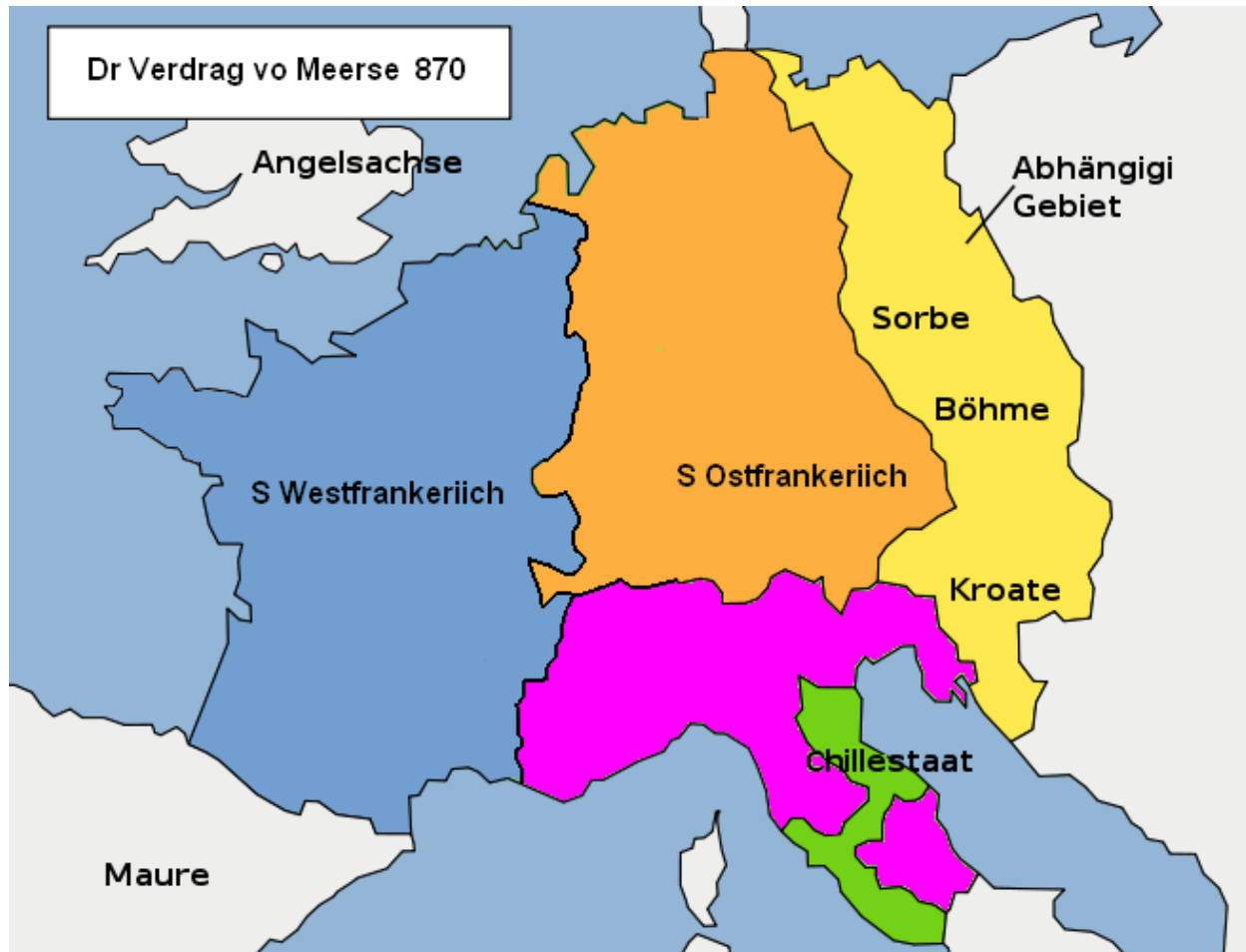
Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Již na sklonku 9. st. se vlády ve francké říši ujímají králové, kteří přímo nepocházejí z mužské linie karolínské dynastie (Odo, Quido ze Spoleta, etc.)
- „Regna“
  - Existence celé řady regionů, označovaných jako „*regnum*“
  - V jejich čele nutně nemusí stát „*rex*“
  - Mohou existovat, aniž by v jejich čele stál nějaký vládce ↔ společné instituce, historická tradice
  - Potřeba po intenzivnější přítomnosti centrální moci
    - » ↔ panovník objíždí zemi, avšak v některých regionech se vyskytuje podstatně častěji, zatímco jiné nenavštěvuje vůbec
    - » Po rozdělení říše Lotharovy se hranice relativně stabilizují → bývalé říše Karlova a Ludvíkova drženy pohromadě i jinými vazbami (společné povědomí; respekt ke společnému panovníkovi, alespoň na východě)
      - Decentralizační tendence na V i Z ↔ okruh příjemců listin z králů se stále zmenšuje, a to i geograficky – KH potvrdil práva i za Pyrenejemi v barcelonském hrabství, to už později platí jen v omezené míře (x vazby na španělskou marku zanikají až za situace, kdy r. 985 není Lothar III./IV. Schopen podpořit tamního hraběte Borrela II. proti Al-Mansúrovi)
      - Příčiny těchto procesů neznáme – lze to svést na vikingské nebezpečí, na něž místní hrabata a vévodové dokázali lépe reagovat, nicméně v Anglii Alfréda Velikého se díky vikingským nájezdům země sjednotila
        - Spíše vnitřní spory v zemi, slabí panovníci, apod.
        - Rozšiřování skupiny osob, kterou označujeme jako „*elity*“ – v karolínské době primárně lidé v okolí panovníka a jejich klany, operující většinou po celé říši x později sílí vazba na lokalitu
          - ↔ vznik hradů („*incastellamento*“), kolem nichž se vytváří ostrovy osídlení (kapitulárium z Pistres, 864 – opevněné mosty) = konečně známe sídla elit mimo *civitates*
          - ← Církevní právo zpřisňuje ustanovení ohledně sňatku → vhodné nevěsty/ženichy nutno hledat i mimo rank
          - → Z Nutno hledat stabilizační faktory mimo ústřední moc – Treuga dei, pax dei
          - X V stabilizace otonského království
  - Základy panství Otonů a Kapetovců francké: oni sami se označují jako „*reges*“, „*reges Francorum (orientalium/occidentalium)*“ – Kapetovci až do Filipa II. (1180-1223), podobně odkazy ke Karlovcům i na V

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

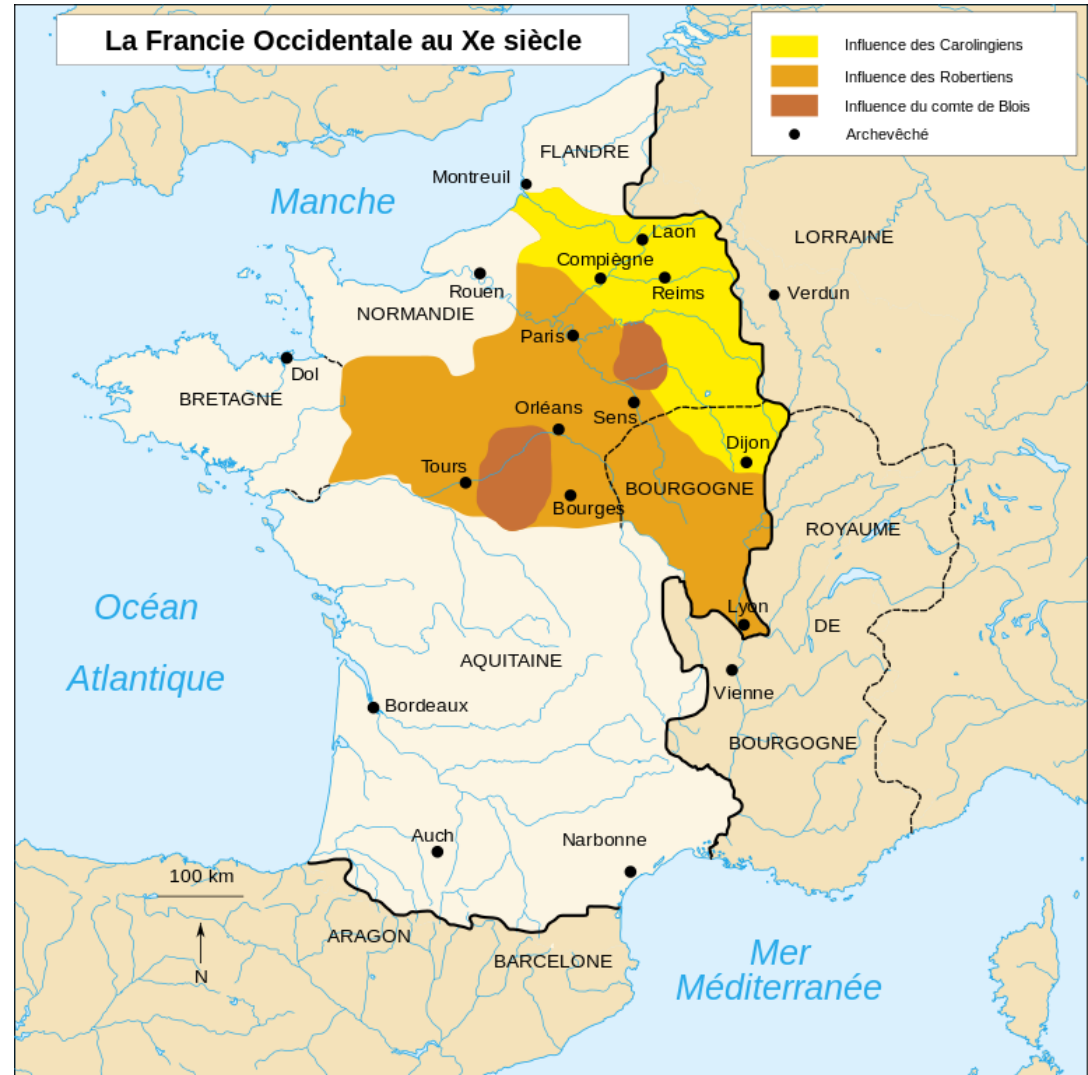

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Boj s vnějšími nepřáteli důležitým zdrojem prestiže nových dynastií
  - Robert Silný (+866), snad syn Roberta III. z Wormsu
    - Rodina stranila KH a byla nucena uprchnout z říše LN → odměněna nejprve opatství Marmoutier (852), později postem missa v Maine, Anjou a Tourraine
      - » X spolu s bretonským vévodou se bouří proti KH (857)
      - » 861 smír → Robert jako hrabě z Anjou brání pobřeží proti vikingům (861, 862) x ve při s Bretonci a Ludvíkem Koktavým
      - » 866 + v bitvě s Bretonci a vikiny
      - » → Odo, pařížský hrabě (883) – během obrany města (885/886) si získal slávu + 886 po smrti Ody, řeč. Opat, získává i hrabství Angers, Blois, Tours, Orléans
        - → 888 po sesazení Karla III. a jeho brzké smrti zvolen králem
        - X četní přívrženci Karlovců, vč. remešského ab. Fulka, umlčení jeho dalším vítězstvím nad Normany 888
          - + Odo přijal korunu od Arnulfa
          - → Svá hrabství udělil mladšími bratři
            - X odpor šlechty (Balduin II. Flanderský)
            - Eskalace (poprava Waltgera) → Karel řeč. Prostáček 893 korunován králem, 896/897 se mu Odo poddal
      - » → Robert – bratr mu udělil svá hrabství, *dux Francorum*
        - Opět upevňuje rodovou prestiž vítězstvími nad Normany
        - 921 zhoršení vztahů s králem → povstání → 922 Robert korunován králem
          - 923 v bitvě u Soissons padl, nicméně Karel prohrál a byl zajat – v zajetí r. 929 umírá
          - Králem burgundský hrabě Rudolf, zeť Robertův (+936)
      - » Hugo Veliký, vévoda Francie a pařížský hrabě (+956): 936 pánem většiny území mezi Seinou a Loirou
        - X zajišťuje trůn Ludvíku IV. Zamořskému (936-954) – mají společného tchána, Jindřicha I. x záhy ve sporu, do něhož zpovzdálí zasahuje jejich švagr Ota I.
          - X jeho moc omezena na Laon a okolí a na několik dalších míst, přesto uznávání jako králové i mimo svou užší doménu
          - Lothar III./IV. (954-986) (In a letter Gerbert of Aurillac wrote to the Archbishop Adalbero that „Lothair is king of France in name alone; Hugh is, however, not in name but in effect and deed.“) → Ludvík V. (986-987) s podporou Huga Capeta

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Mocenská situace na východě dnešní
Francie v 10. století

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Území dnešní Francie při nástupu Huga
Capeta

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Hugo Capet (987-996): dědicem otcových držav
  - x nezletilý → Theobald I. z Blois odtrhl hrabství Charters a Châteaudun; Fulko II. Anjou se zmocnil Bretaně a dalších území; Heribert III. z Vermandois označován jako „hrabě Francie“ a „comes palatinus“, ...
    - » Postavení svého rodu opět posílil proražením obklíčení Paříže 978, kde Ota II. a „jeho“ král Karel oblehli Lothara III./IV.
      - X stejně ovšem ovládá i jako král jenom ta území, která jsou jeho majetkem (majetky poblíž Charters a Angers a mezi Paříží a Orleans), ca. 1 000 km²) x vliv a autorita
    - » X během první poloviny 80. let 10. století třenice s králem
      - → *Crown the Duke. He is most illustrious by his exploits, his nobility, his forces. The throne is not acquired by hereditary right; no one should be raised to it unless distinguished not only for nobility of birth, but for the goodness of his soul.*
      - Vynutil si ještě téhož roku korunovaci svého syna Roberta
    - » X 988-991: spory s Karlem Lotrinským, poznamenané zradou Adalbera Laonského, který K zrádně zajal, a tím poškodil jak sebe, tak Huga → i v krajích, kde byl Hugo původně uznán, se podle jeho vlády přestává datovat
    - » Spory o remešské biskupství a pokusy zbavit se tamního ab. Arnulfa
- Robert II. (996-1031): sňatky (Rosala, dc. Berengara II.; Berta, dc. Konráda Burgundského; Konstance z Arles, dc. Viléma I. z Provence)
  - » Pronásledování heretiků → „Zbožný“
  - » Snaha zmocnit se Burgundska
  - » Sváry se syny Hugem, Jindřichem a Robertem (1025), kteří jsou podporováni jejich matkou Konstancí
- Jindřich (1031-1060): původně zdědil království i Burgundsko (vévodou 1016-1032)
  - » X vzpoura jeho bratra jej donutila vzdát se Burgundska v jeho prospěch již r. 1032
  - » Podporuje Viléma I. Normanského v jeho bojích s vlastními vazaly (bitva u Val-es-Dunes, 1047)
    - X Vilémův sňatek s Matildou, dc. Flanderského hraběte přinesl ochlazení vztahů a Jindřich dvakrát neúspěšně vpadl do Normandie
  - » Ženat z Annou Kijevskou
  - » Jeho mladší syn Hugo (1076-1101) , hrabě z Vermandois, zdědil po svém strýci Robertovi Burgundsko, zemřel na I. křížové výpravě
- Filip I. (1060-1108): stabilizace království a mírné územní zisky
  - » Získal Vexin a Bourges

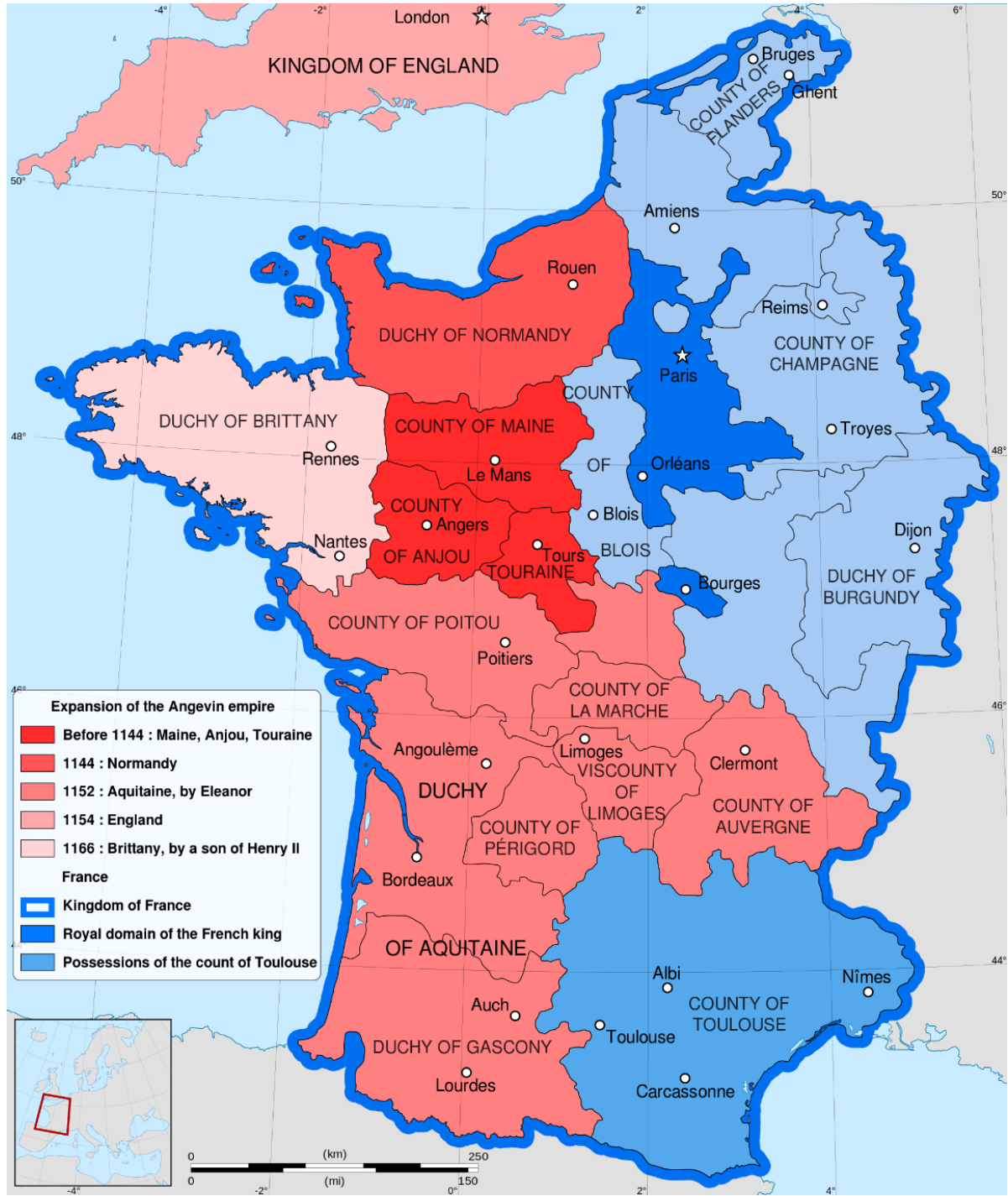
Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Politická mapa území dnešní Francie r.
1030 (konec vlády Roberta II.)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Království Francie v polovině 12. století
a územní expanze Anjouvců

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Možní protivníci i spojenci francouzských králů
  - Hrabata z Anjou (např. Geoffrey, řeč. Šedý plášť, budovatel hradů Fulko III., řeč. Černý (987-1040), Geoffrey II. Kladivo (1040-1060); Geoffrey III. Bradatý (1060-1068), Geoffrey IV. Tlama/Svárlivý (1068-1109) → vnukem G. Plantagenet)
  - Hrabata z Blois (Odo I., Teobald II.; výbojný Odo II. (983-1037) – zájmy v Burgundsku a v Champagne x spory s hrabaty z Anjou, jimiž byli poraženi; Teobald III., etc.)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Ludvík Němec (843-876)
  - 817 králem Bavorska se sídlem v Řezně
  - 827 se oženil s Hemmou, sestrou své macechy Judity
  - Porýní a Pomohaní (Frankfurt n. M.) a Bavorsko (Řezno)
    - » Ostatní oblasti (Alemannie, Sasko, Durynsko) ovládal prostřednictvím svých urozených spojenců – např. Šalamouna I. Kostnický (838/839-871) a Grimalda ze St. Gallen, svého arcikaplanu a kancléře (825-841-872), případně svých synů (Karel III. v Alemánii, 859; Karloman v Korutansku, 856), které oženil s dcerami
  - Pouze 172 listin po celou dobu vlády
  - Užší vazby k biskupům – většinu osobně dosadil po r. 840 (tradiční taktika, běžná i v merovejské době – viz Pippin II.)
  - Snaha zabránit alodizaci hrabského úřadu
  - Podobně jako v případě jeho nevlastního bratra i zde zřejmě dlouhá králova vláda přispěla k upevnění pocitu sounáležitosti v jeho království
    - » Význam této identity není však ani v jednom případě zřejmý, navíc se jistě lišil v závislosti na příslušnosti k sociální skupině
    - » I po jeho smrti se jeho říše až na několik let (876-882) udržela jako celek
      - Karel III. (882-888)
      - Arnulf (888-899)
      - Ludvík Dítě (899-911)
      - Konrád I. (911-919)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Jindřich I. Ptáčník (919-936), syn Otty Jasného a Hedwigis, pra-pra-vnučky Karla Velikého
  - Jeho rod zřejmě těžil ze spojenectví s Karlovci (Jindřichova teta Liudgarda ženou Ludvíka III.; jeho sestra Oda manželkou Zwentibolda), jménem však známe teprve Jindřichova děda Liudolfa; jeho strýc Bruno padl 880 v boji s Normany
    - Jako spojenci starších Babenbergů ovšem na počátku 10. století doplatili na jejich porážku Konrádovci → ti je vystřídali v okolí krále (Königsnahe)
  - Centrem rodové *memorie* klášter Gandersheim spolu s dalšími ženskými kláštery (např. Quedlinburg)
  - Oženil se s Hatheburgou z Merseburgu, jeptiškou a dc. hraběte Erwina → Thankmar x kvůli protestům církve se ovšem Hatheburg vrací do kláštera, zatímco její věno v okolí Merseburgu zůstává v Jindřichových rukou
    - → žení se s Matyldou z potomstva vévody Widukinda
  - 912 saským vévodou
  - 919 zvolen Franky, Duryňky a Sasy králem i s podporou Konrádova bratra Eberharda a údajně i s podporou Konrádovou
    - » Následně si podrobil i bavorského vévodu Arnulfa a švábského vévodu Burcharda II. (920-921) – *amiciciae* ↔ Arnulfovi zůstalo právo jmenovat biskupy, získal řezenskou falc; ražba mince, vydávání listin, apod.
      - Až do Jindřicha II. (1002-1024) zůstává jih, zejména Švábsko, navštěvován sporadicky
    - » Soupeření o Lotrinsko – vojensky + jeho dcera Gerberga provdána za vévodu Gisilberta (928/929)
      - Jednání se ZF vládci → Hedwig ženou Huga Velikého, Gerberga podruhé za Ludvíka IV.
      - Dosazení biskupů v Metách a Verdenu
    - » Tažení r. 928-929 po okrajích říše – mj. podrobení Přemyslovců
    - » Maďarská tažení – dílčí oddíly sice průběžně poráženy, nicméně nebezpečí trvá – 926 Jindřich zajal jednoho z náčelníků a smluvil desetileté příměří výměnou za tribut
    - » *Agrarii milites* – jeden z devíti vybrán, aby bydlel na hradě a cvičil se ve zbrani – hrad zároveň útočištěm pro všechny
      - → 933 porazil Maďary u Riade na Unstrutě
    - » Thankmar opomenut, Ota I. dědicem, Jindřich rovněž opomenut, Bruno kolínským ab. a správcem Lotrinska
    - » Hojně využívá *Libri memoriales* k navázání dobrých vztahů s episkopátem
      - Mezi jeho důvěrníky Heriger Mohučský x biskupové tvoří hlavní oporu jeho moci
    - » 929 své manželce vykázal vdovské statky (DH I, 20)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Východofranské království okolo r.
1000

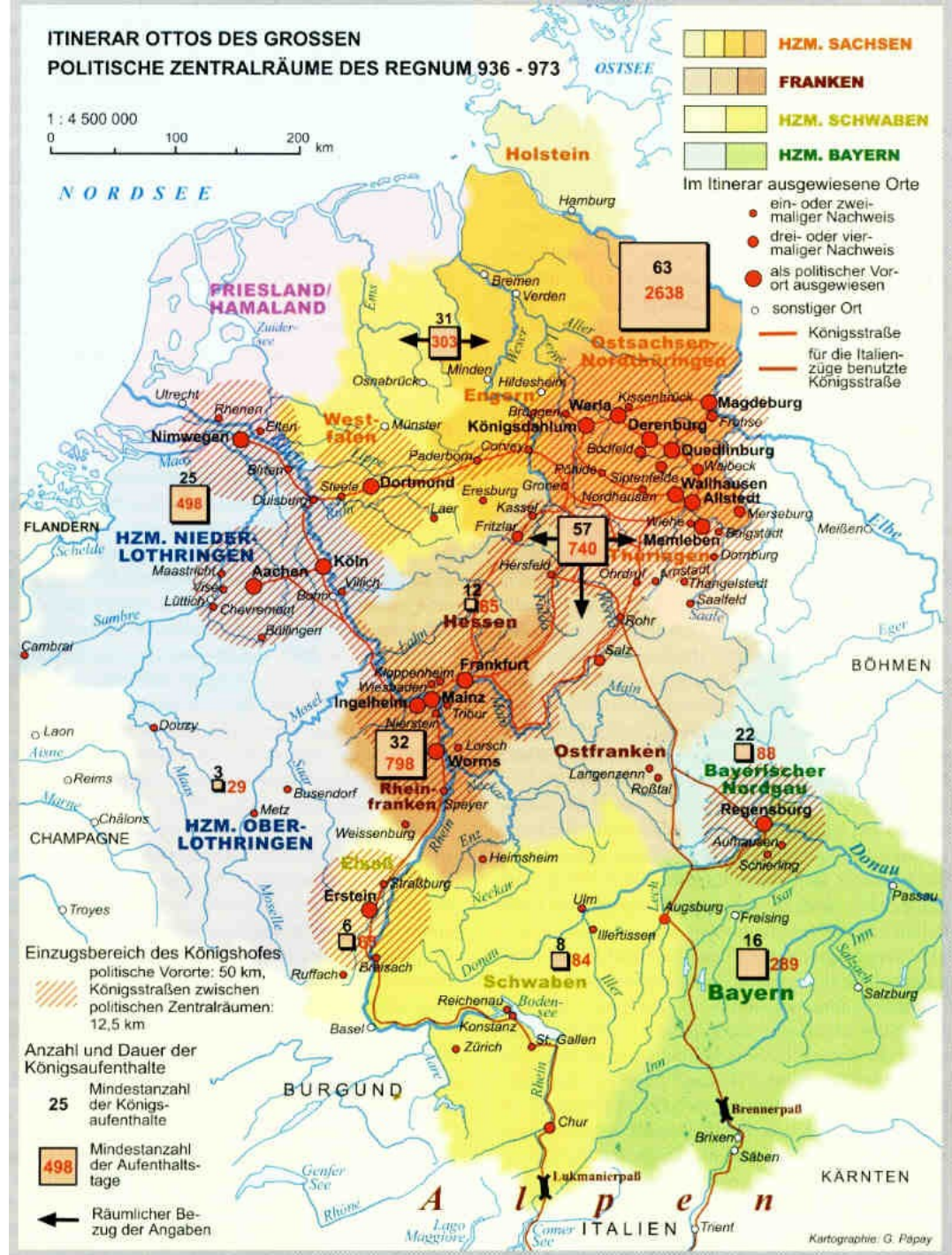

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

- Ota I. (936-973)
  - X mocenskou základnou oblast východního Saska (oblast okolo Magdeburgu; klíčovými spojenci Herman Billung a markrabí Gero)
  - 937-941 Povstání Eberharda, Konráda, Wichmana, Thankmara (syn z anulovaného manželství s Hatheburgou z Merseburgu) a Jindřicha, podporovaného královnou Matyldou
    - ← Thankmar vyloučen z dědictví nezískal ani marku Siegfrieda z Merseburgu (Gero), Wichman „přeskočen“ mladším bratrem Hermanem v úřadu „principa militiae“, Eberhard potrestán v jeho sporu s Brunningem, Jindřichův osud nejasný – zmocnili se jej povstalci
      - » X poráženi u Birtenu → ab. Friedrich Mohučský a b. Ruthard Štrasburský se pokoušejí zprostředkovat mír x odmítnuti → přidávajíc se k povstání
        - X Eberhard a Giselbert poráženi Konrádovci Udem a Konrádem u Andernachu 939, zahynuli v boji → interpretováno jako boží soud
        - Gero stabilizoval východ (povraždění pozvaných slovanských velmožů na hostině)
          - X nespokojenost saských velmožů → 939 Jindřich je k sobě láká dary a 941 plánuje vraždu bratra v Quedlinburgu x odhaleno → Jindřich zajat – ustanoven bavorským vévodou, zůstává věrný až do své smrti
  - Z politika (sešvagřen jak s Kapetovci, tak s Karlovci)
  - Sňatek s Edgivu (+946) → Liudolf (+ 939 Ida, dc. švábského vévody; 947 prohlášen dědicem)
    - Druhý sňatek z Adelheid, vdovu po Lotharovi II. → povstání Liudolfovo ↔
      - » Císařství: uprázdněno smrtí Berengara I. (924); komplikovaná situace v Itálii (Hugo z Provence (+947) a jeho syn Lothar II. (+950) x Berengar II. z Ivrei +966 jako faktický vládce – 952 vazalem Oty x nucen vzdát se veronského markrabství a Friaulu x 953/954 je dobyt zpět x Ota vyslal (?) Liudolfa, který ale již 957 zemřel → až r. 961 vytrhl Ota do Itálie sám, aby dobyl Pávii a sesadil Berengara
      - » Maďaři: 955 a Lech

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Itinerář Oty I. ↔ koncentrace
panovnické pozornosti na určitý region
– zde primárně na východ Saska

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Politická mapa Itálie okolo r. 1000

Evangeliář Oty III. (Bayerische Staatsbibliothek, Clm 4453, fol. 23v-24r)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.-11. století)

Čechy

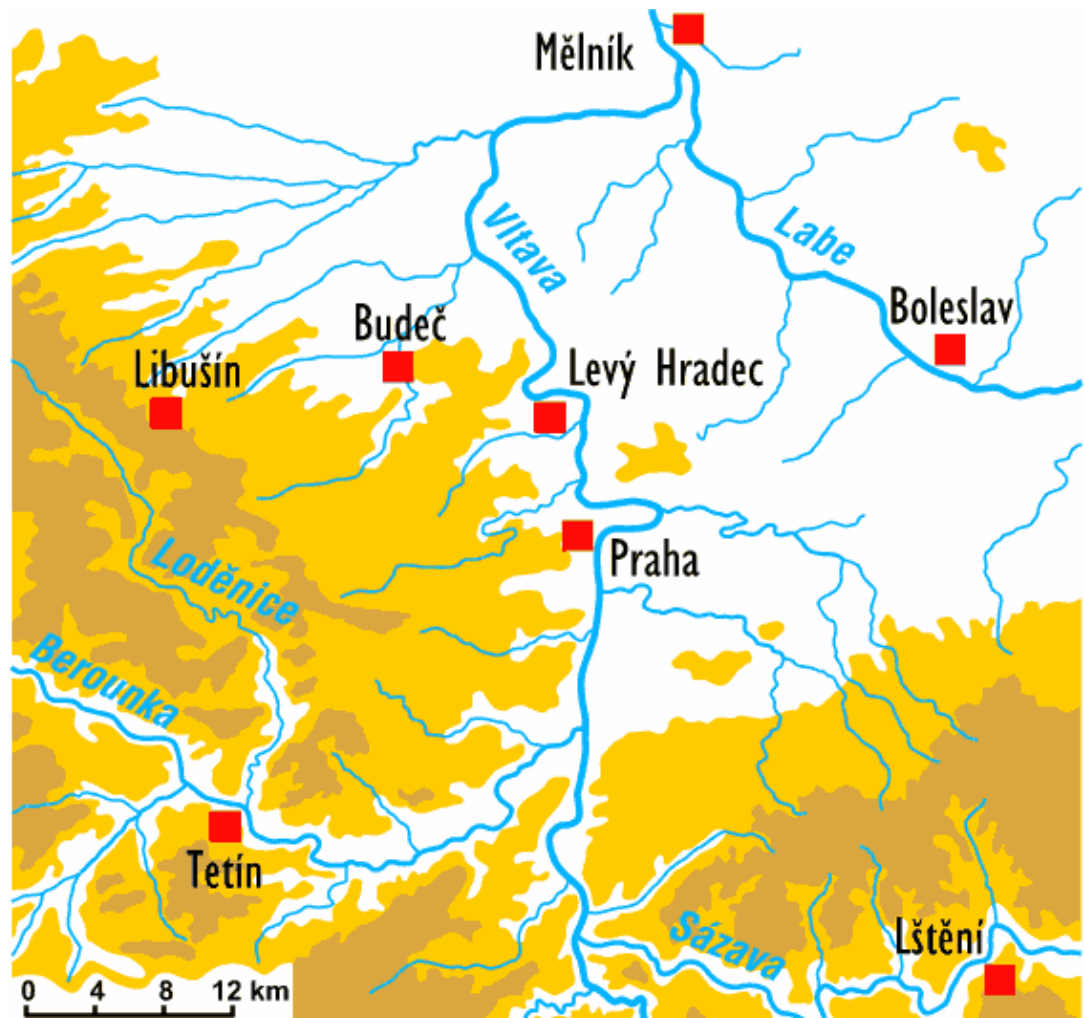
- 845 křest 14 knížat v Řezně
- ... Vistrach
- ... 5 (6) knížat včetně Bořivoje uvedeného in margine v rukopisu ...
- 888 Bořivoj umírá
- 8... Vláda nad Čechami udělena králem Arnulfem Svatoplukovi

Morava

- 831 „křest Moravanů“ pasovským biskupem
- 833 Vyhnání Pribiny
- 846 Mojmir nahrazen Rastislavem
- 862 Rastislav buduje institucionální zázemí moravské církve a obrací se nejprve k papeži a následně do Byzance → z Byzance přicházejí Konstantin (+869) a Metoděj (+885)
- ... CM putují do Říma – jejich program (užití stsl. v liturgii) a pravověrnost schváleny papežem
- 869 C-K umírá v Římě
- M vysvěcen biskupem
- 870 Rastislav svržen a zajat Svatoplukem, svým synovcem; oba internováni, Rastislav odsouzen za zradu, oslepen a vězněn
- 871 Moravané povstali a zvolili si nového knížete z mojmírovské dynastie → Svatopluk vyslán s franskými posilami x staví se do čela Moravanů a vyhání Franky

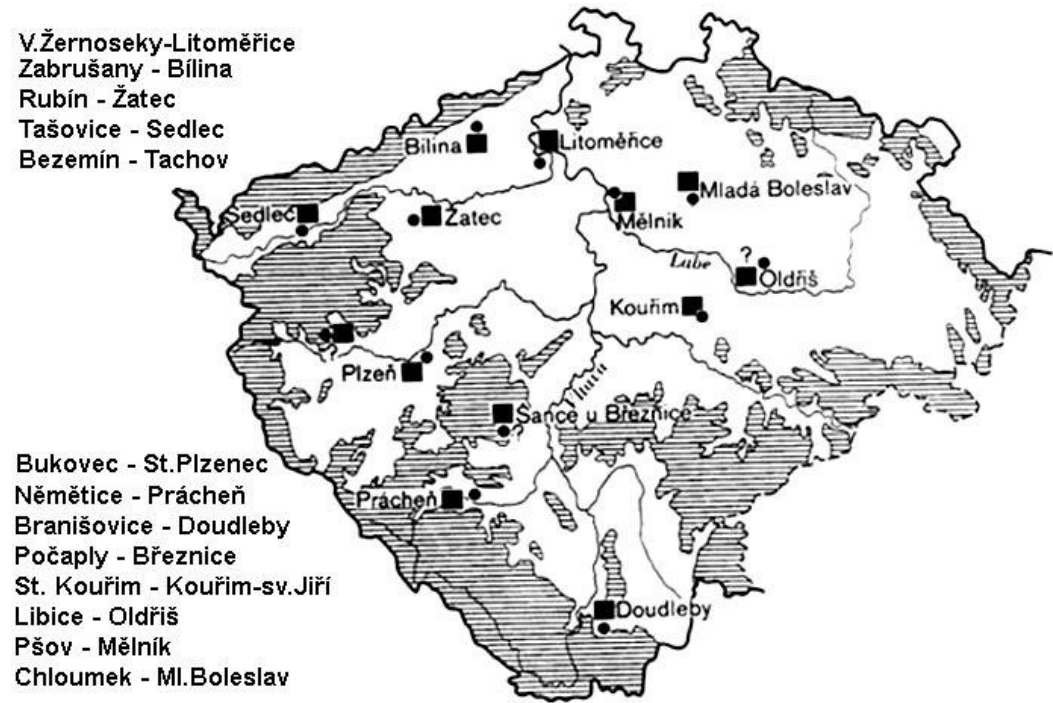
Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Tzv. přemyslovská doména dle J. Slámy
(1985)

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Správní hrady přemyslovského knížectví (čtvereček) a jejich případná vazba na starší předchůdce (kolečko)

*Správní hrady mladého přemyslovského státu (označeny čtverečky),
vystavěné v blízkosti starších hradišť (černá kolečka). Nové hrady tak mohly
využít hospodářského zázemí původních center, jejich vybudováním byl však dán
jasný signál o změně politické a mocenské situace.*

Zrození dvou národů? Francie a Německo (10.- 11. století)

Rozsah přemyslovské moci c. 950-990

- Problém charakteru této moci na různých územích

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

Problém: církevní hodnostáři často jediní, kdo ovládají písmo + kontrolují rozsáhlé majetky → cennými služebníky panovnické moci, a to jako vzdělanci, i jako hospodáři a válečníci

- ← i před vznikem rytířských řádů se kněží a biskupové účastní bitev ↔ vyrůstají v bojovníckém světě
  - x církev se snaží alespoň omezit jejich účast v boji se zbraní v ruce
  - ← např. *Indiculus loricatorum* (981) přímo stanovuje, kolik bojovníků který biskup či opat mají císaři poslat
- ← kláštery i biskupská sídla zastávkami na cestě panovníka zemí
  - → panovník stejně jako okolní se snaží udržovat si vliv na obsazování biskupství a opatských úřadů
    - » X proti ustanovení církevního práva: 920 CAP. 5: „*Hos ecclesiae thesauros episcopis et comitibus et fautoribus pro sua ordinatione dedit non prae oculis habens statuta Africani concilii, quibus praecipitur, ut nullus per pecunias ordinetur, ita inquit: Si quis episcopus per pecunias obtinuerit dignitatem, deiiciatur, modis omnibus abscidatur, sicut Simon magus abscissus est a Petro. Item in concilio Chalcedonensi: Si quis episcopus, presbyter aut diaconus sub pretio spiritus sancti gratiam obtinere voluerit, proprii gradus periculo subiacebit; et nihil ex hac ordinatione vel promotione, quae est per negotiationem facta, proficiat, sed anathematizetur.*“
    - » + teologická dimenze ↔ odpovědnost za spásu → podpora reformních proudů, které většinou usilují o zvýšení nezávislosti církve
      - Dlouhodobá snaha papežství zvýšit svůj vliv v Evropě a vystupovat zprvu jako rozhodce, později jako soudce (misie: Bonifác, Metoděj, nástup Karlovců či Kapetovců, rozvod Lothara II.)
      - Papežství oslabováno situací v Římě, kdy spolu na půdě města i církve zápasí různé šlechtické kliky (hrabata z Tuscula, rodina Pierleoni, Oktáviiovci, Crescenciové, Štěpánovci, etc.) a do situace zasahují i císařové
        - Nemusí jít nutně o morální zrůdy
        - Potřeba manévrovat mezi zájmy církve, vlastní církevní instituce, krále, rodiny, ...

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

20. 12. 1046 Jindřich III. koná v Sutri synodu

- ← zjistil, že Řehoř VI. získal trůn v důsledku simonie od papeže Benedikta, svého kmotra a poměrně schopného i úspěšného papeže, který preferuje zájmy papežství a církve před zájmy rodiny – sehnán z papežského stolce převratem r. 1044 – 1045 zvolen Silvestr III., podporovaný Crescentii
  - » X Bendikt odstoupil ve prospěch svého příbuzného Řehoře, jehož volbu vřele uvítali reformní kruhy (Petr Damiani) a císař
  - → sesazení tří papežů Řehoře VI., Benedikta IX. a Silvestra III.: do vyhnanství Řehoře VI. doprovází i mladý mnich Hildebrand
    - » ← reformní zápal císaře, neméně než obavy o legitimitu císařské korunovace, jíž chtěl v Římě podstoupit
      - Papežem Suidger z Bambergu alias Kliment II. (1046-1047)
        - Po jeho smrti vystupuje se svými nároky opět Benedikt IX. x odpor císaře → Damasus II. x umírá po několika málo týdnech po své volbě
- → Lev IX. (1049-1054), Bruno z Toul, horlivý reformátor, odpůrce nikolaitismu, simonie a laické investitury
  - Stojí u proměny kardinálského kolegia z liturgického tělesa v poradní sbor, i vládní nástroj
  - Snaha samostatně se vypořádat s Normany ↔ jednání s Konstantinem IX. (1042-1055), jež ale nakonec vedla k roztržce mezi východní a západní církví (Humbert de Silva Candida a Michael Kerullarios): Humbert přímo v chrámu Hagia Sofia položil na oltář svou klatbu
    - » Poražen Normany u Civitate (Apulie) a zajat umírá na malárii
      - Viktor II. (1055-1057) al. Gebhard I. z Eichstättu, vlivný dvořan císaře a brzy poručník jeho syna
        - Ustanoven podobně jako jeho předchůdci císařem
        - Přispívá k formování papežského panství v Itálii
        - Štěpán IX. (1057-1058)
- Mikuláš II. (1058-1061), florentský biskup x v Římě zvolen Benedikt X. (1058-1060)
  - Velikonoce, 1059: Dekret o volbě papeže: volba vyhrazena kardinálům-biskupům (papežská verze)
  - Obrat v politice vůči Normanům
    - » Richard z Aversy ustanoven capujským knížetem
    - » Čc.-srp., 1059 na synodě v Melfi papež oblenil Roberta Guiscarda Apulií, Kalábrií a Sicílií, jež tehdy byly ovládány Saracény a Byzancí
      - ↔ získal spojence x Benediktu X.
      - X nepřátelství královského dvora
    - » V jeho okolí narazíme na Hildebranda, Humberta da Silva Candida (+1061) nebo Petra Damianiho, kteří se ostatně ve vrcholné papežské politice pohybuje od počátku 50. let

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

- → 1061 zvolen Anselm z Luccy (Alexander II., 1061-1073) a zároveň i Cadalus Parmský (Honorius II.), jehož volbu inicioval dvůr
  - Alexander II. se prosadil se r. 1064
    - X oslabení vlivu císařského dvora u kurie
    - V říši tehdy vládnou regenti (císařovna Agnes, zprvu papež Viktor II., Jindřich Aušpurský, Siegfried Mohučský, Anno Kolínský), kteří se mezi sebou sváří o moc (únos krále na jaře 1062 Annem u Kaiserwerthu, apod.)
      - » 1057 Rudolf z Rheinfeldenu unesl princeznu Mathildu a vynutil si své jmenování švábským vévodou
        - Slíbeno hraběti Bertholdovi z Zähringen → 1061 korutanským vévodou
        - 1061 Agnes přenechala bavorské vévodství, které dosud tvořilo základnu její moci, saskému hraběti Ottovi z Northeimu

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

- Řehoř VII. (Hildebrand) (1073-1085)
  - Papežská registra jako jedinečný pramen (viz ještě Jan VIII.)
    - » Dokládají nejenom značný záběr papežské politiky a snahu o intenzivní komunikaci, avšak také upozorňují na stále výraznější úlohu, kterou v politice papežství hrají jeho legáti
      - ↔ problém základů papežské moci ← papež nemá k ruce klasický donucovací aparát, leda na území vznikajícího papežského státu, jeho autorita je morální, teologicky založená (nástupce sv. Petra, jemuž byly svěřeny klíče od nebeské brány) x k tomu se ostatní patriarchové církve staví s určitou rezervou
        - → papež může k posílení své autority spoléhat jenom na ochotu, s níž se na něj obrátí strany konfliktu mimo jeho přímý dosah
  - Úvahy o možné pomoci Byzanci, jež byvše poražena u Mantzikertu 1071 přišla o Malou Asii ve prospěch seldžuckých Turků
    - » X Spory s Filipem I., neklid na J Itálie, ad.
  - Vztah k císařskému dvoru v říši
    - » 1073 ve při ohledně obsazení milánského ab. stolce → papež exkomunikuje jak část říšského episkopátu, tak hlavní králový rádce
    - » 1076 Jindřich proti dohodě s kurií znovu obsadil milánský ab. stolec podle své vůle → protestní dopis, přijatý na dvoře s velkou nelibostí → na sněmu ve Wormsu 24. 1. 1076 vyzval Jindřich papeže k odstoupení a své kroky založil na představě božské vyvolenosti panovníka, který je na rozdíl od papeže vyvolen již svým narozením
      - x Papež nad ním vyhlásil klatbu – vítanou záminkou pro Jindřichovy odpůrce v říši
        - X Jindřich se vydal do Canossy, kde papež pobýval jako host Matyldy Toskánské, a po třídenním postu byl 28. 1. klatby zbaven
          - Knížata si volí králem Jindřichova švagra Rudolfa z Rheinfeldenu → v následujících třech letech papež lavíruje mezi oběma stranami
            - X až v březnu 1080 se rozhoduje pro Rudolfa, který ale o několik měsíců později umírá v bitvě u Hohenmölsenu (16. 10. 1080)
            - → Jindřich dosazuje ravenského ab. Wiberta jako protipapeže Klimenta III. (1080-1100) – 1084, 1085-1096 sedí v Římě a prosazuje reformní opatření (celibát kněží, simonie)

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

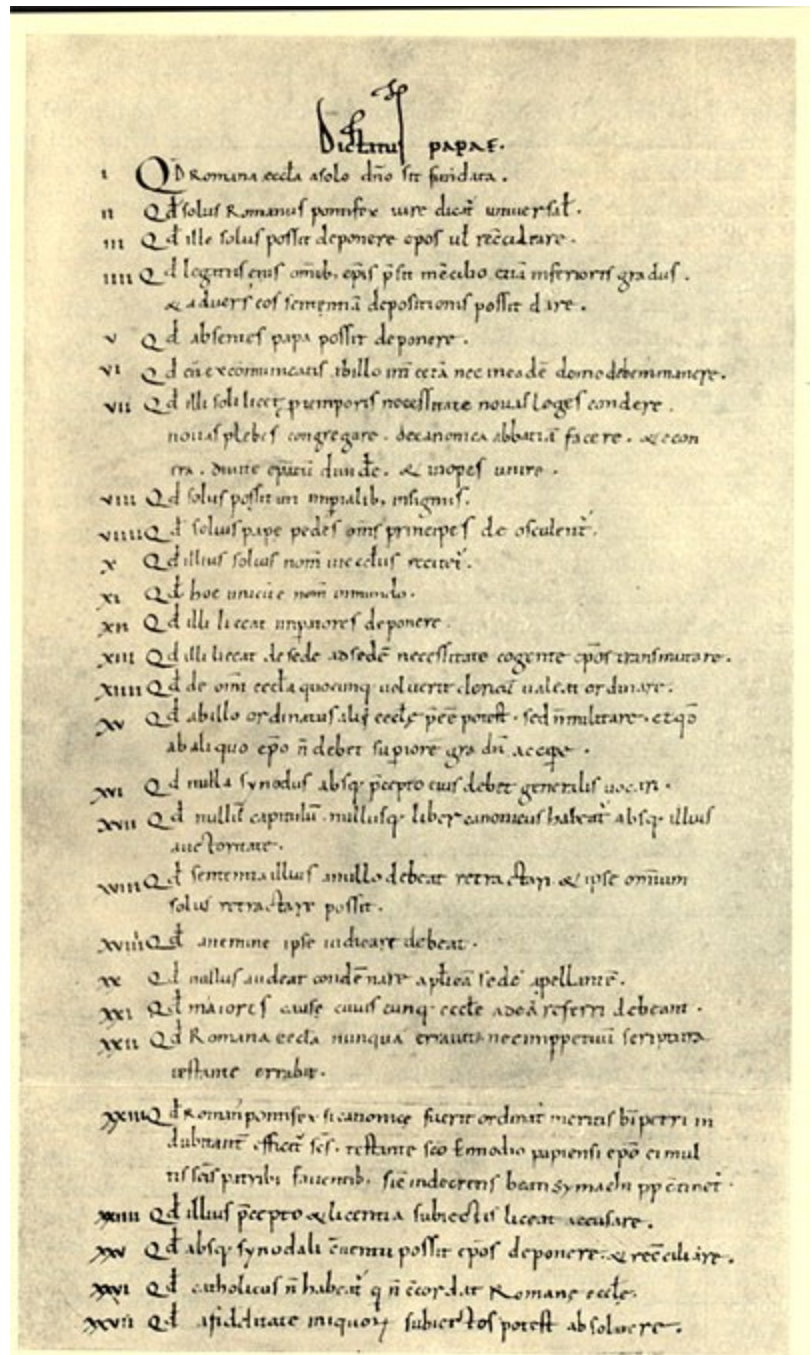
- Viktor III. (1086-1087) al. Desiderius Montecassinský
  - 1087 potvrzení zákazu světské investitury
- Urban II. (1088-1099) (Odo Ostijský)
  - Legát Řehořův a kardinál
  - Hledá spojence → sňatek mezi Matyldou Toskánskou a Welfem V. (1089)
    - Snaha zlepšit vztahy s Byzancí → 1089 zrušil klatbu vyhlášenou nad Alexiem I.
    - ↔ Jindřich chystá další tažení do Itálie (1090-1097) x poražen u Canossy Matyldou (1092)
      - Papež získává spojence v severoitalských městech
      - K papeži se přidává i Jindřichův syn Konrád a Welf IV.
        - → 1093 Jindřich se stahuje do Benátek
        - → 1093 papež se vrací do Říma
        - → 1095 Jindřich i Filip I. Francouzský opět exkomunikováni
        - Anselm z Canterbury odmítá přijmout investituru od Viléma II. – spor dočasně vyřešen až Urbanovým nástupcem
- Paschal II. (1099-1118)
  - Kardinál a legát
  - Inicioval povstání Jindřicha V.
  - 1111 na synodě v Surti došlo k dohodě, kdy Paschal slíbil Jindřichovi císařskou korunu a Jindřich přislíbil rezignovat na právo investitury
    - X záhy na to dohoda ztroskotala na odporu knížat → papež zajat a donucen souhlasit se smlouvou z Ponte Mamolo, která zajišťovala Jindřichovi jak právo investitury, tak císařskou korunu
      - » X 1112 na lateránském koncilu smlouva zneplatněna a nedlouho na to Jindřich exkomunikován
      - » Po smrti Matyldině spor o její dědictví, které sice Matylda odkázala církvi, avšak si jej nárokoval i král → 1117 tažení na Řím
- Gelasius II. (1018-1119)
- Kalixt II. (1119-1124)
  - » Z rodiny Viléma Burgundského, jeho bratr Hugo ab. besanconským (1086), on sám ab. viennským (1089)
  - » 23. 9. 1122 konkordát wormský: investitura z rukou církve, avšak za přítomnosti císařových vyslanců a s pozdějším obléháním světskými statky z jeho rukou

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

- Teoretické základy:
  - Petrus Damiani (1006-1072): prostého původu
    - 1057 kardinálem-biskupem ostijským x 1061 se stahuje z Říma, avšak nadále je vysílán jako legát a i jinak podporuje zájmy reformního papežství
    - Vyjadřuje se proti simonii, zastává myšlenku celibátu kněží, prosazuje myšlenku, že by kanovníci měli přijmout reguli sv. Augustina a stát se augustiniány-kanovníky
    - Už jeho *Liber Gomorrhianus* líčí neutěšené poměry v církvi a přichází s tresty za různé prohřešky proti morálce
      - » Zastává ovšem představu, že platí i úkony, prováděné morálně nezpůsobilými kněžími, neboť i skrze ně díky jejich svěcení promlouvá/účinkuje Duch Svatý
        - X Humbert naopak nesouhlasí s tím, že by svěcení a církevní úkony simonistů byly platné – považuje je totiž za heretiky, a tedy za osoby, jejichž svěcení bylo od počátku neplatné a za něž tedy Duch Svatý promlouvat nutně nemůže
  - *Dictatus papae* (1075)

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

Dictatus papae

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

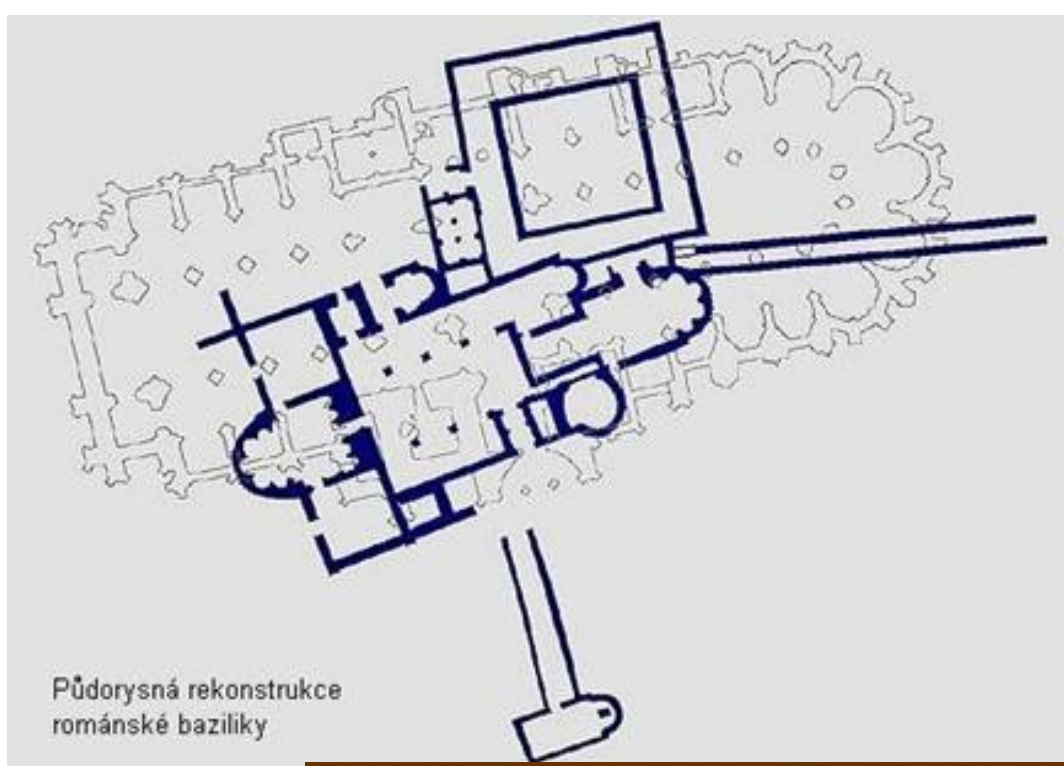
1. Quod Romana ecclesia a solo Domino sit fundata. Dass die römische Kirche vom Herrn allein gegründet worden ist.
2. Quod solus Romanus pontifex iure dicatur universalis. Dass allein der römische Papst mit Recht "universal" genannt wird.
3. Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare. Dass er allein Bischöfe absetzen und wieder einsetzen kann.
4. Quod legatus eius omnibus episcopis presit in concilio etiam inferioris gradus et adversus eos sententiam depositionis possit dare. Dass sein Gesandter auf einem Konzil den Vorrang vor allen Bischöfen hat, auch wenn er einen niedrigeren Weihegrad hat, und dass er gegen sie ein Absetzungsurteil fällen kann.
5. Quod absentes papa possit deponere. Dass der Papst Abwesende absetzen kann.
6. Quod cum excommunicatis ab illo inter caetera nec in eadem domo debemus manere. Dass wir mit von ihm Exkommunizierten unter anderem nicht in demselben Haus bleiben dürfen.
7. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica abbatiam facere et e contra, divitem episcopatum dividere et inopes unire. Dass es allein ihm erlaubt ist, entsprechend den Erfordernissen der Zeit, neue Gesetze zu erlassen, neue Gemeinden zu bilden, ein Kanonikerstift zur Abtei zu machen und umgekehrt, ein reiches Bistum zu teilen und arme zu vereinen.
8. Quod solus possit uti imperialibus insigniis. Dass er allein die kaiserlichen Herrschaftszeichen verwenden kann.
9. Quod solius papae pedes omnes principes deosculentur. Dass alle Fürsten nur des Papstes Füße küssen.
10. Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur. Dass in den Kirchen allein sein Name genannt wird.
11. Quod hoc unicum est nomen in mundo. Dass dieser Name einzigartig ist auf der Welt.
12. Quod illi liceat imperatores deponere. Dass es ihm erlaubt ist, Kaiser abzusetzen.
13. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente episcopos transmutare. Dass es ihm erlaubt ist, bei dringender Notwendigkeit Bischöfe von einem Sitz zum anderen zu versetzen.
14. Quod de omni ecclesia quocunque voluerit clericum valeat ordinare. Dass er jeden beliebigen Kleriker aus allen Diözesen weihen kann.
15. Quod ab illo ordinatus alii ecclesiae preesse potest, sed non militare; et quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere. Dass ein von ihm Geweihter einer anderen Kirche vorstehen, aber ihr nicht dienen kann; und dass er von einem anderen Bischof keinen höheren Weihegrad annehmen darf.
16. Quod nulla synodus absque precepto eius debet generalis vocari. Dass keine Synode ohne sein Geheiß universal genannt werden darf.
17. Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate. Dass kein Rechtssatz und kein Buch ohne seine Autorisierung für kanonisch gilt.
18. Quod sententia illius a nullo debeat retractari et ipse omnium solus retractare possit. Dass sein Urteilsspruch von niemandem widerrufen werden darf und er selbst als einziger die Urteile aller widerrufen kann.
19. Quod a nemine ipse iudicari debeat. Dass er von niemandem gerichtet werden darf.
20. Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem appellansem. Dass niemand es wage, jemanden zu verurteilen, der an den apostolischen Stuhl appelliert.
21. Quod maiores cause cuiuscunque ecclesiae ad eam referri debeant. Dass die wichtigen Streitfragen jeder Kirche an ihn übertragen werden müssen.
22. Quod Romana ecclesia nunquam erravit nec imperpetuum scriptura testante errabit. Dass die römische Kirche niemals in Irrtum verfallen ist und nach dem Zeugnis der Schrift niemals irren wird.
23. Quod Romanus pontifex, si canonicè fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus testante sancto Ennodio Papiensi episcopo ei multis sanctis patribus faventibus, sicut in decretis beati Symachi pape continetur. Dass der römische Bischof, falls er kanonisch eingesetzt ist, durch die Verdienste des heiligen Petrus unzweifelhaft heilig wird, nach dem Zeugnis des heiligen Bischofs Ennodius von Pavia, dem viele heilige Väter beistimmen, wie aus den Dekreten des heiligen Papstes Symmachus hervorgeht.
24. Quod illius precepto et licentia subiectis liceat accusare. Dass es auf sein Geheiß und mit seiner Erlaubnis Untergebenen erlaubt ist Klage zu erheben.
25. Quod absque synodali conventu possit episcopos deponere et reconciliare. Dass er ohne Synode Bischöfe absetzen und wieder einsetzen kann.
26. Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae ecclesiae. Dass nicht für katholisch gilt, wer sich nicht in Übereinstimmung mit der römischen Kirche befindet.
27. Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere. Dass er Untergebene vom Treueid gegenüber Sündern lösen kann.

Boj o investituru: problém institucí a dělby moci

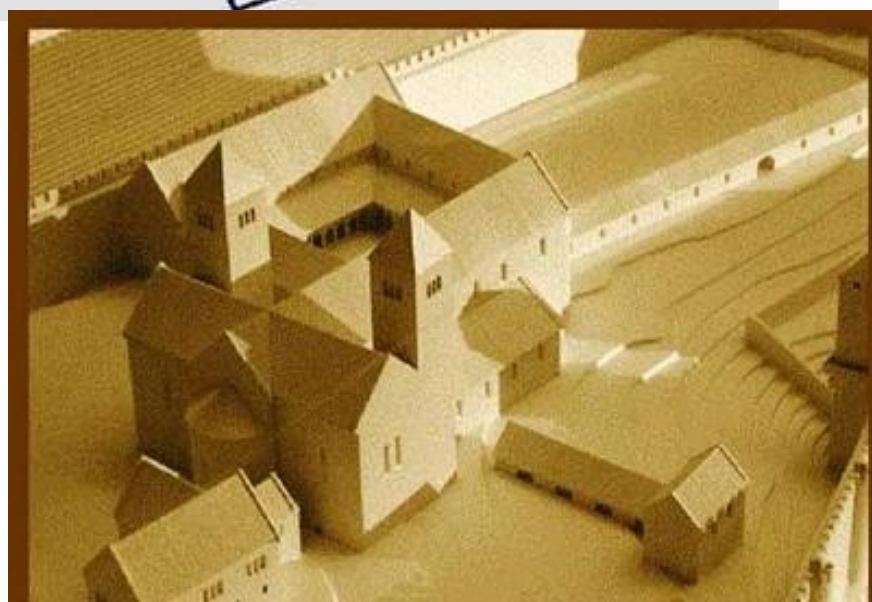
- Jaromír (1003, 1004-12, 1033-4)
  - Nastolil dlouhodobý kurz spojenectví s legitimním císařem
  - Postupně vykastrován, oslepen a nakonec zavražděn
- Oldřich (1012-1033, 1034)
  - Pokračoval v bratrově politickém kurzu
  - Založení sázavského kláštera (1032)
  - Ovládnutí Moravy (ca. 1020 nebo ca. 1030)
- Břetislav I. (1034-55)
  - Syn z morganatického svazku
    - Mocenská základna na nově obsazené Moravě
    - Únos babenberské nevěsty ze Schweinfurtu
  - 1039 tažení do Polska a únos těla sv. Vojtěcha, jeho bratra Guadentia-Radima, prvního hnězdenského ab., a sv. Pěti bratří
    - ↔ pokus získat pro pražského biskupa povýšení na arcibiskupa
      - Výsledkem pouze založení staroboleslavské kapituly
    - x vede ke střetu s Jindřichem III. (1040-1)
      - Po prvním úspěchu (vítězství u Brůdku) donucen se pokořit
        - → vrací se k strýcově a otcově politice spolupráce s císařem
        - ↔ (úspěšná) účast na Jindřichových taženích do Uher
  - 5 synů → jeden z bratří vládne v Praze, ostatní podělení kusy Moravy (Olomoucko, jižní Morava, následně rozdělená na Brněnské a Znojemsko)
- Spytihněv II. (1055-61)
  - Zbavil bratry moci na Moravě
  - Konflikty v sázavském konventu
  - Začátek přestavby svatovítské rotundy
  - 1057 založení kapituly v Litoměřicích
- Vratislava II. (1061-92)
  - 1055-61 olomouckým knížetem x část vlády tráví v uherském exilu
  - 1061 obnovil moc svých mladších bratří na Moravě (Ota v Olomouci; Konrád na jihu Moravy)
  - Obnovení sázavského kláštera
  - Spory s bratrem Jaromírem, designovaným pražským biskupem (1068-90)
    - → celkem intenzivní (a pozitivní) vztahy s papežem Řehořem VII. (1073-85)
  - Založení vyšehradské kapituly
  - Spojencem krále/císaře Jindřicha IV.
    - Účast na řadě vojenských tažení ať už do Míšeňska, a obecně Saska, tak do Švábska, případně do Itálie
      - ↔ Slib rozšíření území nejprve směrem na Míšeňsko, pak do bavorské východní marky
      - Získání královské koruny (1085/6)

Boj o investuru: problém institucí a dělby moci

Svatovítská bazilika zbudovaná
Spytihněvem II. a Vratislavem II.

Půdorysná rekonstrukce
románské baziliky

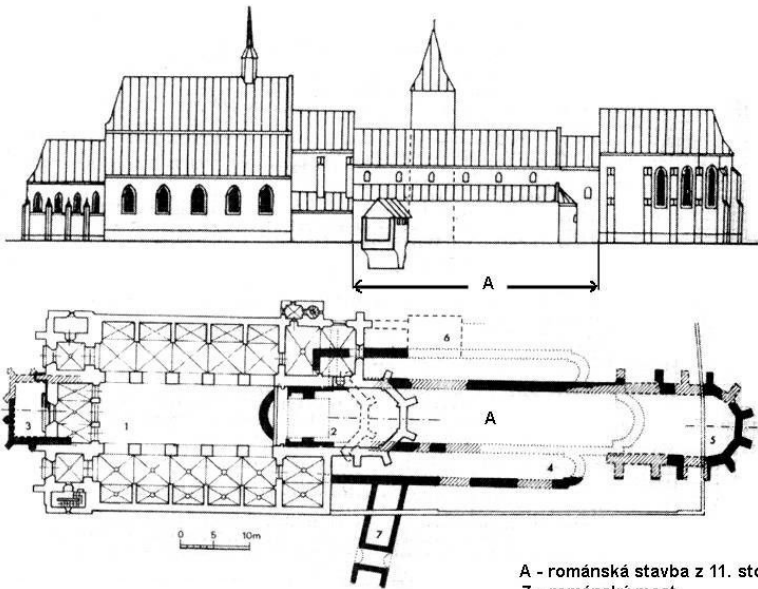

Model baziliky sv. Víta, Václava a Vojtěcha na modelu Pražského hradu
kolem roku 1200

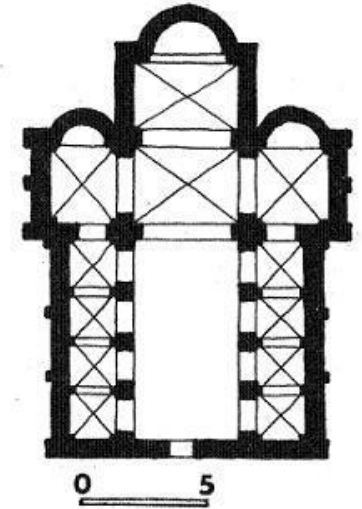
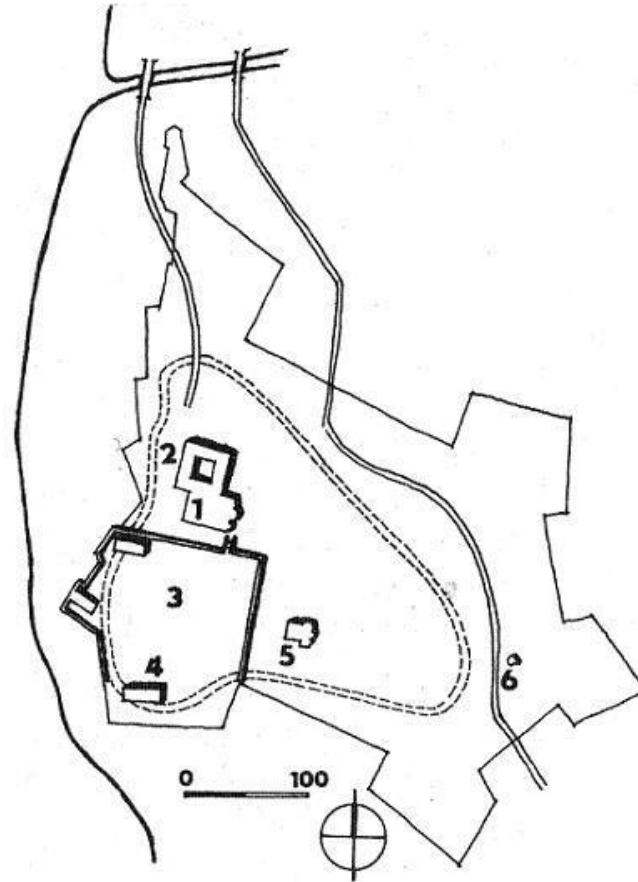

Boj o investuru: problém institucí a dělby moci

Vyšehrad 11. století

A - románská stavba z 11. století
7 - románský most

Bazilika sv.Vavřince

- Vyšehrad v 11.století
- 1 kostel sv.Petra a Pavla
  - 2 kapitula
  - 3 akropole
  - 4 palác
  - 5 kostel sv.Vavřince
  - 6 rotunda sv.Martina

Boj o investituru: problém institucí a dělbý moci

- Klaus-Jürgen Herrmann: *Das Tuskulanerpapsttum (1012–1046)*. Stuttgart 1973.
- Guido Martin: *Der salische Herrscher als Patricius Romanorum. Zur Einflußnahme Heinrichs III. und Heinrichs IV. auf die Besetzung der Cathedra Petri*. FMSt 28, 1994, 257-295.
- Werner Goetz: *Kirchenreform und Investiturstreit 910–1122*. Stuttgart – Berlin – Köln 2000.
- Elke Goetz: *Beatrix von Canossa und Tuszien. Eine Untersuchung zur Geschichte des 11. Jahrhunderts* (Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte, Vorträge und Forschungen; Sonderband 41). Sigmaringen 1995.
- Georg Gresser: *Die Synoden und Konzilien in der Zeit des Reformpapsttums in Deutschland und Italien von Leo IX. bis Calixt II., 1049–1123* (Konziliengeschichte; Reihe A, Darstellungen). Paderborn u. a. 2006.
- Herbert Zielinski: *Der Reichsepiskopat in spätottonischer und salischer Zeit (1002–1125)*, I. Wiesbaden 1984.
- Dieter Hägermann: *Das Papsttum am Vorabend des Investiturstreits. Stephan IX., Benedikt X. und Nikolaus II. Päpste und Papsttum*, 136. Stuttgart 2008.
- Detlev Jasper, *Das Papstwahldekret von 1059. Überlieferung und Textgestalt*. Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, 12. Thorbecke 1986.
- Uta-Renate Blumenthal: *Gregor VII. Papst zwischen Canossa und Kirchenreform*. Darmstadt 2001.
- Herbert E. Cowdrey: *Pope Gregory VII. 1073–1085*. Oxford 1998.
- Johann Englberger: *Gregor VII. und die Investiturfrage. Quellenkritische Studien zum angeblichen Investiturverbot von 1075*. Passauer historische Forschungen, 9. Köln u. a. 1996.
- Gerd Althoff: *Heinrich IV.* Darmstadt 2006.
- Rudolf Schieffer: *Papst Gregor VII. Kirchenreform und Investiturstreit*. München 2010.
- Rudolf Schieffer: *Die Entstehung des päpstlichen Investiturverbots für den deutschen König*. Schriften der MGH, 28. Stuttgart 1981

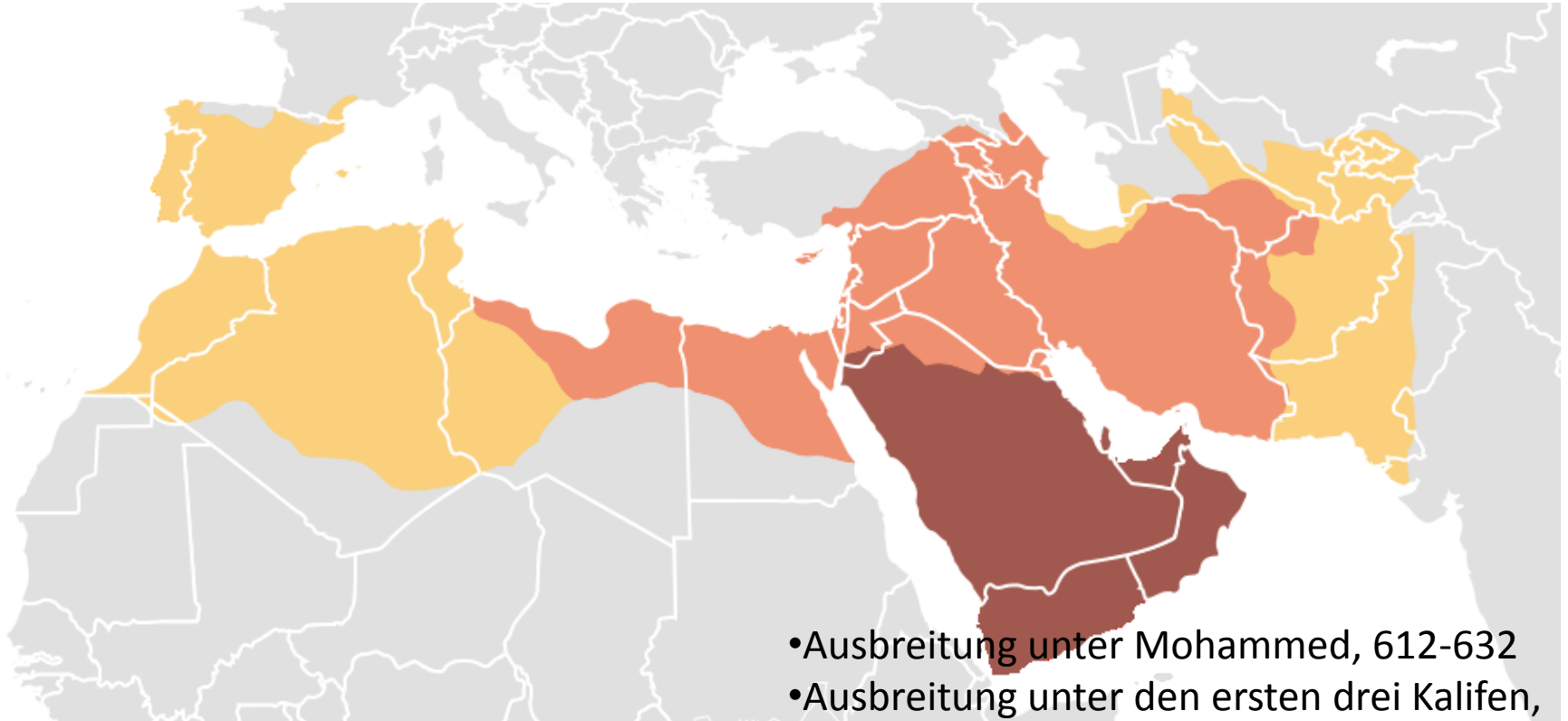
Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Počátky islámu Mohamed (570-632) z kmene Kurajšovců
  - 609 vize → korán (inspirace judaismem i křesťanstvím ↔ respekt k náboženstvím knihy)
  - 622 hidžra (útěk z Mekky do Mediny) → M. zaujímá čelné postavení v Medině a stojí v čele islámské obce, ummy → expanze (bitva u Badr 624, na hoře Uhud 625 a „příkopová bitva“ 627) → pouť do Mekky 628 → 630 se Mekka poddala Mohamedovi
    - » 632 Mohamed ovládá celý arabský poloostrov
      - ↔ islám budován jako „domácnost“, v jejímž rámci se nikdo nenapadá → expanze vně

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- 632–634 Abu Bakr, M. tchán
  - Upevnění islámu, jemuž hrozil po smrti Mohamedově rozklad (po Mohamedově smrti považovaly mnohé kmeny svaz za rozpuštěný)
- 634–644 Umar ibn al-Chattab
  - Vznik diwanu, seznamu, podle něhož měly být odměňovány jednotky v závislosti na svých úspěších
  - Již 634 útočí na byzantskou Palestinu a Sýrii, stejně jako na perskou Mezopotámii – děje se tak v okamžiku, kdy jsou obě mocnosti vyčerpány vzájemnými boji (Chosroes II. si podrobil Egypt, který se stal 616-629 součástí perské říše x 629 opět získán císařem Herakliem)
    - 636 bitva u Jarmuku (Byzanc) – jejich armáda ibn-Walidem po částech zatlačena a nakonec rozbita vpádem do týla
      - » 639 al-As s pouhými 4 000 muži vpadává do Egypta, dobývá hraniční Pelusium, Babylon a s posilami se zmocňují Babylonu, Théb i Alexandrie (642) – v následujících letech se odehrálo několik pokusů zmocnit se Alexandrie zpět (645, 654), nicméně dlouhodobě neuspěly
        - Vybudování kanálu mezi Rudým mořem a Nilem
        - Nízka daň z hlavy (ukládána nemuslimům)
    - 636/637/638 třídní bitva u Kadeše (Persie): nasazení slonů
    - 642 bitva u Nihavendu → Yazdegerd III. 651 zavražděn
- 644–656 Uthman ibn Affan
  - Redakce Koránu
  - Lybie, Afgánistán
  - Nahrazení místodržících rodinou (Muawiya I. v Sýrii)
  - Podlehl atentátu
- 656–661 Ali ibn Abi Talib, zeť M.
  - Zprvu vyzván, aby se ujal chalifátu, následně i zvolen: místo Chalifat Allah (zástupce Boží), sondern lediglich Amir al-Muminin (vůdce věřících)
  - x vdova Aiša a Muavija, kteří chtějí nejprve zajistit potrestání Uthmánových vrahů
    - 656 bitva velbloudů a 657 bitva u Siffinu – oslabení jeho moci, která se nakonec omezila pouze na dnešní j Irák, nakonec zavražděn
    - 660 se Muavija prohlásil kalífou v Damašku x spiknutí charidžitů, kteří neuznávají ani jednoho, zavražděn však pouze Ali → M. neuznán Alího stoupenci – šiija
      - » → s Muavijou (661-680) v čele říše dynastie Umájovců (661-750)
        - Vpády do Malé Asie, jež vedou k získání tributu z Byzance
        - Bitva u Kerbílu (680) + Husaina, nástupce Alího
        - Al-Walid (705-715) – druhá vlna expanze: dobytí Hispánie i dnešního Pakistánu
        - 756 se podařilo Abd ar-Rahmánovi I. uprchnout na západ – Cordóbský emirát

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Ausbreitung unter Mohammed, 612-632
- Ausbreitung unter den ersten drei Kalifen, 632-655
- Ausbreitung unter dem Umayyaden-Kalifat 661-750

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Abbásovcí (749-1258)
  - Pocházejí k rodu Hášimitů, předkem Abbas ibn Abdul Muttalib, M. strýc ↔ konzervativní revoluce
    - + odpor perských muslimů vůči nadvládě Arabů, pro něž byli občany druhé kategorie a neměli přístup k úřadům
  - Prvním chalífou Abul-Abbas as-Saffah (749-754)
    - » → založení Baghdádu al-Mansúrem (754-775) → rozkvět islámské kultury (9.-11. st.: al-Kindi, ar-Razi, al-Farabi, ibn-Sinná, ibn Ishaq, al-Razi a an-Nafis, al-Chwarizmí, al-Birúni či al-Haitham, al-Bakrí) – zprostředkování řeckého dědictví
    - » X pozvolný rozpad chalífátu – pyrenejský poloostrov (756)
      - Aghlabidové (800-909): v Tunisku a Tripolsku
      - Tulunidové (868-906), Ichšididové (935-965): Egypt
        - X izmailitští Fátimovci (909-1171) se zmocnili S Afriky, Sicílie a části Sýrie a al-Mahdi (910-934) se dokonce prohlásil chalífou (izmailité = jedná z větví šiítů, jež uznává nástupnictví Izmailovo)
      - Tahiridové (821-873) a Samanidové (873-999): v SV Persii a v Transoxanii (SV Iránu, Afghánistán, Uzbekistán a Turkmenistán) – Samarkand a Buchará (hedvábná stezka)
      - ½ 9. st.: novým hlavním městem Samarra, mamlúcká garda; chalífa jen nominální hlavou (mince, apod.)

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Cordóbský emirát/chalifát
  - Mozarabské komunity
  - Abd ar-Rahmán I. (756-788)
    - » Zakládá marky v Zaragoze, Toledu a Méridě proti křesťanským královstvím i Frankům (dobytí Barcelony Franky 801, založení španělské marky 806)
  - Muhammad I. (856-886)
    - » Krize emirátu
      - Odpadnutí marek
      - Povstání Umara ibn Hafsuny z Bobastra (880-917)
      - Záchranou spojenectví s Kastílií
  - Abd ar-Rahmán III. (912-961)
    - » Obnovení říše, expanze do Afriky
      - 920 porazil León a Navarru, ale 939 byl sám poražen u Simancasu x přesto vnutil křesťanským státům svou svrchovanost a donutil je k platbám tributu
    - » Provolal se chalífou 929
    - » Pěstování hedvábí, zavlažování
  - Al-Mansúr (978-1002)
    - » Zprvu působil v panovnické kanceláři, po smrti al-Hakama II. 976 si získal značný vliv; fakticky 978 opanoval zemi
    - » Reforma vojska – nikoli už podle kmenů; opírá se o mauretánské žoldnéře
      - ↔ zve berbery do své říše
      - Více než 50 tažení proti křesťanům

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- Asturie
  - U jejího zrodu stojí „partyzánské“ aktivity Pelayovy už v letech arabského podrobování si poloostrova
    - Příčinou osobní spor Pelaya s Munuzou, muslimským guvernérem
      - » → 718 Pelayo zvolen králem
        - 722 porazil u Covadongy (S Španělsko, uprostřed) muslimské vojsko: chápáno jako počátek Reconquisty
  - Alfons I. (739-757)
    - Zeť Pelayův
    - 741 povstání berberů + 748-753 problémy
      - → V ½ 8. st. již Alfons I. získává na muslimech četná důležitá města v údolí Duero, Miño a Ebro
        - » X taktika spálené země – má vytvářet nárazníkové pásmo mezi křesťanským a muslimským územím x nejasné
  - Fruela I. (757-768)
    - U Pontuvia poráží Araby a získává Galicii, kterou znovuosídluje
    - Po jeho smrti 30 let relativního míru
  - Alfons II. (791-842)
    - Vítězství u Luga → dobytí Lisabonu
    - Snaha využít vizigótských tradic
    - Oviedo královským sídlem
    - Založení Santiaga de Compostella
  - Ordoño I. (850-866)
    - Povstání Basků, podpořené Maury
    - 852 pokus využít povstání v Toledu x Muhamadovi I. x jeho vojsko spolu s povstalci rozdrčeno na Rio Guadalacete
    - 859 porazil u Albeldy Musu ibn Musa, muslimského konvertitu z rodiny, která chce upevnit své panství na J Navary jak proti emirátu, tak proti jeho moci → jeho syn, guvernér Toleda Lupus/Lope se mu podrobil
    - Znovuosídlování obsazených území – mezi nimi Leonu

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- Asturie
  - Alfons III. (866-910)
    - Přeložil centrum z Ovieda do Leónu → království León
    - Podrobil si vládcu Pamplony/Navarry Sancha z Bigorre a jeho syna Garcíu (N. existuje jako svébytný celek pod vládou Aristovců (do 905, pak Jimenezovci) d 824: porážka Franků u Roncesvalles)
    - Úspěšná expanze umožněná oslabením emirátu
    - Nejspíše autorem kroniky své vlády
      - » García I. (León) x 914 zemřel bezdětný → Ordoño I králem Leonu
      - » Ordoño II. (Galicie)
        - 917 porazil Maury u San Esteban de Gormaz a následně se zmocnil Arnedu a Calahorry (mezi Pamplonou a Zaragozou)
          - X Abd ar Rahmán III. potřel jeho vojska a vojska Navarry u Valdejunquera
          - Jeho synové se prosadili jako vládcí
      - » Fruela II. (Asturie) dědí díly starších bratrů x brzy umírá → spory mezi bratranci
  - Ramiro II. Velký (931-951)
    - Postupně ovládl jak Asturii, tak Leon a Galicii
    - Uzavřel koalici s Navarrou a Aragonem → u Simancasu porazil Maury (939) a posunul hranice své říše k řece Tormes
    - X nezabránil osamostatnění Kastílie hraběte Ferdinanda
    - X moc jeho syna Sancha I. ohrožována Kastílií i Ordoňem IV.
  - Bermudo II. (982/984-999)
    - 984 opět sjednotil Galicii a Leon
      - » X vnější tlak i vnitřní problémy jej dovedli ke spojenectví s kalifátem x roztržka 987
      - » Pelayovci vymřeli s Bermudem III. (1037)
        - Ferdinand I. Velký (1035-1065) králem Leonu, Kastílie a Galicie

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Ferdinand I. (1035-1065)
  - Synem Sancha III. z Navarry a Munii Mayor Kastilské
  - Jeho předci po matčině linii spravovali zprvu jako správci, později (925, Ferdinand Gonzáles) jako samostatní vládcí kastilské hrabství, opírající se zprvu o podporu chalífátu
    - » 1026 došlo v důsledku vymření dynastie k převzetí země Sanchem Navarským, který zemi zanechal právě Ferdinandovi
  - 1037 sjednotil Leon, Kastilii a Galicii v důsledku vítězství u Tamaronu
  - 1054 poráží u Atapuerca svého bratra a upevňuje své postavení v rámci dynastie
  - Reforma církve za pomoci clunyjských
  - 1056 tituluje se jako císař
  - Využívá oslabení Maurů po smrti al-Mansúra, jež vede k rozpadu chalífátu (taifas – nejmocnější Toledo, Badajoz, Saragossa, Valencie, Sevilla)
    - Soustředí se na Badajoz s cílem znovu se zmocnit hrabství Portugal, dobytého al-Mansúrem
    - Jeho leníky se stávají zaragozský a toledský taifa – Zaragoza dokonce Ferdinand posílá na pomoc proti Aragonu svého syna (1063-1064); později i další taifas
      - » X 1065 al-Mugtadir, vládce Zaragozy, vypovídá poslušnost a masakruje křesťany
      - » Hlavním dědicem nakonec Alfons VI., který původně zdědil Leon (1065-1072-1109)
- Alfons VI. (1065-1109)
  - Sagrajas (1086), Almoravidé

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Almorávidové (1046-1147)
  - V 11. století se islám pevně zakořeňuje na Z Sahaře
    - Rozpad spolku Sahandža (něco mezi obchodním spolkem a berberským kmenovým svazem) počátkem 11. století → období nepokojů
      - » 1039 se Yahaya ibn Ibrahim vrací z Mekky a přiváží s sebou Abdalahem ibn Yasinem → založení teologického centra (Ribat)
        - 1042 přívrženci Ribatu vyzývají ke džihádu → politický rozměr reformovaného islámu → vzniká ozbrojený spolek vedený Yahayou ibn Umarem (1046-1056)
        - Po smrti ibn Yasina (1059) klasickým emirátem, vedeným na J Abu Bakrem ibn Younesem, na S Yusufem ibn Taschfinem
          - → expanze
            - 1) Porážka ghanské říše a založení Marakéše
            - 2) Podrobení si říší Magrawa a Salih v S Maroku a Z Alžíru
            - 1086, tj. po dobytí Toleda Kastilci, pozváni do Evropy – u Zallaqui porazili Alfonse VI. Kastilského a do r. 1092 si podrobili Taifas s výjimkou Zaragozy a Valencie
              - Odpor místních muslimů vůči jejich striktnímu pojetí islámu
            - X 1087 se po smrti Abu Bakra rozpadlo jejich panství na Sahaře

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Aragon

- Po krátkém období maurského panství franckým hrabstvím
- Sancho III. jej připojil k Navaře a následně jej odevzdal svému synu Ramirovi I. jako království
  - Jeho dědici zemi úspěšně rozšiřovali:
    - » 1076-1134 pány Navarry
    - » Alfons I. (1104-1134) se zmocnil Zaragozy, kterou učinil svým hlavním městem (1118)
      - Neúspěšný pokus odkázat zemi rytířským řádům → králem jeho bratr Ramiro II., tehdy biskup v Rode-Barbastru
        - → 1150 jeho dcera Petronella provdána za barcelonského hraběte Berengara IV. → obě země sjednoceny za vlády jejich syna Alfonse II. (1162/1164)

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Idea kruciáty a problém spravedlivé války
  - Kořeny hledány minimálně v době karolínské, případně v době ještě starší (Augustin a jeho koncept „spravedlivé války“)
    - » Vyhlášení autoritou a pro spravedlivé cíle, propojování s misijními cíli
      - X už ve své době narážely kruciáty na své kritiky, např. Gerhoch z Reichersbergu či Petr Ctihodný, autor překladu Koránu, případně anonymní autor *Ludus de Antichristo*, ad.
      - ↔ otázka legitimacy světský elit a problém rytířství
        - Bernard z Clairvaux, *De novae militiae* a otázka tzv. rytířských řádů (zejména johanité, templáři; španělské rytířské řády Alcantara a Calatrava; řád německých rytířů)
        - Význam světských osob jako světců
  - Sergius IV., 1009/10 – zničení kostela nad hrobem Páně v Jeruzalémě fátimovským chalífou al-Hakimem (996-1021)
  - Rozbití byzantské armády u Mantzikertu (1071)

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

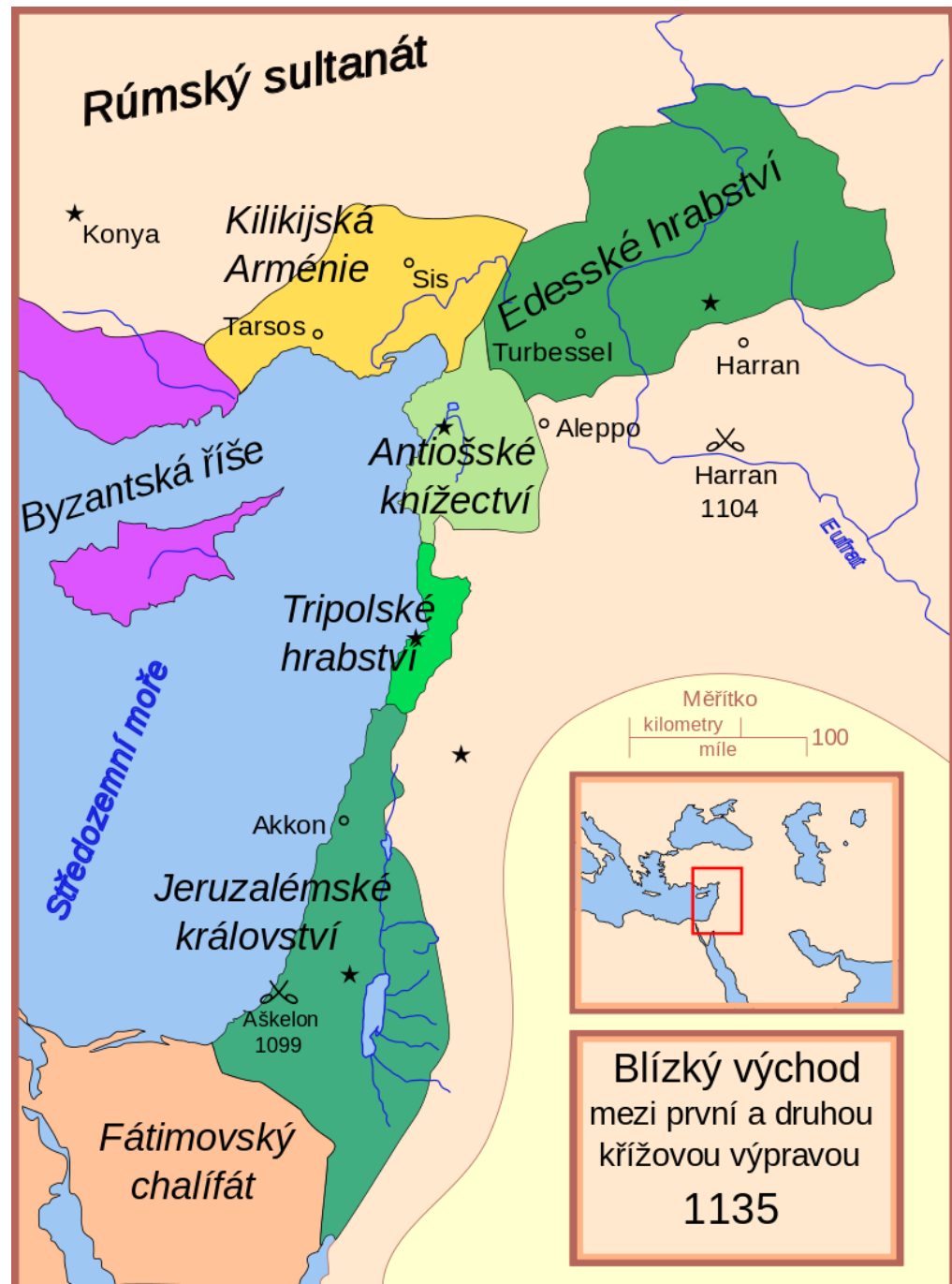

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Nejenom proti muslimům ve svaté zemi, ale také proti kacířům (SV Evropy), nebo kacířům (x katarům)
  - 7 kruciát do svaté země
    - » 1. 1096-1099 Dobytí Jeruzaléma, svolána papežem Urbanem II. na synodě v Clermont 1095
      - Duchovním vůdcem Adhémar le Puy; Robert Normanský, Gottfried z Bouillonu (Jeruzalém, + 1100 → Balduin z B.), Bohemund Tarentský (Antiochia), Raimund IV. z Toulouse (Tripolis), Balduin z Boulogne (Edessa), Robert Flanderský, Hugo z Vermandois
      - → vznik hrabství Edessa a Tripolis, knížectví antiochijského a království jeruzalémského
      - → posílení antisemitismu – vlna nucených křtů a pogromů
        - Za ně zodpovědná zejména „lidová kruciáta“ x rozprášena u Nikáji seldžuckými Turky
        - Ca. 7 000 jezdců-rytířů a 22 000 pěších, celkem 50-60 000 osob
        - U Dorylea poráží vojsko Seldžuků
        - Odděluje se skupina Balduinova s cílem zmocnit se Edessy
        - Obležení Antiochie – nález údajného sv. Kopí (Petr Bartolomeus) – Bohemund se stává antiochijským knížetem
        - Zbytek vojska pod vedením Raimundovým táhne na J x obležení Jeruzaléma x nedostatek vody, i dřeva na stavbu obléhacích strojů
          - Gottfried (+1100) se ustanovil „ochráncem Božího hrobu“

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

Křížácké státy v Levantě

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Balduin I. (1100-1118), bratr Godfriedův a původně hrabě z Edessy
  - v bitvách u Ramly odrazil Fátimovce a nakonec si zjednal i přístup k Rudému moři
  - Na Damašku získal Arsuf, Caesareu, Akkon, Bejrút, Sidon
- Balduin II. (1118-1131), původně hrabě z Edessy jako Balduin le Bourg
  - po svém nástupu ohrožen ze všech stran
  - Usazení italských kupců
  - Dobytí Tyru
  - 1118 Templáři (Hugo z Payns)
  - 1125 zvítězil u Azazu x spory mezi Edessou a Antiochií → Zengí sjednotil Aleppo a Damašek
  - Dcery vydal za jednotlivá knížata – jeho nástupcem Fulko (1131-1144)
- Fulko z Anjou (1131-43), manžel Melisendy, jedné z dcer Balduina II.
  - Spory s mosulským atabegem Zengím – Fulkova předčasná smrt při nehodě usnadnila dobytí Edessy

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- 2. 1147-1149 reaguje na pád Edessy (1144) a cílem je její znovudobytí, resp. obsazení Edessy ↔ Ludvík VI. a Konrád III. se rozhodli místo Aleppa napadnout spřátelený Damašek
  - » Významným agitátorem jako kazatel Bernard z Clairvaux (1090-1153)
  - » „Španělská větev“ – 1147 znovudobytí Lisabonu a vznik portugalského hrabství
  - » Tažení proti Slovanům (Jindřich Lev a Albrecht Medvěd)
  - » Konrád III. táhne se svými rytíři Malou Asií x jeho vojsko rozprášeno u Dorylea – vyčkává v Nikáji a následně se připojuje k Ludvíkovi x Manuel Komnénos uzavřel smír s ikonionským sultánem
    - X i Francouzi napadeni, nicméně se dostali do Antiochei
    - Konrád, který mezitím onemocněl, se raději vrátil do Konstantinopole, aby po svém uzdravení vyrazil po moři
    - 1148 sněm v Akkonu – 1146 Joscelin II. nakrátko opět Edessu znovu ovládnul x Nur ad-Dín město raději zničil → křižáci se rozhodli vyrazit na Damašek, přestože šlo o spojence, který křižákům platil tribut ↔ bohaté město s nevelkým vojskem x vede ke spojení Damašku s Nur ad-Dínem
  - » Balduin III. (1144-1162) Dobyl Askalon
    - X sjednocení Sýrie pod jedním muslimským vládcem Nur ad-Dínem a jeho vojevůdcem Saladínem
  - » Amarich I. (1162-1174), bratr Balduinův
    - Pokus zmocnit se Egypta – soupeří Nur ad-Dínovým zástupcem Širkúnem
      - Podporován i Byzanci x Andronikos poražen u Damietty
      - 1171 Saladín, Š. Synovec ustanoven nejprve vezírem fátimovských chalífů a později sultánem – jediným štěstím křižáckých států je to, že bojuje o Sýrii s dědici Nūr ad-Dína
  - » Balduin IV. (1174-1183) x lepra
    - Vnitřní potíže – se sestrou Sybilou a s Rainaldem ze Chatillonu
    - 1177 drtivě porazil Saladina u Montgisardu
    - → hledání dědice – manželé sestry (Vilém z Montferratu a Guido z Lusignanu) a její syn Balduin V. (+1186) → Guido (1186-1194)

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Almohadové (1147-1269)
  - Berberská dynastie, založená r. 1121 Ibn Tumartem
  - Pod vedením Abd al-Mumina (1130-1163) se zmocnili al-Andalus (1148) a Marakéše (1149), hlavního města Almorávidů, i celého Maroka
  - 1152 porazili Hamaddidy a zmocnili se Alžiru
  - 1155-1160 porazili Ziridy a dobyli Tunis
  - Abu Yaqub Yusuf I. (1163-1184) se prohlásil chalífou
  - Opět si nerozumí s muslimy ze Španělska pro své ortodoxní názory
    - např. Averroes odsouzen do vyhnanství
    - + války s Almorávidy ruínují ekonomiku V a středního Maghrebu
    - 1195 bitva u Alarcosu Yaqub al-Mansur porazil Alfonse VIII., který se mu za jeho života už neodvážil postavit → plenění křesťanských území
    - 1212 bitva u Las Navas dela Tolosa: koalice křesťanských vládců vedená Alfonsem VIII. Kastilským poráží an-Nasira

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- 3. 1189-1192 reaguje na katastrofální porážku jeruzalémského krále u Hattínu 1187
- 4. 1202 s sebou nese pád Konstantinopole
- 5. 1217-1221 Tažení do Egypta
- Větších úspěchů dosáhla mírová mise Friedricha II., který se následně nechal korunovat jeruzalémským králem
- 6. 1248-1251 Tažení do Egypta
- 7. 1270 Cílem pomoci Akkonu; Tunis

Křížové výpravy, setkávání s „jiným“ a zrození rytířstva

- Hugh Kennedy: *The Great Arab Conquests. How the Spread of Islam changed the World we live in.* Philadelphia PA 2008.
- Maribel Fierro: *'Abd al-Rahman. The First Cordoban Caliph.* Makers of the Muslim World. Oxford 2005.
- Carl Erdmann: *Die Entstehung des Kreuzzuggedankens* (Habilitationsschrift, Universität Berlin 1932). Darmstadt 1980.
- Carole Hillenbrand: *The Crusades. Islamic Perspectives.* Edinburgh 1999.
- Steven Runciman: *Geschichte der Kreuzzüge.* München 2003.
- Hans Eberhard Mayer: *Geschichte der Kreuzzüge.* Stuttgart 2005 (rovněž česky 2013).
- Malcolm Barber: *Noví rytíři: Dějiny templářského řádu.* Praha 2006.
- *Chroniques asturiennes.* Éditions du CNRS. Ed. Yves Bonnaz. Paris 1987.
- Claudio Sánchez-Albornoz: *Orígenes de la nación española, 2.* Oviedo 1974.
- Alexander Pierre Bronisch: *Reconquista und Heiliger Krieg. Die Deutung des Krieges im christlichen Spanien von den Westgoten bis ins frühe 12. Jahrhundert.* Münster 1998.
- Paulino García Toraño: *Historia de el Reino de Asturias.* Oviedo 1986.
- Bernard F. Reilly: *The Kingdom of León-Castilla under King Alfonso VI 1065-1109.* Princeton University Press, 1988.

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- Vikingští náčelníci – křest dánského krále za vlády Ludvíka Pobožného (ab. Hamburg-Brémy)
  - Expanze (as. prostředí – Danelaw; ibersky poloostrov; císařská garda v Byzanci; Normandie; Kyjevská Rus – 845)
  - Danevirke (Godred, 808-) x 737-968 (dendro, tři fáze)
    - 30 km, výška mezi 3,6-6 m
- Norsko
  - Harald I. Krásnovlasý (872-930): údajný první sjednotitel Norska
    - X informace čerpáme pouze ze ság, které vznikly 3 století po jeho údajném životě
      - » ↔ sjednocení země důsledkem milostné pletky (Harald odmítnout princeznu Gydou – má šanci, pouze pokud se stane králem celého Norska) → 866-872 celá řada tažení, vrcholící vítězstvím u Hafrsfjordu
        - → Jeho vítězství stejně jako následné sjednocení země a snaha např. vybírat daně považována v islandském středověkém prostředí za impuls pro útěk ze země a osídlení Islandu

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

Dánsko

- Harald Modrozub (958-985/986; +986/987)
  - Christianizace spojována s biskupem Popponem
  - Buduje pevnosti na strategických pozicích (Trelleborg, Borrering, Nonnebakken, Fyrkat a Aggersborg)
  - 970 ovládl i část Norska v okolí dnešního Osla
- Sven Vidlí vous (985/986-1014)
  - Sesadil svého otce v průběhu povstání
  - 1013 se zmocnil Anglie po té, co se nakonec Aethelred se svými syny stáhl ze země → Knut
  - Świetosława, snad sestra Chrabrého
- Knut Veliký (1015/1016-1035)
  - 1015-1016 – po smrti krále Svena korunován Edmund, řeč. Železný bok x neúspěšné pokusy ubránit se invazi → nerozhodné bitvy u Penselwoodu a Sherstonu
    - E. vítězství u Brentfordu x těžké ztráty → Knut opět schopen opět oblehnout Londýn, poráží Edmunda u Assandunu
      - » → mír na ostrově Deerhurst – Edmund si měl podržet zemi na S od Temže vč. Londýna, přičemž Knut byl ustanoven jeho dědicem
      - » Edmund brzy na to umírá →
        - Knut o Vánocích 1016 korunován v Londýně
        - Sňatek s vdovou po Aethelredovi Emmou Normandskou, dc. Richarda Neohroženého
        - Popravy osob, považovaných za potencionální nebezpečí z řad šlechty (mnozí příslušníci původní dynastie prchly do Normandie či do Uher) x nakonec se ve správe země opět prosadila domácí šlechta
        - 1018 Danegeld 72 000 £ a vyplacení Knutovi bývalí spojenci
          - → stabilizace země
          - Obnova mince
          - Zákonodárná činnost
          - Podpora církve
    - 1018 po smrti bratra Haralda II. získává i dánskou korunu → 1020 se vrací do Anglie, regentem jeho švagr Ulf Jarl, jemuž svěřil i svého syna, korunního prince Harthacnuta x v důsledku norských nájezdů nechal Ulf prince provolat králem x 1026 ? Sice porazil Olafa I. a Anunda Švédského u Helgea, avšak stejně byl nakonec záhy na to zavražděn na Knutův popud + Knut se zmocnil několika švédských oblastí
    - 1026 pouť do Říma a účast na císařské korunovaci Konráda II.
    - 1016 díky vítězství u Nesjaru ovládl Norsko Olaf Haraldsson (sv. Olaf) x 1028 se Knut vylodil u Trondenheimu – Olaf neschopen odporu (rozsáhlá domácí opozice) → korunován; správcem ustanovil jarla Hakona x po jeho smrti se sice Olaf opět pokoušel prosadit, ale byl poražen a zabit samotnými Nory u Stiklestadu (1030)
      - Pokus ovládat zemi prostřednictvím svého syna Svena také neuspěl → Magnus Olafsson (Dobrý)
    - Po jeho smrti Hartacnut králem dánským x neuznán v Anglii x prosadil se r. 1040 silou, avšak 1042 zemřel → Eduard Vyznavač (1042-1066)

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- Erik Krvavá Sekyra (+954)
  - Krátce králem Norska (931-333), později dvakrát (?) pánem Northumbrie (947-948, 952-954)
    - X opět nám chybí spolehlivá svědectví – většina informací až z pozdějších ság
    - O jakémisi králi Erikovi však víme z tzv. Anglosaské kroniky, jež zmiňuje, že Northumbrijci přijali za svého vládce jakéhosi Erika, syna Haraldova + mince
- Hákon Haraldsson, řeč. Dobrý (933-961), nejml. s. Haraldův
  - Své dětství a jinošství údajně strávil na dvoře krále Athelstana (924-939)
  - Podporu v Norsku si údajně získal slibem nevybírat daně
    - X nepodařilo se mu prosadit křesťanství
    - X několikrát napaden Erikovými syny, podporovanými dánským králem, které vždy porazil (953, 955, 957 a 961)
      - » x 961 sice vítězí, avšak je raněn a umírá v bitvě u Fitjaru
- Harald Šedoplášť (961-970), syn Erikův
  - Králem prohlášen svým strýcem Haraldem Modrozubem x zabit svým nepřítelem jarlem z Lade Haakonem Sigurdssonem, jemuž upálil otce, který se stal opět králem z milosti Modrozubovy (975-995)
→ nejprve Haraldovi pomáhá v boji s Ottou II., avšak se s ním rozkmotřuje kvůli jeho snahám vnutit mu křest
- Olaf Trygvasson (995-1000), údajně potomek Krásnovlasého, vikingský náčelník
  - Údajně vystavěl v Norsku první kostel (995) a založil Trondheim (997)
  - 1000 bitva u Svolderu – poražen Erikem Hakonnarssonem, Svenem Vidlím Vousem a Olafem
    - → bratři Sven Hakonsson (1000-1016) a Erik Hanonarsonové (1000-1012) panují ze Svenovy milosti Norsku + Erik Knutovým spojencem při dobývání Anglie ↔ ustanoven pánem Northumbrie

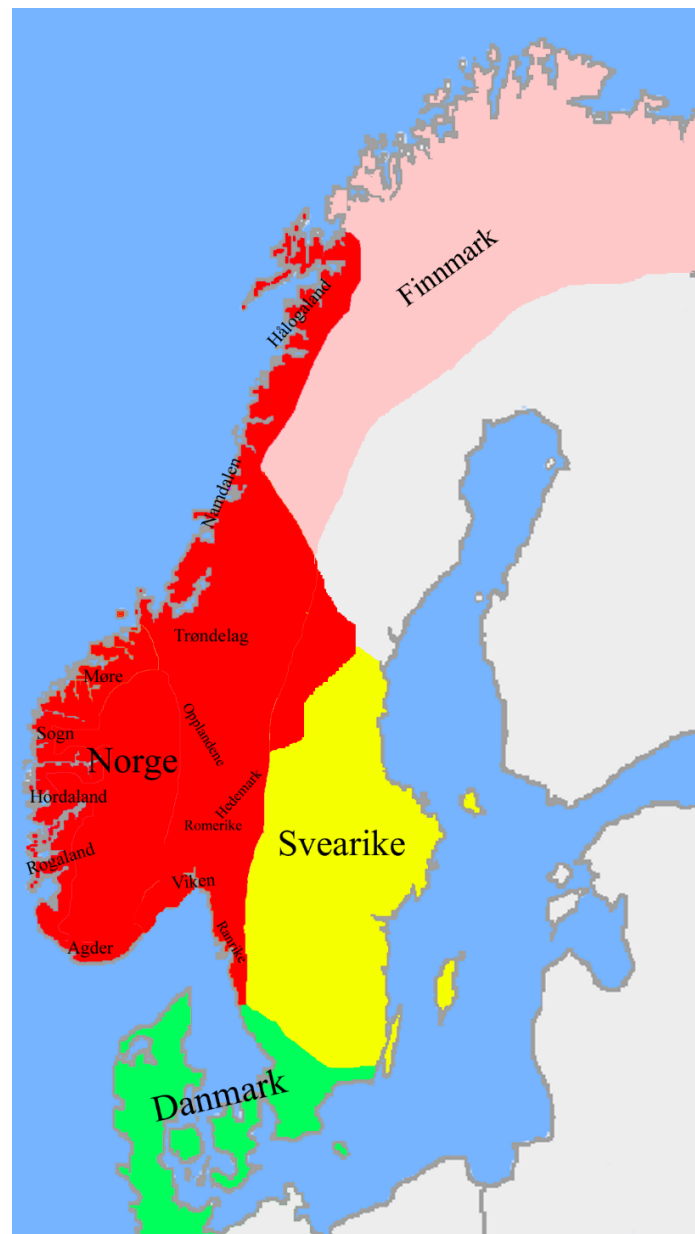
Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

Norsko

- Olaf II. Haraldsson (1015-1028)
  - Hlásí se k Haraldu Krásnovlasému
  - Do r. 1015 žije mimo Norsko, např. na dvoře normandského vévody Richarda II.
  - 1015 se vyloduje v Norsku a 1016 poráží u Nesjaru jarla Sweyna
    - → králem
    - → stabilizace moci (pacifikace jarlů) a výboje (Orkneje, království na J Norska, etc.)
    - Uzavření míru s Olofem Skötkonungem: příbuzensky svázán s jeho rodinou (1019 sňatek s Astrid)
  - X 1026 poražen spolu s Anundem Jakobem, švédským králem, Knutovým místodržícím Ulfem Jarlem u Helgea
  - Dlouhodobá nespokojenost norské aristokracie
    - → zvou Knuta
      - » → Olof prchá na kyjevský dvůr
  - Pokus opět se zmocnit Norska končí 29. 7. 1030 porážkou u Stiklestadu a smrtí
  - Jeho podíl na christianizaci Norska byl zřejmě zveličen pozdější tradicí
    - » ← o jeho christianizačních snahách nic nevím
    - » ← církevní správa se stabilizuje až kolem r. 1100 (1153 ab.) x import biskupů
    - » X již 3. 8. 1031 přenesen svým družiníkem Grimkellem, prvním biskupem v Sigtuně → kanonizován
- Magnus Dobrý (1035-1042-1047)
  - Nelegitimním synem Olafovým; norským králem v 11
  - Zničil jómské Vikingy a porazil pobaltské Slovary 1043 poblíž Hedeby
  - Snaha stát se králem Anglie x Harald Hardrada ohrožuje jeho panství v Norsku a Sven v Dánsku → Haraldovi nabídnuta spoluvláda
- Harald Sigurdsson / Hardrada (1046/1047-1066)
  - Bojuje po boku nevlastního bratra Olafa u Stiklestadu, následně ve vyhnanství na Rusi a v Konstantinopoli
  - Pokus zmocnit se Anglie x poražen a zabit u Stamford Bridge

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

Severská království

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- Island
  - Althing 930
  - Čtvrtě a čtvrté soudy
  - Godství 48 po 12 ze čtvrtě x jen 39 jich mělo plný hlas
  - Zákonná rada 144 osob + biskupové a zákonopravce
  - 1000 přijetí křesťanství z vlastní vůle po vypuzení norských misionářů (vyslaných králem!)
  - 2 biskupství
  - 1133-1226 kláštery Skjalholt a Holé
  - 1140-1180 gramatický traktát (problém islandského hláskosloví), první královské ságy

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- Ságy – celá řada typů (o Islandčanech, biskupské, královské – mezi nimi i Heimskringla Snorriho Sturlussona), zejména v islandském prostředí ve 12.-13. st.
- Kniha o Islandčanech Ariho
- Kniha o záboru země
- Snorri Sturluson – významná islandská rodina
- 1178/1179; královská krev; vztah jak k Sémundu Moudému (1056-1133), tak k Arimu Moudrému (1067-1148); 1215-1218 zákonopřevcem; 1218 navštívil Norsko, kde zprostředkoval příměří mezi bergenskými kupci a islandským rodem Oddi, a tím odvrátil vojenský útok x tím, že přijal dary od krále si ale rod Oddi znepřátelil; 1222-1231 jednak opět zákonopřevcem, jednak průběžně zvyšuje rodový vliv sňatky x spory se zeti a příbuznými – 1236 vypuzen z Reykjaholtu, prchá do Norska; nový pokus zmocnit se klíčového postavení v zemi troskotá – přepaden a popraven Gissurem, svým bývalým zetěm
- Edda – Codex regius – obsahuje i Šedou husu!; jde mj. o příručku poetiky, jež dále obsahuje mnoho cenných informací o mytologických představách (Gylfiho oblouzení, Jazyk básnický a Výčet meter (oslavná báseň na norského krále Hákona a Snorriho spojence jarla Skúliho)) – díky ní známe většinu skaldské poezie (2/3 veršů) – pevná struktura (aliterace), básnické opisy (heity, kenningy, apod.)

Periferie Evropy I: Vznik Španělska a problém Skandinávie

- M. J. Trow: Cnut – Emperor of the North, Stroud: Sutton, 2005.
- Timothy Bolton: The Empire of Cnut the Great: Conquest and the Consolidation of Power in Northern Europe in the Early Eleventh Century, The Northern World. North Europe and the Baltic c. 400–1700 A.D.: Peoples, Economies and Cultures, 40, Leiden: Brill, 2009.

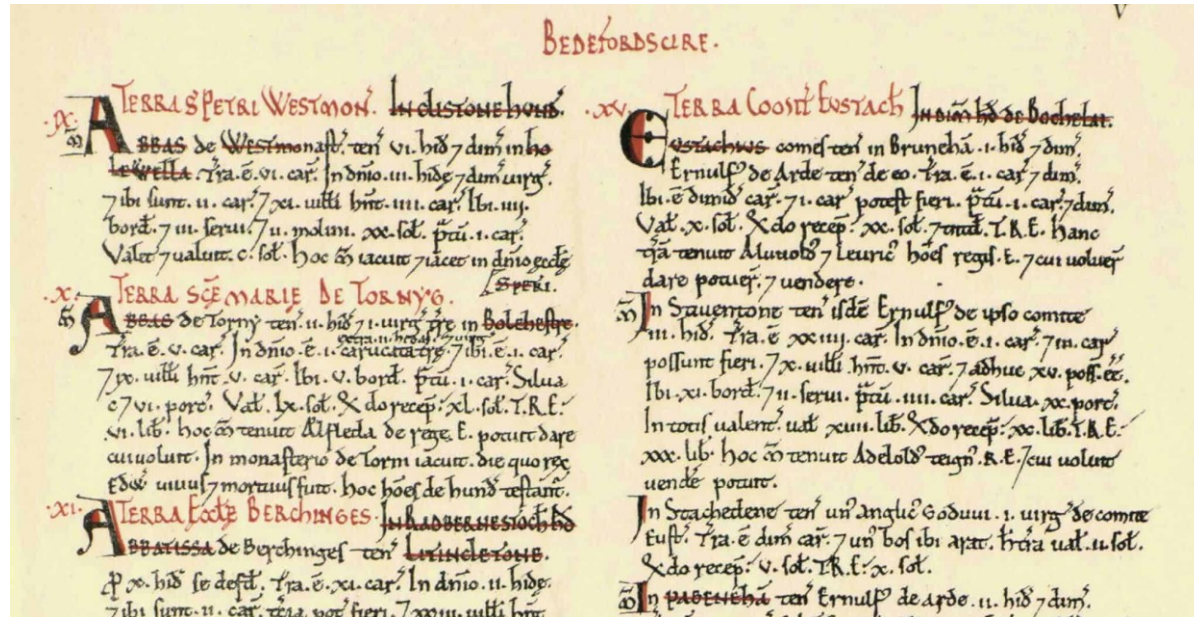
Poslední soud? *Domesday Book* a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- Vilém Dobyvatel (1066-1087)
  - 1035 normanským vévodou jako nemanželský syn vévody Roberta I. a Herlévy, jež si následně vzala Herluina de Conteville (→ Odo z Bayeux a Robert z Mortain) x 7 let
    - 1047 se začíná pozvolna prosazovat – rozbíjí s podporou francouzského krále Jindřicha rebelii v bitvě u Val-ès-Dunes ↔ vévodská moc zřejmě stále uznávaná vikomty a církví
    - Problém s pány de Bellême – zodpovídají se jak Vilémovi, tak francouzskému králi a hraběti z Anjou a souboj o hrabství Maine (Bellême, Alençon a Domfort) → konflikt s Geoffrey Martellem a králem Jindřichem x odražení v bitvě u Varaville 1057
      - » 1062 se zmocnil Maine
    - 50. léta 11. st. – sňatek s Matyldou Flanderskou
      - » → zájem o anglický trůn po smrti Eduarda Vyznavače, svého bratrance
        - X Harald Godwinson, syn Godwina, earla z Wessexu a Gythy, Knutovy švagrové a sestry Jarla Ulfa – poražen 14. 10. 1066 u Hastingsu
          - Pacifikace severu, vzpoura earlů, etc. → původní aristokracie prakticky kompletně nahrazena šlechtou normanského původu
            - X série povstání
              - 1069 povstání domácích (Edgar Ætheling a Waltheof) využívající vylodění Svena II. a jeho dánského vojska x omilostnění
              - 1075 povstání earlů: způsobena odmítnutím souhlasu se sňatkem Ralfa de Guader a Emmy, dc. Williama Fitzosberna → Ralf, Roger de Breteuil a Waltheof se vzbouřili, nicméně W. vše prozradil ab. Lanfrancovi; Wulfstan zabránil Ralfovi, aby se spojil s Rogerem + následně pronásledování Odonem a Geoffreyem de Montbray → Ralf prchá hledat podporu do Dánska x jediným popraveným Waltheof
- Budování kamenných hradů a motte
- Earlové a jejich ozbrojené družiny, usazené přímo na hradě – Vilém přikazuje svým pánům, kolik mají držet mužů
- *Shires*, rozdělené do *hundreds* / *wapentakes* – sheriff zodpovědný za místní spravedlnost a za vedení družiny
- Jako jeho zástupci v zemi obvykle V. choť, případně jeho nevlastní bratr
- Vyspělejší mincovní systém
- Danegeld
- Jako dědic anglosaských králů zdaleka největším pozemkovým vlastníkem v zemi
- Writs

Poslední soud? *Domesday Book* a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

Vánoce, 1085 *Domesday Book* (termín užíván od 12. st.)

- Malá kniha (Norfolk, Suffolk a Essex) a Velká kniha; chybí panství biskupa durhamského, část území ještě nebyla dobytá
- Počíná popisem královny půdy – i největší baroni jsou považováni za pouhé držitele královské půdy; následně biskupové, etc. podle hierarchie – ohodnocení výnosu
- Samotná kniha vznikla až na základě průvodce – soubor předem vymezených otázek
- Skupina panovnických vyslanců (*legati*)
- *After this had the king a large meeting, and very deep consultation with his council, about this land; how it was occupied, and by what sort of men. Then sent he his men over all England into each shire; commissioning them to find out 'How many hundreds of hides were in the shire, what land the king himself had, and what stock upon the land; or, what dues he ought to have by the year from the shire.' Also he commissioned them to record in writing, 'How much land his archbishops had, and his diocesan bishops, and his abbots, and his earls; and though I may be prolix and tedious, 'What, or how much, each man had, who was an occupier of land in England, either in land or in stock, and how much money it were worth.' So very narrowly, indeed, did he commission them to trace it out, that there was not one single hide, nor a yard of land, nay, moreover (it is shameful to tell, though he thought it no shame to do it), not even an ox, nor a cow, nor a swine was there left, that was not set down in his writ. And all the recorded particulars were afterwards brought to him.*

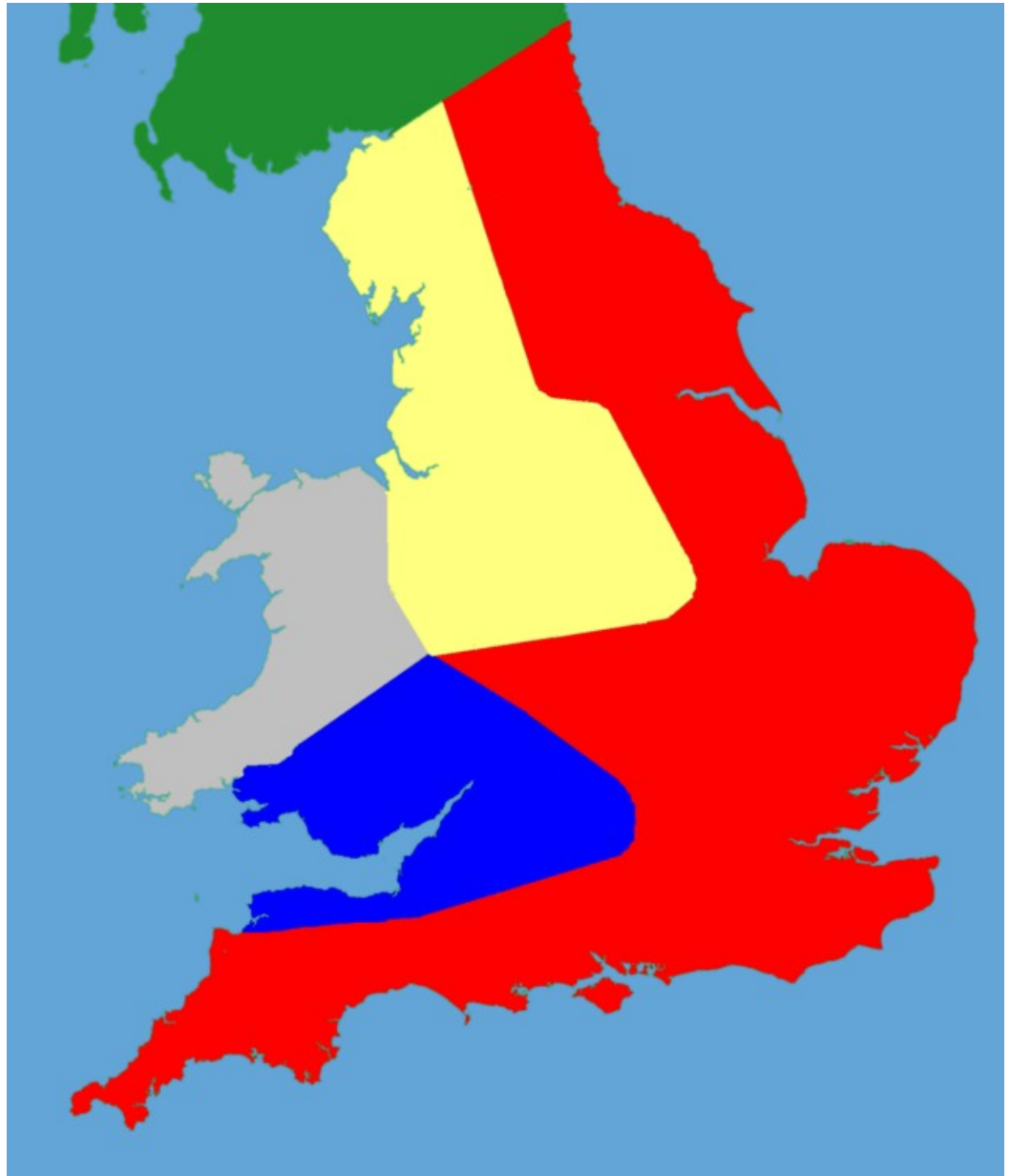
Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- Vilém II. (1087-1100), třetí syn Viléma I.
  - 1088 Povstání Odon z Bayeux a Roberta z Mortain, dvou nevlastních bratří Viléma I. ↔ souvisí s problémem loajality, kterou musí velmoži dělit mezi normandského vévodu Roberta a jeho bratra, anglického krále Viléma → snaha sesadit Viléma a sjednotit državy rodu do rukou Robertových – silná podpora mezi anglonormanskou šlechtou (Robert de Mowbray, Roger Bigod, Roger z Montgomery, Geoffrey de Montbray)
    - » X mnozí omilostněni
    - » → Vilém vpadá na kontinentem a poráží bratra
    - » 1091 zahnal skotského krále Malcolma III. a vnutil mu placení tributu; 1093 byly Malcolmovy síly poraženy u Alnwicku 13. 11. 1093 Robertem z Mowbray (+ Malcolma)
  - Po smrti Lanfranca ustanovuje ab. Anselma x ten je podpůrcem gregoriánské reformy → odchází do exilu
  - 1095 Další rebélie s cílem nahradit krále Štěpánem z Aumale synovcem Viléma I. – opět Mowbray (spolu s Vilémem z Eu a Vilémem z Aldrie) – obležen v Bamburghu a zajat při pokusu o útěk
  - 1096 se stal proti platbě 10 000 hřiven Robertovým regentem
  - Ranulf Flambard, biskup v Durhamu, a další pomocníci
- Jindřich I. (1100-1135)
  - Nejmladším synem Viléma I., kupuje si hrabství Cotentin
  - Získává trůn na základě slibu, že zruší některé nepopulární kroky svého bratra → uvěznil Ranulfa Flambarda, biskupa z Durhamu, a obvinil jej z korupce
    - X mnohé spolupracovníky svého bratra naopak přebíral
  - Spory o trůn s Robertem (1101-1106)
    - Když se R. vylodil, četní angličtí baroni nepřišli Jindřicha podpořit → smlouva Altonu – bratři se vzájemně uznali, Jindřich přislíbil platit 2 000 hř. ročně, nikdo neměl být potrestán
      - » X William de Warrene následně potrestán vyhnanstvím, potrestáni i baroni z Belléme + Robert byl zbaven majetků v Anglii
      - » Následně byl R. pomalu zatlačován do defenzivy i v Normandii
        - poražen u Tinchebray a uvězněn po zbylých takřka 30 let
  - Spory o vládu nad Normandií s jeho synem Vilémem – poražen u Brémule
  - Ústřední orgány k regionální správě – často využívá „nové lidi“
    - Exchequer – audit dání shromažďovaných šerifů
      - » Pipe rolls (první dochované z r. 1129-1130) x nezaznamenávány všechny příjmy
    - Justices – Eyre – putovní soud + inspekce vazalů; coroner (1194, Articles of Eyre) jako místní ochránce králových finančních zájmů + zaznamenávání královských žalob
    - Kontrola církve
    - Boj o kvalitu mince – přitvrzování zákonů

Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

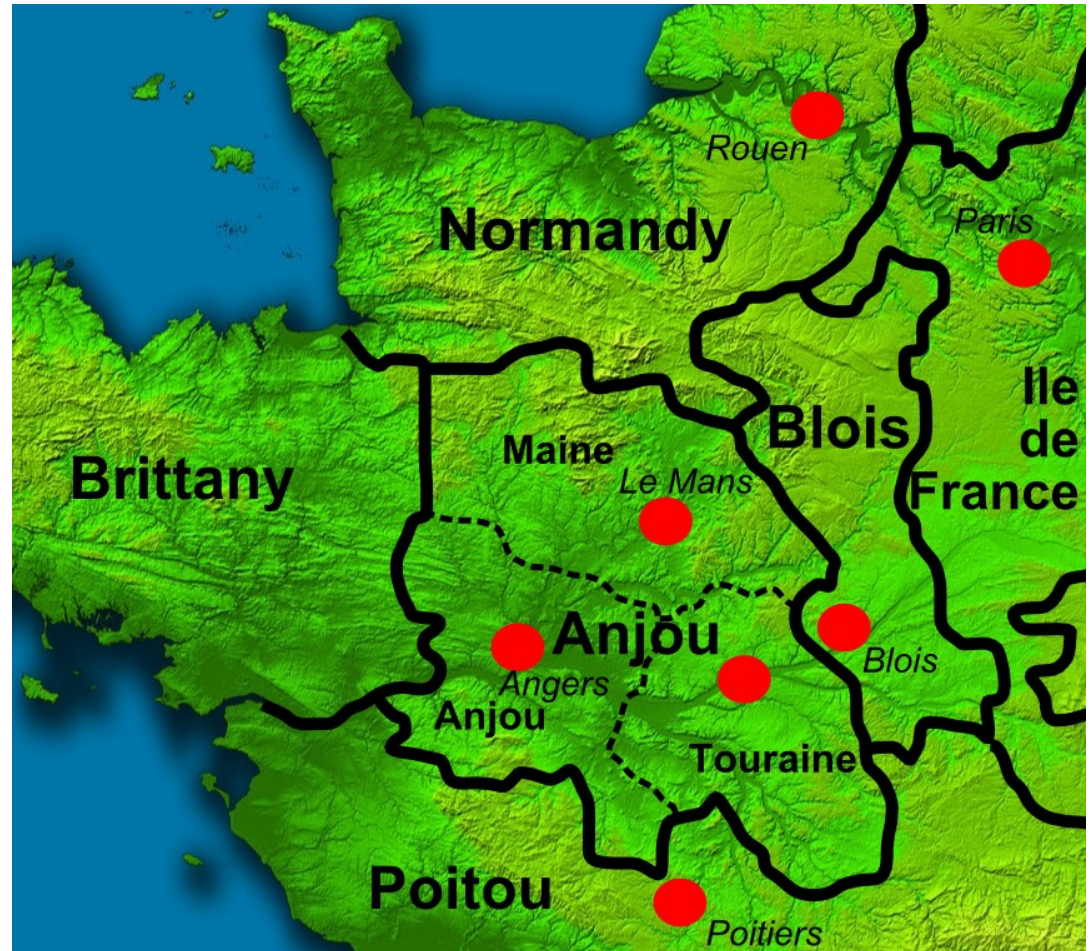
Politická mapa Anglie a Walesu c. 1153

- Modrá – území pod kontrolou krále Jindřicha II. (1154-89)
- Červená – území pod kontrolou Štěpána z Blois (1135-53/4)
- Šedá – neurčitelné
- Žlutá – Ranulf z Chesteru a Robert of Leicesteru
- Zelená – skotský král David I

Poslední soud? Domesday
Book a problém vzniku
moderní státní správy a
centralizované monarchie na
příkladu Anglie a Francie

Severní Francie okolo 1100

Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- Štěpán z Blois (1135-1154)

- x Robert z Gloucesteru
- Jindřich II. podporován Ranulfem z Chesteru a Robertem de Beaumont, earlem z Leicester
  - x vojenský pat
- Smlouva z Wallingfordu/Winchesteru/Westminsteru
  - ↔ Léto, 1153 + Eustacha, syna a dědice krále Štěpána
    - » → dědicem anglické koruny Jindřich II., syn císařovny Matyldy (ukončení období označovaného jako anarchie, 1135-1153)
    - » → Štěpánovi zaručen doživotně trůn
    - » → Bezpečnost pro Š. mladšího syna Viléma (+1159), hraběte z Boulogne, Mortain a Surrey

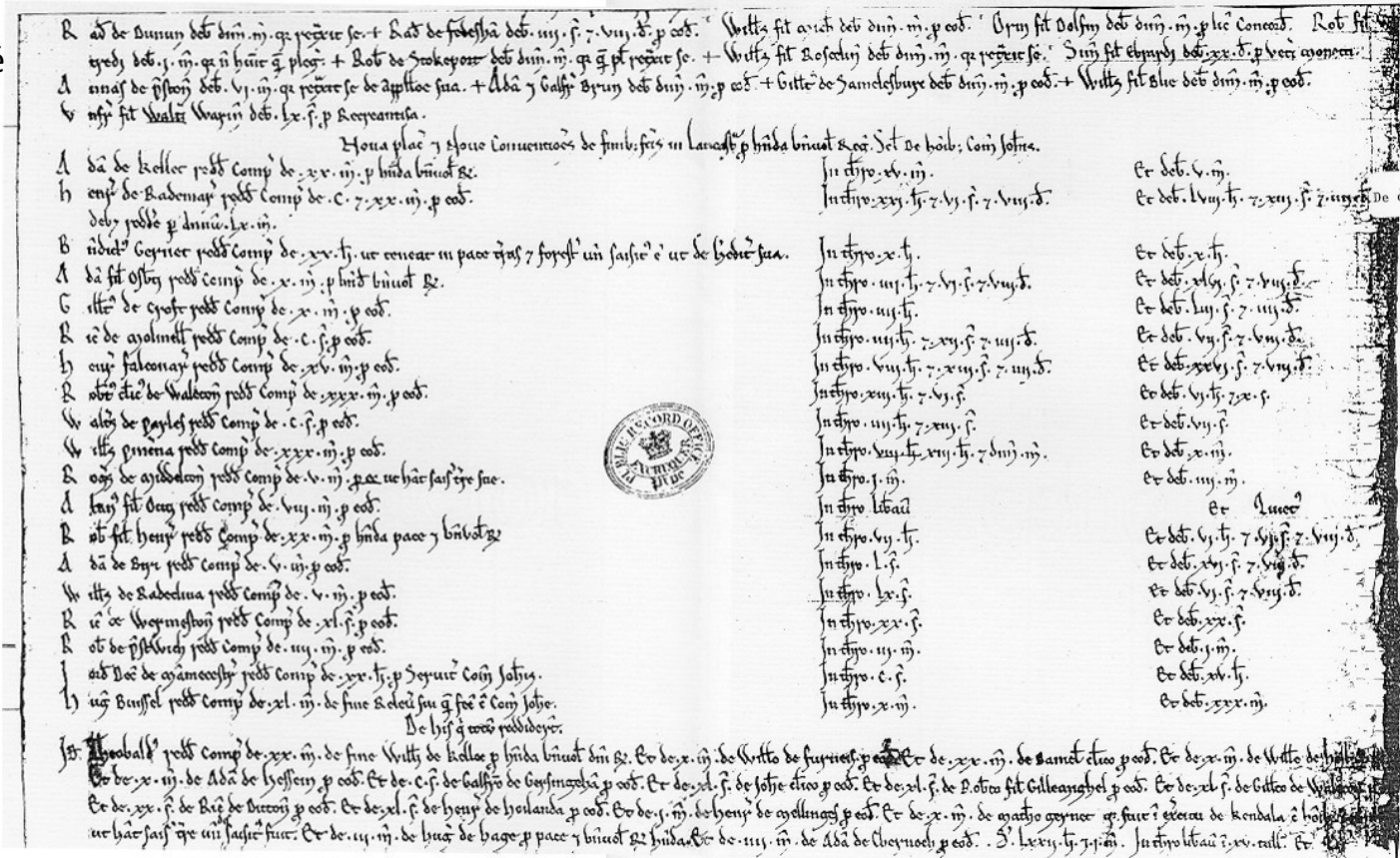
Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- *Leges Henrici Primi* – součástí *Quadripartitu* (soukromá iniciativa k vytvoření zákoníku)
- *Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliae*
- Územní správa: *wapentakes* na severu a *hundreds* na jihu → *shires*: šerifové jako zástupci krále a často také velmi mocní a bohatí místní
  - Role soudní, finanční, exekutivní a vojenská
    - » Šerif odpovídá za příjmy ze všech královských statků v rámci hrabství, výběr Danegeldu, apod.
    - » Na soudech mj. předčítány i královské přípisy, *writs* + šerif objíždí i soudy setnin
    - » Pomocníci – zástupce, výběřčí, apod.
    - » Hrady x obvykle nesvěřovány šerifům
    - » Mimo většinou i lesy x nemáme ještě doklady plně vyprofilované hierarchie
  - Earlové: není regulérní jednotkou, spíše vyznamenáním pro některé blízké královy přátele
  - Soudy x existovali i místní justiciáři, jmenovaní králem
  - Pronikání na sever
- Úřad komořího vyššího i nižšího ↔ výběr daní – gros královských příjmů tvoří buď přímé výnosy, nebo pronájmy královských statků (z 26 480 liber 9 166 + 2 707)
  - Kolísá mezi 8 000 a 30 000 liber
  - + Pokuty, pomoci a zejména Danegeld (6 šilinků z *hide / carucca* – 4 355 liber) x značné nedoplatky (7 942 + prominuto 2 531), příjmy silně kolísají
  - Napojení abacistů na panovnické správní struktury (Turchill)
  - *Dialogus de Scaccario* (ca. 1178) Richarda FitzNeila, lorda nejvyššího komoří z časů Jindřicha II. (1154-1189): -
    - praktické návody a popis pomůcky, plátna se sedmi sloupci od pencí po desetitisíce liber ↔ sloupce nahrazují nulu (a tedy arabský způsob počítání)
  - Účetní dvůr: dvakrát ročně přezkoumává místní finance
  - Bez pevného sídla
  - Termíny výběru o Velikonocích a o sv. Michalu

Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

Pipe rolls – královské účty (1130-1833), v řadě dochovány od 1155, nejspíše vedeny už před 1130

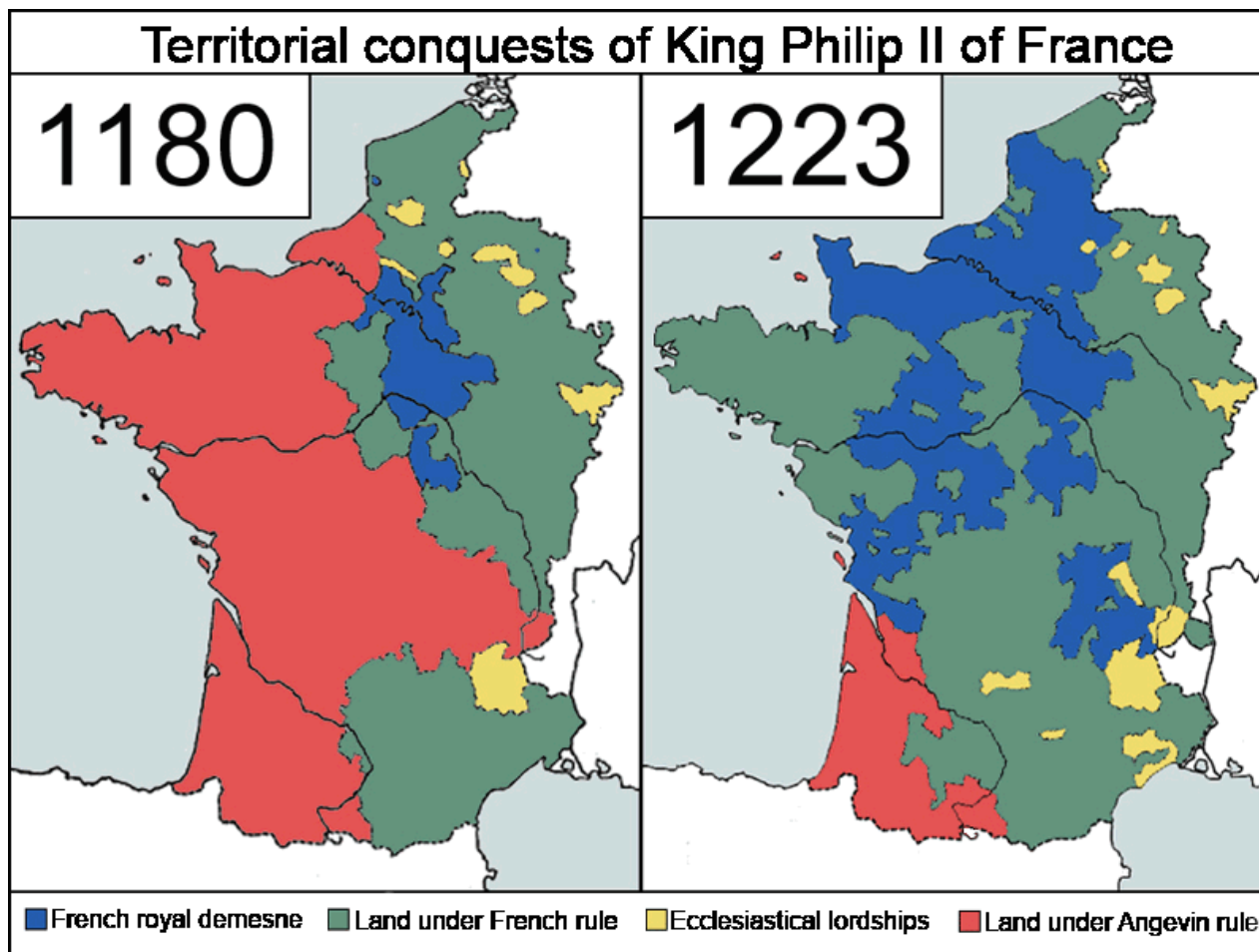
Poslední soud? *Domesday Book* a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- Ludvík VI. (1108-1137)
  - 3. 8. 1108 korunován v Orleáns Daimbertem ze Sens
  - 1115 využil sporů mezi Enguerandem de Coucy a komunou města Amiens → obležení a dobytí nedobytného Castillonu
  - 1137 oženil svého syna za Eleonoru Akvitánskou, dceru akvitánského vévody Viléma X.
- Ludvík VII. (1137-1180)
  - Původně vyhlédnut pro mnišskou dráhu
  - Spor s Inocencem II. o obsazení ab. Bourges
  - 1144 Hrabě z Anjou Geoffrey se zmocňuje Normandie – za své uznání Ludvíkovi odstupuje část hrabství Vexin
  - Zapojil se do sporu mezi hrabětem Teobaldem II. z Champagne a Raoulem I. z Vermandois, jehož Eleanora přiměla zapudit svou choť a vzít si její sestru Petronillu
    - Cítí se provinile za vypálení Vitry → prohlašuje svůj úmysl vyrazit na křížovou výpravu
      - → konflikt s chotí ohledně pomoci jejímu strýci Raimundovi Antiochijskému → březen, 1152 Beaugency – rozvod
        - » → květen, 1160 se vdává za Jindřicha z Anjou x neúspěšný Ludvíkův pokus Jindřicha pokořit
        - » 1154 sňatek s Constancií Kastilskou, dc. Alfonse VII. Kastilského x bez syna → Jindřich navrhuje sňatek svého syna Jindřicha a princezny Markéty (smlouva z Gisors, 1158)
          - Konflikty – 1159 L. vytáhl na pomoc Raimundovi V. z Tolouse a Jindřich dobrovolně odtáhl s tím, že uznal jeho autoritu jako svého lenního pána
        - » 1160 sňatek s Adélou ze Champagne
        - » Snaha rozeštvát Jindřicha a jeho syny, které místo otce oblénil državami ve Francii (1173-1177)
    - Stále častější kontakty se vzdálenějšími leníky, spojení s místním klérem, budování kamenných pevností

Poslední soud? *Domesday Book* a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- Filip II. August (1180-1223)
  - 1187 se narodil jeho syn Ludvík, který v důsledku smrti své matky dědí Artois
  - Jeho armáda se odhaduje na 250 rytířů, 250 seržantů (střední jízda), 100 jízdních střelců a 133 pěších střelců z kuše a 2000 pěších x ke konci jeho vlády se zdvanásobila (až 3 000 rytířů a 9 000 jízdních seržantů)
  - 1181 spor o Vermandois s Filipem I. Flanderským – díky tomu, že rozbil jeho alianci, ani nedošlo k bitvě → smlouva z Boves mu zajistila získání sporných oblastí
  - Spory s anglickými králi: červen, 1183 – smrt Jindřicha I. → Filip usiluje o to získat zpět její věno, zejména po té, co o její ruku žádá uherský král Béla III. – Jindřich nakonec souhlasí
    - 1186 po smrti nejmladšího Jindřichova syna bretaňského vévody Geoffreje II. usiluje o poručnictví jako lenní pán
    - Následně využívá sporů mezi Jindřichem a jeho syny
    - 1190-1191 spolu s králem Richardem Lví Srdce pobývá ve Sv. zemi x nakonec zde zanechává svou armádu o 10 000 mužích a vrací se zpět
      - → snaží se zmocnit hrabství Vexin, jež tvořilo věno Richardovy snoubenky a jeho sestry Alys, kterou si Richard nakonec nevzal
        - » X Richardovy državy pod ochranou církve ↔ Richard je stále na křížové výpravě
          - → Filip se pokouší podvést normandského senešala Williama FitzPatricka, šíří pomluvy o Richardovi a následně se domlouvá s jeho bratrem Janem a společně také s císařem Jindřichem, kterého se pokoušejí přesvědčit, aby Richarda držel v zajetí co nejdéle x propuštěn 1194 13. 3. 1194 se Richard vrací do Anglie
            - → Filip se pokouší obsadit Normandii x zahnán Richardem na útěk – poražen u Frétevalu, kde se tak tak vyhnul zajetí – vítězství se kloní k Richardovi, který v r. 1198 již drží vše, co Filip ovládl 1193 x zabit při obléhání Shinonu → uzavření míru v Le Goulet – Jan se vzdává Berry a platí 20 000 hř.
            - 1200 vzpoura proti Janovi v Akvitánii
            - 1202 si na Jana stěžují jeho vazalové u Filipa x Jan vpadá s vojskem do Anglie a ztrácí se bretaňský vévoda Artur – obecně se věří, že jej Jan dal zavraždit → opozice + J. předvolán Filipem před soud 12 peerů
            - 1212 Jan i Otto ve pří s papežem – F. toho opět využil a svolal své vazaly do boje proti Janovi jako nepříteli církve x Ferdinand Flanderský jej odmítl → Filip vítězí u Bouvines

Poslední soud? *Domesday Book* a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- Prevoti
  - Správci královského majetku (11. st.) x tendence k dědičnosti → král tyto úřady pronajímá a draží
  - Příjmy odvádějí do rukou komorníků
  - V Normandii – vikomti
- Bailliové = úředník pověřený správou hradu (steward / senešal), kc. 12. st. (1184); zprvu „inspektoři“
  - Placen panovníkem a vyslán jako jeho zástupce
    - v prevótstvím vybírají spolupracovníky prevotů
    - Zprvu působí ve skupinách – inspirováno anglickým příkladem
    - mají spravovat regenty
    - Drží soudy
    - Asistují regentům
    - Skládají účty za svěřené území
  - V čele místní justice, administrativy i finanční správy
  - Zprvu jen v rámci královské domény
- Senešalové
- Účetní komora
- Curia regis
- Mýto (*péage*), hostinské právo (*gite*), clo z přepravovaného zboží (*tonlieu*) či *champart*, tedy poměrný poplatek z úrody
- Curia –
  - Grands officiers: Senešal, Conetáble, Bouteiller, Camerarius, Cancelarius
  - X záhy ztrácí na významu → v panovníkově okolí se více uplatňují osoby sice neurozené, ale vzdělané, zejména v právu
  - 1202-1203 – první rozpočet – objevuje se Královská účetní komora

Poslední soud? Domesday Book a problém vzniku moderní státní správy a centralizované monarchie na příkladu Anglie a Francie

- John W. Baldwin: *The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages*. University of California Press 1991.
- Jim Bradbury: *Stephen and Matilda: The Civil War of 1139–53*. Sutton Publishing 1996.
- Judith A. Green: *The Government of England under Henry I*. Cambridge 1986.

Periferie Evropy II: Byzanc

- Byzancion 660 př. n. l.
  - X 326 n. l. vybráno jako nová rezidence po vítězství nad Liciniem
    - » → nová kasta místních senátorů, přísun obilí ↔ snaha vybudovat nový Řím
    - » Za Justiniána 500-600 000 obyvatel
    - » Ještě kol. 600 značný podíl latinsky mluvících x grecizace
      - ↔ trend v rámci říše

Periferie Evropy II: Byzanc

- Pozdně antické/raně byzantské období (kc. 3.-650)
  - Justinán I. (527-565): schopní spolupracovníci Belisar, Narses, Germanus, Sittas, Jan Troglyta a Jan Kapadočan, Tribonian
    - Válka s Persií (526-532)
      - » 530 vítězství u Dary (Belisar) x 531 porážka u Callinicu, jež ovšem stejnou měrou oslabil i Peršany
        - → Mír vykopen platbami ve zlatě
      - » 540 Chosroes opět napadl římská území v Sýrii
        - x 541 fronta stabilizována Belisarem
        - X válku ukončil až mír r. 562 – Římanům zůstala Lazika
    - 532 rozdrtil povstání Níká s pomocí Belisara a Narsa
    - Restaurace římského panství na Z
      - » 533 Belisar poráží Vandaly v bitvách u Ad Decimum a u Tricamarum
      - » 535-540, 544-548, 551-554 Belisar a Narses bojují s Ostrogóty
        - 540 B. úspěšně obsazuje Ravennu a naoko přijímá císařský titul → odvolán císařem, 544-548 bez větších úspěchů ↔ málo jednotek kvůli perskému nebezpečí
        - 551-554 N. poráží Ostrogóty u Busta Gallorum, u Mons Lactarius a Franky u Casilinu → pověřen správou země
    - *Codex Justinianus* – Tribonian (529-532, 535-542 kvestorem; magister officiorum), zodpovědný spolu s Janem Kapadočanem za jeho vznik (Digesta, InSTITUTE, Novely)
    - 541 mor
    - Náboženská politika – tvrdá snaha zajistit pravověří nadvládu x odpor
    - Justin II. / Tiberios II. / Maurikios / Fokas / Heraklios (dynastie) – tlak Peršanů i Slovanů a Avarů, vpád Langobardů; snaha o tvrdou náboženskou politiku
      - » → postupné oslabení říše vede ke ztrátě většiny Balkánu a následně i Palestiny, Sýrie a Egypta (Peršané/Arabové); oslabení vlivu na Z
      - » I změna módy (brada x hladké oholení)
      - » Imperator Augustus → Basileos ↔ postupná grecizace dvora i země

Periferie Evropy II: Byzanc

- Střední Byzanc (650-1204/1261)
  - Konstans II. (641-668)
    - Poslední císař, který navštívil Řím
    - Svě sídlo přeložil na Sicílii do Syrakus
  - Konstantin IV. (668-685)
    - Dočasná stabilizace díky vojenským úspěchům x 679 příchod Protobulharů vedených Asparuchem
  - Justinian II. (685-695, 705-711), Leon (695-698) a Tiberios (695-705 – císařem náhodou – jednotky se obávají trestu pro neschopnost zabránit ztrátě S Afriky)
    - Vojenské úspěchy a přesídlovací/osídlovací politika (např. Slované do Malé Asie)
      - » Nejprve s jejich pomocí zvítězil v Arménii (693)
      - » x poražen u Sebstopolis právě proto, že přeběhly jeho přesídlenecké slovanské jednotky, neboť byly upláceny Araby
    - X ztráta S Afriky
    - Nómos Georgikós – snaha o ochranu svobodných drobných vlastníků půdy (datace nejistá) + značný vliv na jihoslovanské právo x lokálně omezená platnost, zřejmě v sl. oblastech
    - Daňová reforma
  - Lev III. (717-741)
    - Nová, syrská dynastie
    - Již v prvním roce vlády útok Arabů x odražení na moři + pomoc Bulharů
    - 726 ikonoklastická kampaň
    - Situace v Itálii (tažení proti Lgb.; spory s papeži, zřejmě kvůli daním)
  - Konstantin V. (743-775)
    - Trůnu se musel zmocnit násilím, když jej po otcově smrti vytěsnil komorník Artabasdes v době, kdy se právě nacházel v čele vojska na tažení proti Arabům
    - Vytváří další témata
    - Zlepšení výběru daní kvůli posílení armády
    - X rozsah jeho opatření proti klášterům neznáme, zřejmě náboženská politika nehrála za jeho vlády takovou roli, jakou jí přiřítají pozdější ikonodulské prameny
      - » ↔ může souviset se snahou zabránit skrývání mladíků povinných brannou službou v klášteře
    - Zahraniční politika
      - » Aby znesnadnil Arabům jejich vpády, vylidnil pohraniční oblasti, případně jiné hustěji zasedlil a vybavil silnější posádkou
        - → Následná ofenzíva při východních hranicích do Arménie, Libanonu i Sýrie
      - » Stabilizace hranice na Balkáně (pravidelná tažení pro Bulharům, i zdejšími Slovanům)
      - » X další územní ztráty v Itálii
  - Lev IV. (775-780)
    - Ikonodůl; zemi zanechal své ženě Ireně jako regentce x ta nakonec panuje samostatně, ale je nakonec sesazena Nikeforem I. (802-811)
  - Nikeforos (802-811)
    - Smlouva s Karle Velikým, na jejímž základě Nikeforos uznal francké panství v Římě, v Raveně a v Pentapoli, zatímco Byzanci měla zůstat jižní Itálie, Benátky a Istrie s Dalmácií
    - 804 poražen u Krasu Araby – mír vykoupen velkým tributem
    - 811 poražen u Warbizy Krumem
    - Staurakios – Michael I. Rhangabes (811-813) – uznání Karlova císařského titulu
      - » M. opět poražen 813 Bulhary u Versiniky → novým císařem prohlášen Lev V. Armén + M. abdikuje a stahuje se do kláštera
        - Lev uzavírá s Omurtagem mír na 30 let
          - Navazuje na ikonoklastickou politiku svých syrských předchůdců x značná ikonodulská opozice
            - ↔ odhaleno spiknutí jeho přítele Michaela Psella → uvězněn x jeho spojenci využili příležitosti a Lva zavraždili

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

• Střední Byzanc (650-1204/1261)

- Michal II. (820-829)
  - Zakladatel frýžské dynastie x sňatek s Eufrosýné, dc. Konstantina VI., posledního mužského člena syrské dynastie
  - Boje s bývalým spojencem Tomášem, podporovaným Omurtagem
  - Ztráta Kréty ve prospěch Arabů a ohrožení Sicílie
- Teofil (829-842)
  - Se střídavým štěstím bojuje na několika frontách (Sicílie, V hranice, Balkán)
  - Jeho nástupcem pouze tříletý Michael III. (842-867)
    - » → regentská vláda jeho matky Teodory a eunucha Theoktista – stabilizace východní hranice
    - » Konečné povolení uctívání obrazů
    - » X zesílil vliv jeho strýce Bardase, který jej přiměl poslat matku i sestry do kláštera (856)
      - B. uskutečňuje vnitřní reformy, zatímco M. táhne v čele armády
      - Křest chána Borise (Michala) ↔ jeden z důvodů budoucího rozkolu
      - X 867 zavražděn svým milcem, stájníkem Basileem, který r. 865 vytlačil Bardu, který byl 866 zavražděn
- Basileos I. (867-886)
  - Zakladatelem makedonské dynastie (byl jeho syn Lev VI. byl nejspíše synem Michalovým, protože se Basileos oženil s M. stávající milenkou)
  - Rozsáhlá zákonodárná činnost (*Basiliká*)
  - Porážka paulikiánů
- Lev VI. Moudrý (886-912)
  - Poražen Bulhary, ztratil na Sicílii Taorminu, neúspěšně se pokusil obsadit Kypr
  - X podpora kultury
- Konstantin VII. Porfyrogennetos (912-959)
  - X vládnou za něj fakticky jiní (např. jeho tchán, admirál Romanos I. Lakapenos (920-944) – ukončení schismatu, mír s Bulhary, pacifikace východu – podrobil si emirát Melitene i Armény, porazil Varjagy)
    - » Romanos II. (959-963), Nikeforos II. Fokas (963-969; z jeho rodu mnoho úspěšných generálů; rozsáhlé majetky v Anatolii; dobyty Kréty, Aleppa, Antiochie, etc. X ztráta Sicílie; spolu se Svjatoslavem útočí na Bulharsko x zavražděn)
      - → tažení Svjatoslava na Konstantinopol zastavil až Jan Tzimiskes (969-976) u Arkadiopole x povstání Bardase Fóky
- Basileos II. (976-1025)
  - Zprvu regentem eunuch, komorník Basileos x povstání Bardy Sklera x poraženou B. spojencem Bardou Fokem x 985 se B. podařilo vymanit se z jeho vlivu a potlačit chystané spiknutí + B. F. jmenován místo vrchním velitelem duxem v Antiochii
    - » X povstání komitopolů v Bulharsku → císař poražen u Trajánovy brány → považován za slabého – spikli se proti němu oba Bardové
      - X B. II. vyslal posly k Vladimírovi a směřil s ním pomoc jeho bojovníků za svou sestru (V. křest 988) → díky nim a šťastné náhodě (smrt BG na začátku bitvy) zvítězil u Abydu
  - 991-1018 díky opatrným úspěchům a vítězstvím u Skopje (1004) a Kleidonu (1014) zničení prvního bulharského carství, završené triumfálním vjezdem do Ochridu
  - Rozšíření byzantské moci na východě (dosažení Eufratu a Tigridu) x narušení křehké rovnováhy
  - Umírá během příprav tažení na Sicílii – v Itálii odkázán na spolupráci s Benátkami a dalšími italskými městskými státy
  - Povinnost platit daně z pozemků přenesena z obcí na *dynatoi*, bohaté
  - → jeho nástupci Konstantin VIII., Roman III., Michael IV. a Michael V., Zoe a Teodora, Konstantin IX., Michael VI. vesměs nepanovali dlouho a jejich vláda byla provázena neúspěchy (dobyty Sicílie Georgiem Maniakem za M. IV. ztroskotalo na intrikách) – rozpuštění arménské armády na východě, problémy v J Itálii, útoky Rusů, příchod seldžuckých Turků, schisma
    - » Nástup Komnénovců – Izák I. Komnénos (1057-1059)

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

• Střední Byzanc (650-1204/1261)

• Izák I. Komnénos (1057-1059)

- Vzbouřil se proti Michaelovi VI., jehož porazil
- Reformy, úspěšné tažení proti Pečeněhům x nemoc → vládu předal Konstantinu X. Dukovi, synovi Andronika Duky, podporovanému Michaeliem Psellem, který fakticky vládnul spolu s jeho chotí Eudokií, a přes své uzdravení se stáhl do kláštera, kde zanedlouho zemřel
  - » → oslabení armády → ztráta jižní Itálie a hrozba v Malé Asii
  - » Roman IV. Diogenes – značné ohrožení Seldžuky, vzpora normanských žoldnéřů a obležení Bari Normany → omezené veřejných výdajů ve snaze získat prostředky na armádu
    - Tažení vedené Manuelem Komnénem skončilo porážkou a zajetím byzantského generála x ten svého nepřítele přesvědčil k jednání s císařem → alp-Arslan osobně táhne do boje a obléhá Mantzikert, který dobíjí
      - Na jaře naopak Roman snadno dobyl Mantzikert zpět a část své armády vyslal ovládnout jinou pevnost x zahánána + zrazují Uzové
        - X alp-Arslan nabízí Romanovi příměří x odmítnut → 26. 8. nerozhodná bitva x Byzantinci při stahování z boje napadeni → poražení pravého křídla + zrada Andronika Duky, který rozhlásil zprávu o údajné císařově smrti, jež porušila pořádek vojska → Roman zajat x smluvil vcelku rozumný mír s Turky
          - X povstání Duků a Michaela Psella → císařem Michael VII. Dukas (1071-1078), který odmítl uznat podmínky míru → alp-Arslan a jeho syn Malik Šáh dobíjejí další byzantská území v MA
          - X 1077 vzpory Nikefora Bryennia na Z a Nikefora III. Botaneita (1078-1081), podporovaná Sulejmanem, na V x nakonec i Nikeforos donucen k abdikaci

• Alexios I. Komnénos (1081-1118)

- Opřel se jak o svou rodinu, tak o rodinu své choti z dynastie Duků
- Boje s Normany ve spojení s Benátkami a císařem Jindřichem x stíhán porážkami + ohrožen i v Makedonii + nucen uplatit Benátčany značnými koncesemi (bezcelní provoz, zajištění benátské čtvrti v Konstantinopoli)
- Po počátečních neúspěších (porážka u Silistry 1087) je 1091 u Levunia v ústí řeky Maricy takřka vyhladil → výrazně posíleno A. postavení v říši
- Porážka smyrenského emíra Tzachase v Propontidě
- X znehodnocení mince, vysoký daňový tlak, četné odvody
  - » Stabilizace, založená na dlouhodobě nezdravých opatřeních, jež podkopávala domácí ekonomiku
  - » Jeho syn Jan (1118-1143) metodicky rozšiřuje říšské území v mnoha opatrných kampaních
  - » Manuel (1143-1180)

Periferie Evropy II: Byzanc

- Střední Byzanc (650-1204/1261)
  - Vznik témat ↔ marky, tj. objevuje se v nejohroženějších oblastech (první zmínka k r. 622) x témata mimo ohrožení, na hranicích se to jmenuje jinak – viz Neville
    - Zprvu zahrnuje několik provincií, v čele stratégos (později comes/patrikios) ↔ vzpoury po 668
      - X snaha je rozdělit na co nejmenší jednotky, aby se vzpourám zabránilo
      - 2-18 drungariů s oddíly po 1000 mužích
      - » Až okolo 840 vojenští guvernérři, k ruce protonotáři
      - » x provincie (eparchie) dlouho přetrvávají, min. do 8. st., i po té paralelně funguje civilní správa
      - » V 2. pol. 11. st. pozvolný rozpad této organizace a snaha opět striktně oddělit civilní a vojenskou správu
    - Usazování rolníků na půdě (*stratitika ktemata*) x nesouvisí přímo se vznikem témat
      - » Vztah k *limitanei* ?
  - Monotheletismus (dvě přirozenosti Kristovy x jeho vůle plně diktována Bohem) ↔ za vlády císaře Heraklia snaha usmířit monofysitismus a klasické *symbolon* stanovené chalcedonským koncilem 451
    - Zprvu určité sympatie dvora i papežství (Honorius I., 625-638) x 649 papež Martin odsuzuje jako herezi, r. 680 odsouzeno jako hereze také III. konstantinopolským koncilem
  - Ikonoklasmus – r. 726, zejména Lev III. (717-741), Konstantin V. (741-775), Lev IV. (775-780, Lev V. (813-820) a Theofil (829-842)
    - X zásluhou císařoven Ireny a Theodory, resp. Jana z Damašku koncily v Nikaji (2., 787) a Konstantinopoli (842) opět připouští úctu k vyobrazením Krista, PM, světců či andělů, nicméně vyžaduje, aby prosby byly směřovány pouze ke sv. Trojici
    - VII. ekumenický koncil také upozornil, že úctu patří vyobrazovanému, nikoli vyobrazení samému (určité pochyby ve francké říši – koncil ve Frankfurtu, 794)

Periferie Evropy II: Byzanc

- Střední Byzanc (650-1204/1261)
  - Elity – různé typy elit (místní elity, senátorská aristokracie, „služební“ aristokracie)
    - Se zmenšením velikosti říše roste význam dvořanů ↔ stát se omezuje na obranu územní integrity, a tím pádem i fiskální politiky, dvora a mezinárodní politiky ↔ do místních záležitostí zasahuje jenom v omezené míře
      - » ↔ Společenské špičky jsou vlastně průsečíky centrálních zájmů a zájmů vlastního klanu/rodiny
      - » ↔ Klíčové postavení služby státu ukazuje i fakt, že neexistuje samostatný termín pro jakousi dědičnou elitu x kategorie původu ovšem není zcela zapomenuta
        - Rotace ve funkcích
        - Investice do nákupu vysokých pozic, které mnohdy fungují jako doživotní renty a nemají přímo vliv na skutečný výkon moc
          - ↔ existují propracovaný žebříčky hodností, avšak s nejasnými pravomocemi
            - → nejde o klasickou byrokracii
            - Za Komnénovců platy nahrazovány přiděly půdy
        - X od 8., a výrazněji od poč. 10. století ovšem sílí ekonomická nezávislost elit ↔ stále častěji se objevují rodová jména, atd., roste pnutí mezi ekonomickými zájmy této vrstvy a dvora → v 10.-11. století je zřejmé, že snaha oslabit stále více lokálně vázanou aristokracii je čím dál tím méně úspěšná ↔ c. nucen využívat k prosazování legislativy ty osoby, proti jejichž zájmům byla namířena
          - Nedá se ovšem hovořit o homogenní skupině, nicméně okolo poloviny 11. st. i současníci hovoří o skupině vojenských velitelů, majetkově ukotvených v Anatólii, a o civilních úřednících při dvoře
          - Basileos II. nebo Konstantin VIII. staví různé klany proti sobě
          - Komnénovci se tomu snaž čelit tím, že posilují pozice vlastního klanu x opět závislé na loyaltitě jeho členů vůči císaři
            - Urychluje vývoj směrem ke zformování nezávislé šlechty
            - Dalším faktorem počasí a daně, které žene menší vlastníky půdy do náruče mocných patronů
            - ? Pronóie jako zprvu nepodmíněné dary, později propůjčení půdy za vojenskou službu x čtenější až po 1150, obvykle jde o nevelké rozlohy půdy
            - Daňové exempce
            - X význam blízkosti císaři a dvoru ovšem přetrvává až do úplného konce x inflace úřadů a snižování reálné hodnoty platů (ty původně u nejnižší postavených mohly činit až 20 kg zlata ročně)
              - Platy stále klíčovým zdrojem proti méně jisté a výnosné půdě + součástí i úplatky, které se v rozumné míře chápou jako systémové
              - Zprvu zakázána účast na obchodu ↔ o obchodnících mnoho nevíme, ačkoli obchod jistě vzkvétal min. během 9.-11. st. – obchod vnímán jako sociálně dehonestující aktivita ↔ rostoucí význam italských obchodníků
          - Existuje celá řada rodin, které jsou sice vlivné, ale nereprezentují úplnou špičku (*archontes*)
            - Často svázané s nově vznikajícími / obnovovanými městy (9. st.), kterých si císařská správa zacílená primárně na zemědělské komunity, dvakrát nevíš ↔ vznik patronátně-klientních vazeb, které nepřímo ohrožují fiskální zájmy státu
            - Klíčoví často místní biskupové jako na Z

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

- Pozdní Byzanc (1204/1261-1453)

Periferie Evropy II: Byzanc

Periferie Evropy II: Byzanc

- Walter K. Hanak: *The Nature and the Image of Princely Power in Kievan Rus', 980-1054*. Leiden 2013.
- Hartmut Leppin: *Justinian. Das christliche Experiment*. Klett-Cotta, Stuttgart 2011.
- Walter E. Kaegi: *Heraclius – Emperor of Byzantium*. Cambridge 2003.
- John Haldon: *Byzantium in the Seventh Century. The Transformation of a Culture*. 2. Aufl. Cambridge 1997.
- John F. Haldon: *Warfare, State and Society in the Byzantine World. 565–1204*. UCL Press, London 1999.
- Johannes Karayannopoulos: *Die Entstehung der byzantinischen Themenordnung*. C. H. Beck, München 1959.
- Ralph-Johannes Lilie: *Die zweihundertjährige Reform. Zu den Anfängen der Themenorganisation im 7. und 8. Jahrhundert*. In: *Byzantinoslavica*. Band 45, 1984.
- Leslie Brubaker, John F. Haldon: *Byzantium in the Iconoclast era. c. 680–850. A History*. Cambridge University Press, Cambridge u. a. 2011.
- Warren Treadgold: *The Byzantine Revival, 780–842*. Stanford University Press, Stanford 1988.
- Catherine Holmes: *Basil II and the Governance of Empire, 976–1025*. Oxford University Press, Oxford 2005.
- Anthony Kaldellis: *The Byzantine Republic: People and Power in New Rome*. Harvard University Press, 2015.

Melioratio terrae: právo – vzdělávání –
kultura

Periferie Evropy III: Rus a počátky střední Evropy

- Kontakty, vikingové, christianizace, etatizační procesy
- 845 se objevují vyslanci lidu Rhós na franckém dvoře – jedná se zřejmě o označení vikingů, pronikajících přes východní Evropu do Byzance
- Rurik (862-878/879)
  - Znáám jen z pozdní *Povesti vremennych let*, kde se objevuje s bratrem Sineem a Truvorem (špatně pochopené označení jeho domácnosti v severštině)
    - Někdy ztotožňován s hedebským náčelníkem Hroerkem
  - Zprvu údajným vládcem Novgorodu
    - Mezi jeho družiníky počítání i Askold (+ 882) a Dir (+ 882), kteří měli svého pána požádat o svolení opustit družinu a cestou se vydat do Konstantinopole x cestou narazili na Kyjev, jehož se zmocnili
  - Normanistická teorie (Schlözer, ad.) učí, že to byli právě tito severané, kdo u anarchistických Slovanů vybudovali stát
    - X existence starších center
- Oleg (878/879-912)
  - Dle *Povesti* údajně poručníkem Igora, syna Rurikova
    - 882 pod záminkou ukázání kněžice Askoldu a Dirovi je přilákal do svého tábora, zavraždil a tak sjednotil novgorodské a kyjevské knížectví
    - 911 uzavření výhodné obchodní smlouvy s Konstantinopolí
    - «Я враг хазарам, поэтому и вам незачем платить им дань.» К радимичам: «Кому дань даёте?». Те ответили: «Козарам». И говорит Олег: «Не давайте Козаромъ, но мне давайте». «И владел Олег деревлянами, полянами, радимичами, а с — уличами и тиверцами имьяше рать».
    - Znáám jej nejenom z *Povesti*, ale také z tzv. chazarské korespondence, která zmiňuje jakéhosi náčelníka Rusů jménem HLGW x 40. l. 10. st. (i v *De administrando imperio*)
      - » → Odlišné názory na vzájemné vztahy a chronologii ↔ Igor není zřejmě vzdálenějším potomkem Rurikovým, jenž s Olegem soupeřil o knížecí stolec
        - ↔ zpráva o Olegově smrti během útěku do země FRS (Persie?) odpovídá zprávě arabského kronikáře k r. 944/945 o ruském nájezdu na zemi Arran

Periferie Evropy III: Rus a počátky střední Evropy

- Igor (912-945)
  - 941 a 944 táhne na Konstantinopol, aby si vynutil výhodnou smlouvu
  - Zabit Drevljany při vybírání tributu (roztrhán)
    - → Olga mění způsob vybírání *poljudie* (v penězích, v kožkách, otrocích, atd.) + pomsta na Drevljanech
- Olga (945-962-969)
  - Údajně sezdána již s Igorem již 903
  - 946/957 křest v Konstantinopoli x kostely a křesťané zachytitelní již dříve (obecně: otázka christianizace) x nejde o křest celé země
    - 962 Misie vyslaná Otou II. (Adalbert, pozdější magdeburský ab.)
    - → svatořečena
  - 969 smrt při obléhání města Pečeněhy
- Svjatoslav (962-972)
  - Po svém nástupu na trůn zaútočil na chazarskou říši, snad na popud Byzance, a údajně se zmocnil i hlavního města Atilu i Tmutarakaně jako významného obchodního střediska na Azovském moři
    - → přišel o nárazníkovou zónu proti Pečeněhům
  - Zaútočil na volžské Bulhary
  - 968 spojenectví s Byzancí proti Bulharům
    - → dobytí Perejaslavi, jež se mělo stát novým centrem jeho říše ↔ Byzanc se spojuje s Bulhary a intrikuje s Pečeněhy, aby Svjatoslavovy državy napadli z V
    - 970 Svjatoslav pronikl k Preslavi a zabil jak cara Borise II. a jeho bratra Romana, dobyl Plovdiv a vpadl do Thrákie
      - » X poražení u Arkadiopole Bardem Sklérrou
      - » Následně císař v dubnu, 971 opět obsadil Preslava a obklíčil Svjatoslava v Silistře
        - → Svjatoslav propuštěn pod podmínkou, že se stáhne
          - X zabit v boji s Pečeněhy
- Jaropolk (970-972-978)
  - 970 novgorodským knížetem, po otcově smrti i kyjevským
  - V občanské válce zabil svého bratra Olega, avšak sám byl zabit Vladimírem
  - Není vyloučeno, že se jednalo o jeho pokřtění západními misionáři

Periferie Evropy III: Rus a počátky střední Evropy

- Vladimír I. (980-1015)
  - Z obavy před bratrem Jaropolkem raději opustil zemi a prchl do Švédska
  - 980 vpadl se svými Vikingy do bratrova knížectví a zmocnil se trůnu
  - Expanze – nejspíše narazil i na území poplatná Boleslavovi II.
    - ↔ sňatek s nějakou českou princeznou
  - Údajný pokus o reformu místního panteonu
    - X nakonec volí křesťanství pro sebe i zemi
      - » ← 987 zasahuje na základě smlouvy z r. 971 ve prospěch císaře Basilea II. (dle odlišné verze měl Vladimír dobýt Chersonés)
        - → 988 pokřtěn a sezdán s princeznou Annou
  - "I posadil Vyšeslava v Novohradě, a Izjaslava v Poloště, a Svatopluka v Turově a Jaroslava v Rostově. Když pak starší Vyšeslav v Novohradě zemřel, posadil Jaroslava v Novohradě, a Borisa v Rostově, a Gleba v Muromě, Svatoslava v Dřevích, Vševlada ve Vladiměři [Volyňském], Mstislava ve Tmutorokani."
    - X rozpory mezi bratry, nakonec i neposlušnost vůči otci
      - » ← sám Vladimír zemřel uprostřed příprav na tažení proti svému synovi, novgorodskému údělníkovi Jaroslavovi
      - » ↔ Svjatopolk I. Tverský / Prokletý (1015-1016, 1018/1019) zabil hned tři své bratry, a to Borise, Gleba a Svjatoslava
- Jaroslav I. (1019-1054)
  - Po prvním úspěchu vyhnán vojsky Svjatopolkova švagra Chrabrého po té, co odrazil Pečeněhy
  - Sňatková politika (Alžběta + Harald III.; Anna + Jindřich I.; Anastázie + Ondřej I.)
  - Obranné pevnosti proti Pečeněhům, kteří byli definitivně poraženi r. 1036 (x Polovci)
  - Dosazení vlastního patriarchy Illariona (1051-1054) (x původně dosazování z Konstantinopole)
    - Seniorát x postupný rozpad země za vlády jeho synů a vnuků

Periferie Evropy III: Rus a počátky střední Evropy

- Ruská pravda
  - Drevňajšaja (1015/1016)
  - Jaroslavičů (1069/1072)
  - Vladimira Monomacha (1113)
  - Prostrannaja (ca. 1150)

Periferie Evropy III: Rus a počátky střední Evropy

- Simon Franklin, Jonathan Shepard: *The Emergence of Rus 750-1200*. London 1996.
- George Vernadsky: *The Origins of Russia*. Oxford 1959.
- Constantine Zuckerman: On the Date of the Khazar's Conversion to Judaism and the Chronology of the Kings of the Rus' Oleg and Igor. *Revue des Études Byzantines* 53, 1995, 237-270.
- Anatoli P. Novoseltsev: *Hazarskoe Gosudarstvo i Ego Rol' v Istorii Vostochnoj Evropy i Kavkaza*. Moskva 1990.
- Norman Golb, Omeljan Pritsak: *Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century*. Ithaca 1982.
- Aleksej Jur'jevič Karpov: *Knjaginja Ol'ga*. Moskva : Molodaja gvardija, 2009.
- Andrzej Poppe: Once Again concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus'. *Dumbarton Oaks Papers* 46, 1992, 271-277.
- A. V. Nazarenko: *Drevniaia Rus' na mezhdunarodnykh putiakh: mezhdistsiplinarnye očerki kul'turnykh, torgovykh, politicheskikh sviazei IX-XII vekov*. Moskva 1991.
- Michal Téra, *Kyjevská Rus*. Praha 2019.

Štaufové: budování impéria, Habsburkové a Lucemburci: vytváření osobní domény?

- 1079 švábskými vévody (Friedrich I.)
- Už 1125 nápadníky trůnu (Friedrich) x Lothar III.
  - X 1137 zvolen Konrád (III.), Friedrichův bratr
    - → 1138-1254 římskými králi a císaři
    - Jindřich Pyšný, nápadník trůnu, po té, co odmítl Konráda uznat, byl jím zbaven statků a titulů
      - → saským vévodou Albrecht Medvěd; bavorským Leopold IV. Rakouský
      - X komplikovaná situace, již se Konrád pokusil uniknout odchodem na Druhou křížovou výpravu
      - 1152 zvolen jeho nástupcem jeho synovec Friedrich I. Barbarossa (1152-1190)
- Friedrich I. Barbarossa (1152-1190)
  - Komplikovaná pozice
    - 1) Soupeření s Welfy v říši, i v Itálii
      - Utlumeno F. původem (matkou Welfovna Judita ↔ podporován bratrance Jindřichem Lvem, jemuž F. vrátil Bavorsko a Sasko; Welf VI.)
      - Jindřich Lev nakonec odsouzen a zbaven svých držav (spor 1168/9, odsouzen 1180 v Gelnhausenu)
        - Rozdělení původních velkých držav, nové dynastie (Wittelsbachové, Askánci, Wettinové...)
    - 2) Italská politika
      - Království obojí Sicílie – zprvu chápáno jako uzurpace území impéria ↔ ve shodě s papežem Evženem III. naplánováno odstranění dynastie Hauteville (Kostnická smlouva 1153)
        - X F. nedodržel podmínky, a papežství hledá spojení na jihu (1156, beneventská smlouva) ↔ konflikt císař/papež na spadnutí – k tomu spory o povinnost italských biskupů poskytovat vojenské kontingenty, nebo o dědictví po Matyldě Toskánské → Alexander III., architekt spojenectví s Normany, vyhnán z Říma (Viktor IV.)
      - Severoitalské komuny – snaha prosadit se zejména vůči Milánu (dobyti Milána 1158, 1162...) → ustanovení z Roncaglia (1158) – právní srchovanost krále; daň; právo stavět si falce
        - 1163/4: další tažení, cílem Sicílie
        - 1166-8: vítězství u Tuscula x cholera...
        - 1174-6: porážka u Legnana
        - 1177: benátský mír a uznání Alexandra III.
        - 1184: Sňatek Jindřicha VI. a Konstancie Sicilské
- Jindřich VI. (1190-1197) a boje o trůn
  - 1194 narovnání s Welfy
  - 1194/5 ovládnutí *Království obojí Sicílie* na úkor Tankreda z Lecce
  - Ota IV. Welf x Filip Štaufský x Friedrich II.
- Friedrich II. (1212-1250) a Konrád IV. (1250-1254)
  - Těžištěm jeho moci Sicílie a jižní Itálie, zájem o italskou politiku, Zaalpí na vedlejší koleji ↔ předznamenává situaci za interregna (Konradin, Alfons X. Kastilský x Richard z Cornwallu)
  - Spory s papežstvím

Štaufové: budování impéria, Habsburkové a Lucemburci: vytváření osobní domény?

- Rudolf I. Habsburský (1273-1291)
  - Majetkově ukotven v oblasti dnešního JZ Německa a Švýcarska
    - Boje o kyburské dědictví
    - Spory se štrasburským biskupem
    - Spory s bazilejským biskupem o st.-blasienské fojtství
  - Věrný ghibellin
    - X po smrti Konráda IV. uzavřel s kurií smír a byl zbaven klatby
  - 1273 zvolen římským králem
    - Přemysl Otakar II. se pokoušel neúspěšně dosáhnout u papeže neudělení aprobače
    - Obratná sňatková politika
    - Revindikace – zejména v okolí habsburských držav obratně využity k upevnění pozice Habsburků
      - » Proces s PO II. (1274-1275) – říšská klatba, 1276 tažení do Rakous

Štaufové: budování impéria, Habsburkové a Lucemburci: vytváření osobní domény?

- Jindřich VII. (1308-1313)
  - Vychován na francouzském dvoře; ženat s Markétou Brabantskou
  - Úspěšný rozvoj lucemburského hrabství, kde převzal vládu 1293/4
  - 1308 zvolen římským králem s podporou svého bratra Balduina Trevírského, který o rok dříve získal arcibiskupství s podporou francouzského krále a svého bratra, a mohučského ab. Petra z Aspeltu
  - Vztahy s významnými dynastiemi
    - 1309 uznal práva konfederace Uri, Schwyzu a Unterwaldenu – nepřímé oslabení Habsburků
    - Ve Špýru došlo téhož roku k dohodě – Jindřich potvrdil Habsburkům jejich državy výměnou za rezignaci na českou korunu
    - Přátelské vztahy s Wittelsbachy
    - Smír s Wettiny – 1310 uznal nároky Friedricha I. Pokousaného na Durynsko a Míšeňsko
  - 1310 oženil svého syna s Eliškou Přemyslovnou a oblénil jej českými zeměmi

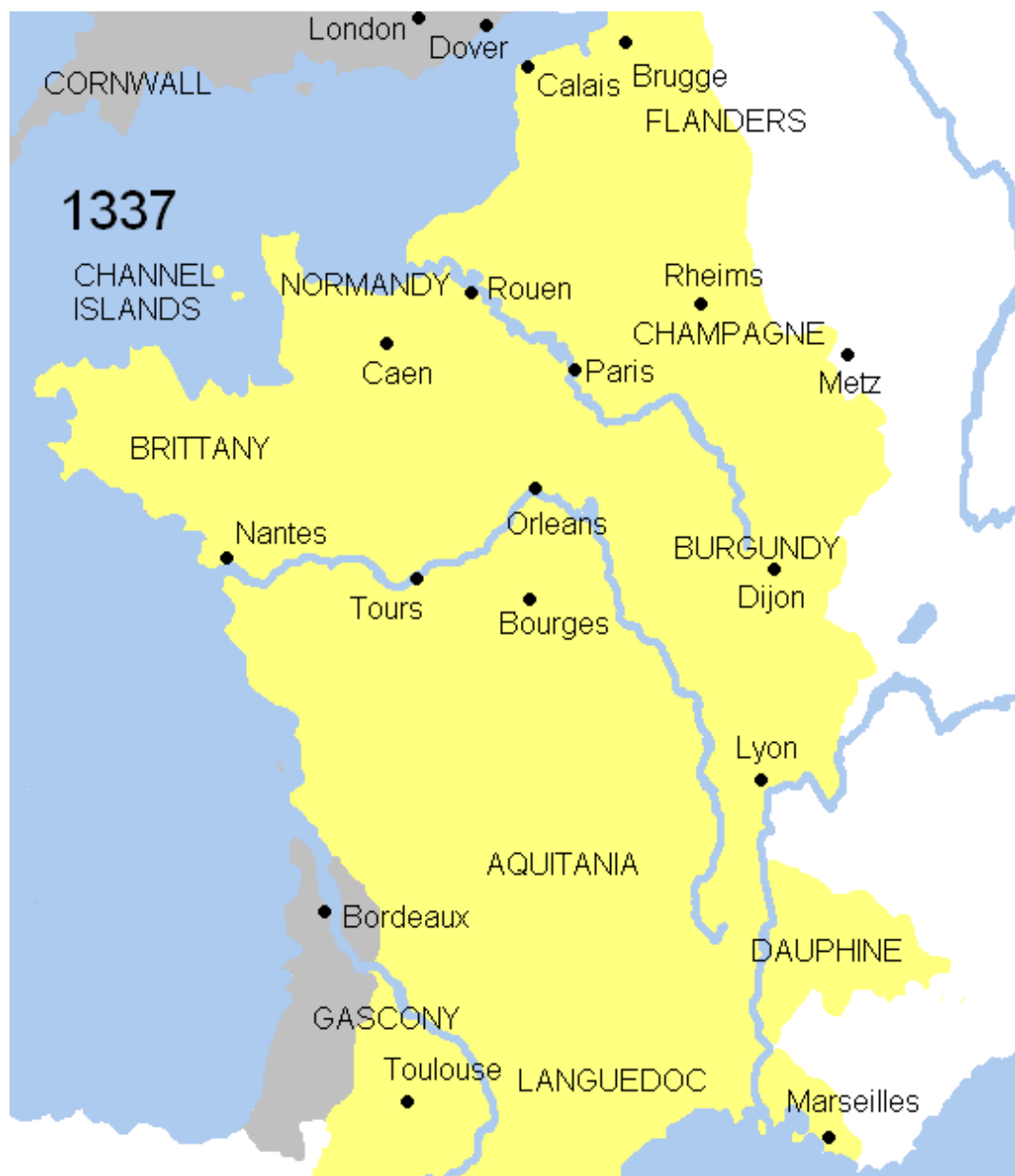
Lucemburské století

• Soupeření evropských království

- Soupeření francouzského a anglického království na půdě Francie a Flander (obchod s vlnou)
- V roce 1336 dal flanderský kníže Ludvík I. pozatýkat všechny anglické obyvatele své země x zákaz vývozu anglické vlny do Flander a dovozu flanderských výrobků (především sukna) do Anglie → vypuklo lidové povstání pod vedením Jakoba van Artelvede (gentský patricij).
- Francouzský král Filip VI. napadl anglické državy ve Francii, Eduard III. (1327-1377) pod záminkou nároku na francouzský trůn vyhlásil Francii válku.
  - „... knížata a baroni, zastavajíce názor, že v tak vznešeném království nemůže panovat žena, rozhodli pominout nárok královny Isabely a jejího syna na francouzský dvůr a přenést vládu na Filipa z rodu Valois, což se stalo příčinou nesmírné zhoubné války, jež se pak vedla ve Francii i jinde...
- První etapa (1337–1360): Angličané stále ještě drží ve Francii Gaskoňsko
  - bitva u Sluys (1340) – nadvláda nad Kanálem
  - Vítězství u Kresčaku (1346) a u Poitiers (1356) – černý princ; zajetí Jana Dobrého
  - Povstání Étienna Marcela
  - 1360 mír v Brétigny – status quo ante; výkupné za Jana nezaplaceno
- Druhá etapa (1360–1415) Bertrand z Guesclin
  - Drobné střety, převaha Francie - Anglie drží už pouze Bayonne, Bordeaux, Brest, Cherbourg a Calais
  - Povstání Wata Tylera (1381) – původně snad voják, důvodem zvýšení daně z hlavy a pokusy připoutat poddané k půdě (v důsledku moru nedostatek pracovních sil)
    - » „Když Eva předla a Adam ryl, kdo tehdy vlastně pánem byl?“ (v originále: „When Adam delved, and Eve span. Who was then a gentleman?“)
    - » Zprvu souhlas krále Richarda II. x poprava ab. Sudburyho, bohatých londýnských měšťanů, atd. → vylákán na schůzku a zavražděn
    - » Sám Richard sesazen a popraven svým bratrancem Jindřichem, synem Jana z Gentu (jako král Jindřich IV.)
- Třetí etapa (1415–1453)
  - Karel VI. (1380-) – šílenství, soupeření jeho strýců (orleánská a burgundská strana)
  - Jindřich V. vpadá do Francie - bitva u Azincourtu → obsazení Normandie
    - » → smlouva z Troyes – Jindřich V. se má oženit s dc. Karla VI. a dosednout po jeho smrti na trůn
    - » X Jindřich V. nakonec umírá už 1422 – jeho syn Jindřich VI. nezletilý, zván králem Anglie a Francie x jihu vládne Karel z Valois
    - » 1428 – obléhání Orleáns, prolomeno 1429; porážka Angličanů u měst Pataye a Jargeau
    - » 1435 – neúspěšný mírový kongres v Arrasu přivodil rozkmitření mezi Angličany a burgundským vévodou
    - » 1453 – Angličané definitivně poraženi u Castellione

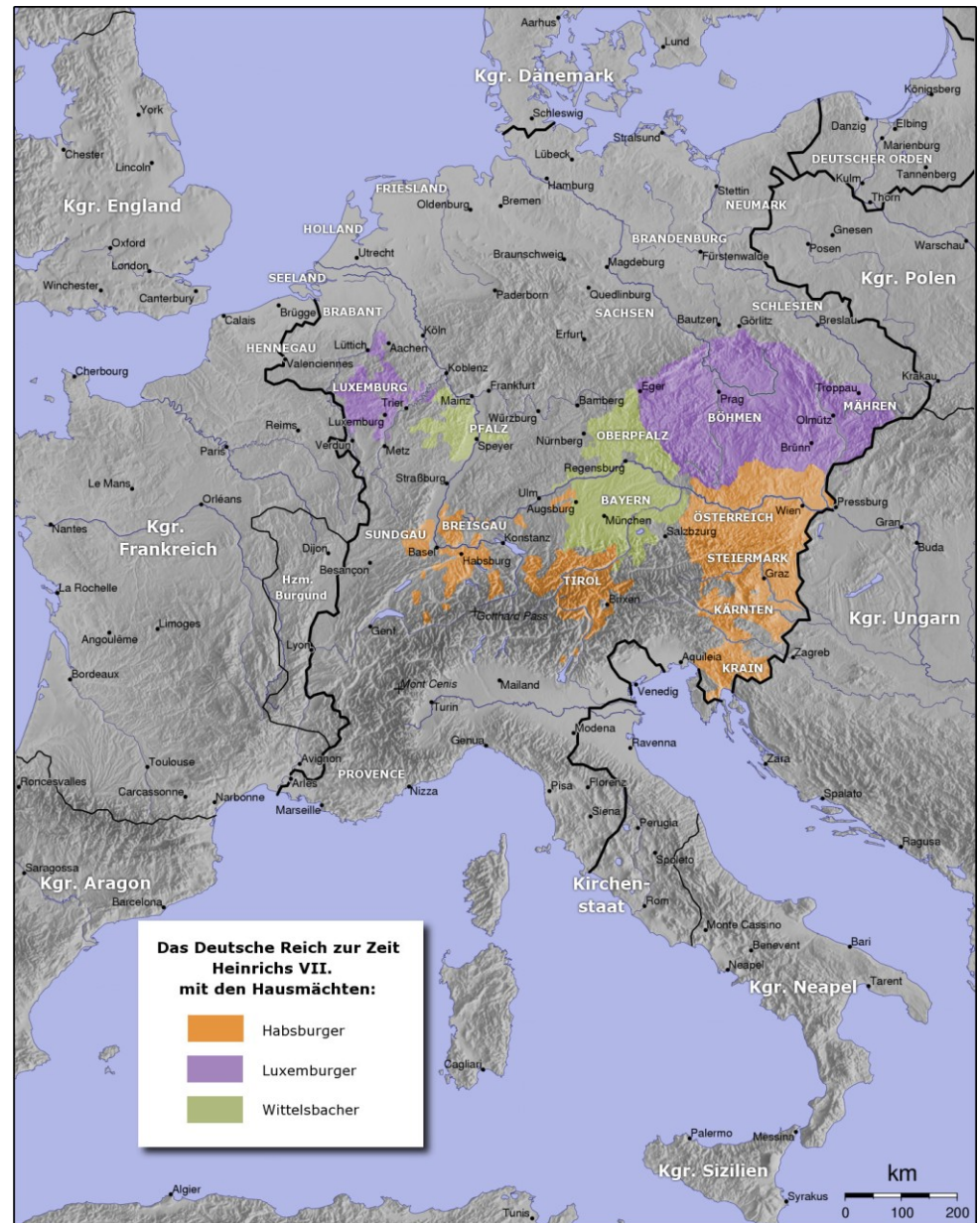

Lucemburské století

Štaufové: budování impéria, Habsburkové a Lucemburci: vytváření osobní domény?

Říše za vlády Jindřicha VII.

Lucemburské století

- Jan Lucemburský (1310-1346)
  - Po zavraždění Václava III. – o český trůn soupeří prostřednictvím Rudolfa Habsburkové a korutanský vévoda Jindřich, Václavův švagr
  - Část českých elit (údajně v čele s cisterciáckými opaty doprovázenými Jindřichem z Rožmberka, Albrechtem ze Žeberka a Friedrichem ze Šumberka) žádá římského krále o prosazení práv princezny Elišky Přemyslovny
    - » Čc., 1310 – říšský sněm ve Frankfurtu n. M. sesazuje Jindřicha Korutanského
    - » Srpen, 1310 – Eliška Přemyslovna odchází z Čech → 31. 8. oddána s Janem
    - » 18. 10. se Jan vydává do Čech → 3. 12. obsazena Praha
      - 7. 2. 1311 Jan a Eliška korunováni
      - Inaugurační diplomy (složitá situace – dochovány pouze pro Moravu!)
        - 1) Král nemohl od šlechty vyžadovat zemskou hotovost pro vojenský zásah mimo české země, ale jen pro jejich obranu.
        - 2) Upravení berní povinnosti šlechty, výsadní právo k vybírání berně si však měl stále podržet panovník.
        - 3) Rozšířeno dědické právo šlechticů. Dědické právo šlechty dosud fungovalo v rodičovské linii do čtvrtého kolene, zatímco předtím se dědické právo vztahovalo jen na mužského potomka držitele majetku. Pokud žádné mužské potomky majitel neměl, majetek formou odúmrti spadl na krále.
        - 4) Král nemůže vládnout pomocí cizinců a že jim nemůže svěřovat zemské úřady, z jejichž držby by vyplývaly důchody nebo statky.
  - Po smrti otce podpořil Ludvíka IV. Bavora x Friedrichovi Sličnému
  - Komplikovaný vztah k české šlechtě namíchaný vztahem k Elišce
    - 1315 – zatčení Jindřicha z Lipé, podkomořím x propuštěn už 1316 → do budoucna dobrý vztah – po přesídlení na Moravu zemským hejtmanem
    - 1318 Domažlické úmluvy → spor s Eliškou (a jejím spojencem Vilémem Zajícem z Valdeka, nejprve maršálkem, později nejvyšším komorníkem) → Eliška internována na Mělníce, syn Václav-Karel odvezen do Francie
  - Nadále se v zemi příliš nezdržuje x ovšem provozuje úspěšnou politiku
    - Územní expanze
      - » 1322 Chebsko
      - » 1319-1329 získal Horní Lužici
      - » 1335 Vratislav a Vratislavsko – následně na setkání s Kazimírem III. a Karlem Robertem v Trenčíně a Vísegrádu se vzdal nároku na polskou korunu výměnou za uznání své vlády ve Slezsku
    - 1325 nechal zarazit zlaté mince, první na S od Alp po dlouhé době
    - 1344 povýšení pražského ab. a zřízení biskupství v Litomyšli (spolu se synem)

Lucemburské století

- Polsko
  - Vladislav Lokýtek (1305–1333)
  - Kazimír Veliký (1333–1370)
    - 1347 Visliický statut
    - 1349–1352 Halič x střet s Litevci o Volyň
    - 1351 Mazovsko aspoň formálně uznalo K svrchovanost
    - 1364 univerzita
- Uhry
  - Karel Robert z Anjou (–1342)
  - Ludvík I. Veliký (1342–1382)
    - Ovládl dočasně Valašsko, Bosnu, Srbsko a Bulharsko

Lucemburské století

• Karel IV. (1316-44/6-1378)

- Pokřtěn jako Václav podržel si své biřmovací jméno Karel
  - Václavský kult ovšem důležitou součástí panovnické propagandy! (K autorem václavské legendy)
- 1333 moravským markrabětem
  - Snaha vykupovat zastavená zboží
  - Obhajoba tyrolského dědictví Markéty Tyrolské x Habsburkům, kteří je získali od Ludvíka Bavora po smrti Jindřicha Korutanského
    - Karel táhne podpořit bratra do Tyrol (únor, 1336)
      - » Dlouhodobě neúspěšný tah – JJ nakonec i s manželkou vyhnán ze země 1341
- 1341 Jan oznamuje šlechtě Karlovo nástupnictví
- 1344 ab a zahájení stavby nové katedrály
- 1346 u Rhens zvolen římským králem a po otcově smrti také českým králem
  - 1347 umírá císař Ludvík
    - X 1349 volba protikrále Güntera ze Schwarzburgu, který však záhy zemřel/koalice rozbita také sňatkem Karla s Annou Falckou, dc. falckrabího Rudolfa II.
- 1348 snaha o zvýšení lesku Prahy
  - Založení Nového Města
  - Založení univerzity
  - x Mor a pogromy – Karel pilně využíval tohoto neštěstí a inkasoval jak od židů, tak od měst, která se jich chtěla zbavit, případně žádala pardon (více o moru – přes Janov; 20 %-30 % obyvatelstva – značné ekonomické dopady – nedostatek pracovní síly, hlad, různé reakce)
- 1353 Sňatek s Annou Svídnickou → zisk Dolní Lužice, Svídnicka a Javorska
- 1355
  - Císařská korunovace
  - *Maiestas Carolina*
- Budování držav na S Bavorska (Nové Čechy/Horní Falc)
  - X obětovány za zisk Braniborska, spojeného s kurfiřtským titulem
    - » Karel dle smlouvy s Wittelsbachy měl získat Braniborsko dědictvím po smrti bezdětného Oty V.
      - x polský a uherský král je přesvědčili, aby smlouvu vypověděl
        - Karel vpadl do země, aby r. 1372 nechal svého druhorozeného Zikmunda oženit s Marií Wittelsbašskou a po dohodě s W o rok později vyplatil za odstoupení B ½ mil. zl.
      - Tangermünde
- 1376
  - jeho syn Václav zvolen římským králem

Lucemburské století

- Václav IV. (1361-1376/8-1400/19)
  - Nedosáhl nikdy na císařskou korunu – zřejmě i přes (nečekanou) podporu svého bratra Zikmunda
  - Teze o značném podílu „milců“ z řad nižší šlechty je mylná
  - 1393 konflikt s Jenštejnem, zprvu svým přítelem (plán na ustanovení biskupství v Kladrubech)
  - 1394 zajat svým bratrancem Joštem a panskou jednotou a vězněn na Wildbergu a rožmberských hradech
  - 1400 sesazen z římského trůnu po dlouhé pomlouvačné kampani
    - Pravdou je, že se v říši neangažoval zdaleka tak aktivně jako jeho otec
  - 1402/3 – zajat Zikmundem a vězněn ve Vídni x původně u něj hledá pomoc a nabízí mu správu Čech
  - 1409 Dekret Kutnohorský
  - 1410 umírá Ruprecht → na rok zvolen Jošt, po němž pak V dědí Moravu

Lucemburské

- Zikmund Lucemburský (1368-1387-1410-1419-1437)
  - Vyhlédnut jako dědic Braniborska
    - 1388 zastavil, aby mohl pokrýt své vojenské výdaje
    - 1411 Friedrichu VI. z Hohenzollernu udělil v léno za 150 000 zl., 1415 navýšil na 400 000 zl.
  - 1374 zasnouben s Marií z Anjou, dědičkou uherské koruny a zároveň Polska → pobývá i v Krakově, aby se naučil zdejší jazyk
    - X královnou nakonec Mariina sestra Hedvika provdaná za Vladislava II. Jagella
    - 1385 si Zikmund vynutil sňatek s Marií a 1387 korunován
    - 1396 poražen u Nikopole
    - 1401 Z zajat uherskou šlechtou
      - Jošt a Albrecht IV. H mu vytáhli na pomoc
      - Získal podporu Ctibora ze Ctibořic a jeho přátel, zejm. hrabat z Cilly
        - » Znovu dosazen na trůn na sněmu v Papě
    - 1402-3 Zajetí bratra
      - 1403 v Zaře se vyloduje Ladislav Neapolský a vznáší nárok na trůn
      - 1404 smrt Albrechta IV., Z spojence – poručníkem vévoda Vilém, V spojenc
        - » → 1404 usmíření s Václavem, jehož 1402 zajal a věznil ve Vídni
        - » Sňatek s Barborou z Cilli
        - » Ztráta Dalmácie
  - 1411
    - Zvolen římským králem – snaha odstranit schizma → Kostnický koncil (1414-1418)
  - 1419-1433
    - Snaha prosadit se v českých zemích

Husitská revoluce a její důsledky

- Problém reformy církve
  - *Ecclesia semper reformanda* – církevní reforma jako permanentně se znovuobjevující středověký fenomén
    - Obnova klášterního života – cisterciáci/benediktini
      - » Chudí minorité...
        - Odnože minoritů...
      - » Bratři kazatelé
  - Univerzita
    - Rozpolcena mezi různé skupiny, definované národnostně (nutné specifikovat), teologicky (nominalisté/realisté; vztah k Janu Wicliffovi), politicky (vztah ke králi Václavu IV. a jeho církevní politice)...
      - » Wicliffe: *De civili dominio*: člověk žijící v hříchu nemůže nic užívat spravedlivě, a tedy nemá právo na majetek
        - *De veritate sacre Scripture* (1378) zdůrazňoval, že Písmo svaté je neomylný pramen učení Kristova, je to stěžejní norma, kterou je třeba poměřovat církev, tradici, koncily i papeže
          - ↔ překlad Bible do angličtiny
          - → inspiruje četné učence a kazatele v Praze, vč. Jana Husa
            - x 1403 část univerzitánů W učení odsoudila; 1410, ab. Zbyněk Zajíc vyzván, aby zasáhnul→
              - Pozvolný proces štěpení české společnosti – odsouzení původně v rámci legitimního diskurzu (např. mluvčími na kvodlibetech, apod., držiteli obročí a také tolerovanými kritiky církve)
              - Sociální aspekty – univerzita produkuje množství absolventů, kteří však na rozdíl od ZE nenacházejí tak snadno obročí
              - Domácí záští a války mezi Lucemburky
              - Podpora kritiků ze strany světských elit vč. krále a královny
              - Přijímání pod obojí – Jakoubek ze Stříbra (1414)

Husitská revoluce a její důsledky

- 1419, I. pražská defenestrace vedená radikálním kazatelem Janem Želivským
  - ↔ král Václav umírá
    - Zikmund se hodlá ujmout trůnu
      - Předloženy podmínky x křížová výprava
        - » Poražena na Vítkově, bitva pod Vyšehradem
      - Země Koruny se rozštěpily
        - » Slezsko a Lužice zůstaly v katolickém táboře a Zikmunda uznali
        - » Morava (zprvu v rukou Z, později jeho švagra Albrechta)
          - Biskupství (Jan Železný) a katolická královská města
          - Velký díl šlechty nakloněn podobojí
        - » Čechy
          - Husitské městské svazy (pražský; zatecko-slánský; táborský; sirotčí)
          - Plzeňský landfrýd; Oldřich z Rožmberka; SČ enkláva
- 1420, čtyři artikuly pražské, přijaté 1421 na čáslavském sněmu:
  - přijímání pod obojí způsobou
  - svobodné hlásání slova božího
  - zákaz světského panování církve
  - potírání smrtelných hříchů
- Spory uvnitř husitských skupin
  - Jaro, 1423: Žižka odchází z Tábora a zakládá svůj VČ svaz (později sirotčí)
  - Podzim, 1423: Svatohavelská koalice katolické a umírněně podobojí šlechty x Žižkovi – poražena u Malešova → Zdické úmluvy
  - Po Žižkově smrti celá řada dalších vynikajících vůdčích osobností (Prokop Holý, kněz Ambrož, Jakoubek z Vřesovic, ...)
    - Úspěšně odrazili celou řadu početných vojsk dalších kruciát (bitva u Ústí, Tachova, Domažlic...)
    - Po 1431 – snaha se s husity dohodnout (jednání v Chebu)
      - » Konzervativnější síly v rámci husitství se spojili s katolíky proti radikálům – bitva u Lipan → uznání Zikmunda,
        - ↔ basilejská kompaktáta (přijímání podobojí beze zbytku, ostatní oslabeno) vyhlášená 1436 v Jihlavě
          - x papež je neuznal!
          - Ab. Rokycana nikdy nebyl vysvěcen
        - ↔ celkové vyčerpání země, ústupky na straně koncilu i Zikmunda (uznání rozchvácení církevních majetků)

Husitská revoluce a její důsledky

- Nastolení Zikmunda
  - x brzy umírá (1437)
  - → dědicem jeho švagr Albrecht (1437-1439), římský a uherský král
    - » → Ladislav Pohrobek (1457)
      - Po smrti Vladislava Varenčíka (1444) uznán uherským králem
        - Zemským správcem János Hunyady, sedmihradský vévoda, úspěšný bojovník s Turky a původně odpůrce habsburské kandidatury
    - 1453, uznán v Čechách – Jiří zemským správcem
      - J úspěšně ovládl zemi, ať už vojensky (1448, obsazení Prahy), diplomacií, nebo ekonomicky (chytře skoupené směnky na Oldřichova zboží)
        - Snaha vycházet s katolíky – sňatky s katolickými šlechtičkami, usiluje o dobré vztahy s kurií a její uznání sebe a kompaktát
        - x 1463 spory vedoucí k vyhlášení kruciáty – Matyáš Korvín – zajmut u Vilémova
        - Mírová iniciativa x Turkům

České země za Lucemburků

- (domácí a vnější politika Lucemburských králů, získání římské koruny a jeho dopad na postavení Čech v říši, Praha rezidencí římských králů, lucemburská expanze do Lužice a Slezska, vznik země Koruny české, povýšení Prahy na arcibiskupství, vznik pražské univerzity)

Evropa pozdního středověku

- Rozvoj stavovství ()
  - Magna Charta (1215)
  - Šimon z Montfortu, 6. hrabě z Leicesteru (1208 – 4. srpen 1265), švagr Jindřicha III. (1216-1272)
    - Po 1248 se vztahy zkomplikovaly – 1254 v čele opozice, avšak stále ještě nechce vyhrotit vztah s králem
    - 1256/8 – v Oxfordu se spojil Gilbertem z Gloucesteru – Oxfordská ustanovení (15tičlenná rada, parlament třikrát ročně) x utekl ze země
    - 1263 v čele vzpoury (ztráta důvěry v krále) – po počátečním úspěchu v bitvě u Lewes 1264 (zajetí krále a jeho syna) poražen u Eveshamu 1265 a padl
      - » → Dictum of Kenilworth, 1266 – jmenování ministrů se vrátilo do králových rukou, pardon vzbouřenců
    - 1267 Statuta z Marlborough
  - Generální stavy 1302
- Papežství v Avignonu (1309-1378)
  - Bonifác VIII. (1294–1303) – četné spory s evropskými králi, zejména pak s Filipem IV. Sličným vyústili v napadení papeže v Anagni
  - Kliment V.
  - Jan XXII.
- Schisma a koncily
- Morová epidemie
- Stagnace ekonomiky
- Náboženská hnutí
  - Albigenští
    - Simon IV. z Montfortu (cca 1165 – 25. červen 1218 Toulouse)
    - Vznik dominikánů 1216 (Dominik Guzmán) (nezapomenout na františkány!)

Střední Evropa dynastií

1. Evropa pozdního středověku (soupeření evropských království, rozvoj stavovství, papežství v Avignonu, schisma a koncily, morová epidemie, stagnace ekonomiky, náboženská hnutí)
2. České země za Lucemburků (domácí a vnější politika Lucemburských králů, získání římské koruny a jeho dopad na postavení Čech v říši, Praha rezidencí římských králů, lucemburská expanze do Lužice a Slezska, vznik země Koruny české, povýšení Prahy na arcibiskupství, vznik pražské univerzity)
3. Česká reformace a husitská revoluce (Kořeny české reformace, Jan Hus, Jeroným Pražský, Jakoubek ze Stříbra, vzplanutí husitské revoluce, vznik Tábora, orebité, protihusitské kruciáty, vladařství Zikmunda Korybuta, Žižkův Nový Tábor – počátky Siroťčího svazu, dominance bratrstev, husitská expanze do okolních zemí a poslední kruciáty, jednání se Zikmundem a církví, kompaktáta, vláda Zikmunda a Albrechta, rozmach stavovství)
4. Evropa na prahu novověku (soupeření evropských království, nové mocnosti: Burgundsko, sjednocení Španělska, nástup Habsburků, renesanční papežství, osmanská expanze a pád Cařihradu, počátky zámořských plaveb, vynález knihtisku, humanismus a renesance, nástup reformace)
5. České země v době polipanské, poděbradské a jagellonské (politický vývoj českých zemí mezi stavovstvím a královskou mocí, konflikt Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského s Matyášem Korvínem, česko-uherská personální unie a předpoklady vzniku Habsburské monarchie, legální dvojevěří, proměny utrakvismu, vznik Jednoty bratrské a první ohlasy reformace, počátky humanismu a renesance v českých zemích)